

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRK SİNEMASINDA ÖĞRETMEN İMAJI VE
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN TARİHSEL SÜREÇ
İÇERİSİNDE DÖNÜŞÜMÜ**

Özge ÇAK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI**

OCAK- 2020

**TÜRK SİNEMASINDA ÖĞRETMEN İMAJI VE ÖĞRETMENLİK
MESLEĞİNİN TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE DÖNÜŞÜMÜ**

Özge ÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

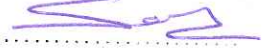
OCAK 2020

Özge ÇAK tarafından hazırlanan “Türk Sinemasında Öğretmen İmajı ve Öğretmenlik Mesleğinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman/Başkan: Prof.Dr. Serdar ÖZTÜRK

Radyo Televizyon ve Sinema, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Doç. Dr. Filiz ERDEMİR GÖZE

Radyo Televizyon ve Sinema, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Dr. Öğr.Üyesi Çağdaş Emrah ÇAĞLIYAN

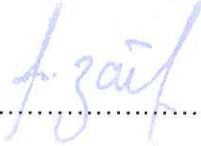
Radyo Televizyon ve Sinema, Başkent Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 28./01/2020

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

Özge ÇAK

28.10.2020

Türk Sinemasında Öğretmen İmajı ve Öğretmenlik Mesleğinin Tarihsel Süreç İçerisinde
Dönüşümü
(Yüksek Lisans Tezi)

Özge ÇAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2020

ÖZET

Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi Türk modernleşmesi bağlamında, öğretmen konulu Türk filmlerindeki öğretmen imajlarını incelemektedir. Tezde, Türk sinemasının 1966-2009 yılları arasında çekilen, öğretmen imajını içeren ve temsil kabiliyeti yüksek 9 (dokuz) film incelenmeye tâbi tutulmuştur. Öğretmen imajlarının belirtilen tarihler arasında değişim gösterdiği “Modernleşme Çabalarının Öncüsü Öğretmen” modelinden “Sınava Hazırlayıcı Öğretmen” modeline doğru evrildiği tespit edilmiştir. Filmler üzerinde İngiliz Kültürel Çalışmaları ekolünün öncülerinden Stuart Hall’un görüşme tekniği ile lise öğrencileriyle alımlama analiz çalışması yapılmıştır. Alımlama analizi sonucunda, öğrencilerin perspektifinden, öğretmen imajları değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda: Öğretmenlerin idealist, mesleğini seven, sabırlı, mücadeleci karakterler olduğu saptanmıştır. Öğretmen imajlarının tarihsel süreçte değişimi ve öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerinin farklılaştığı ortaya konmuştur.

Bilim Kodu : 41202,115702
Anahtar Kelimeler : Öğretmen, Öğretmen İmajı, Türk Sineması
Sayfa Adedi : 103
Danışmanı : Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

TEACHER IMAGE AND HISTORICAL CHANGE OF TEACHING PROFESSION IN
TURKISH CINEMA

Özge ÇAK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

January 2020

ABSTRACT

This study examines the images of teachers in Turkish films about teacher, in the context of Turkish modernization in the Republican Era. In this thesis, 9 (nine) films of the Turkish cinema, shot between 1966 and 2009, containing the image of teachers and which have high representational skills, were examined. It has been determined that teacher images evolved from “Pioneering Teacher of Modernization Efforts” model to “Preparatory Teacher” model. Introductory analysis studies were conducted on the films using the interview technique of Stuart Hall, one of the pioneers of the British Cultural Studies School. As a result of the reception analysis, teacher images were evaluated from the perspective of the students. As a result of the analysis: It was determined that the teachers were idealistic, enduring and fighting personas, passionate for their profession. It has been put down to the fact that there have been changes in the perception of the image of teachers, and their relations with the students have also evolved in the historical process.

ScienceCode : 41202,115702
KeyWords : Teacher, teacher image, Turkish cinema
PageNumber : 103
Supervisor : Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam sűresince bilgi, birikim ve tecrűbeleri ile bana yol gűsteren, daima destek olan, deęerli danıőmanım Sayın Prof. Dr. Serdar ŐZTŪRK'e teőekkűrlerimi borç bilirim.

Tez yazımında bana desteęini hiç esirgemeyen, tezimi bitirmem konusunda beni cesaretlendiren, her zaman yanımda olan kıymetli meslektaőım ve manevű ablam Tűlay GŐKHAN'a, pek çok konuda benden yardımını esirgemeyen sevgili dostum Őzlem ANDA'a ve Duygu TURGAY'a, çalıőmam boyunca hep yanımda olan annem Zehra AK'a ve tűm aileme, araőtırmalarımnda bana yardımcı olan tűm űęrencilerime çok teőekkűr ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
RESİMLERİN LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE MODERNLEŞME KURAMI VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	5
2.1. Modernleşen Eğitimin Türk Sinemasına Yansıma Süreci	8
2.2. Türk Sineması ve Eğitim İlişkisi.....	12
2.3. Modernleşmenin Misyonu: “Öğretmen”.....	15
3. TÜRK SİNEMASINDA ÖĞRETMEN İMAJI	19
3.1. Çalığışu (1966).....	19
3.2. Paydos (1968).....	28
3.3. Hababam Sınıfı (1975)	34
3.3.1. Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı (1975)	40
3.3.2. Hababam Sınıfı Uyanıyor (1976).....	44
3.4. Öğretmen Kemal (1981).....	48
3.5. Sürgün (1992).....	56
3.6. Sınav (2006)	59
3.7. İki Dil Bir Bavul (2009)	64
4. SİNEMADA ÖĞRETMEN İMAJINA ÖĞRENCİ PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK	73
4.1. Öğrencinin İstedığı Öğretmen Tipi: Feride Öğretmen.....	75
4.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Fakir ama Gururlu Öğretmen: Murtaza Bey	79

	Sayfa
4.3. Mahmut Hoca Modeli	83
4.4. Öğrenci Gözünden Eğitim Uğruna Linç Edilen Öğretmen	85
4.5. Mücadeleci Öğretmenin Kaybedeceği Algısı	86
4.6. Öğrencilerin Kendilerini Seyrettikleri Film: Sınav	88
4.7. Batıda Eğitim Alan Öğrencinin Güneydoğudaki Öğrencilere Bakışı	90
4.8. Analiz Sonucu	93
5. SONUÇ	95
KAYNAKLAR	99
ÖZGEÇMİŞ	103

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Araştırma Örneklemi	2

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Feride ve maarifte çalışan memurlar	21
Resim 3.2. Feride'nin odası	22
Resim 3.3. Hatice Hanım ve Feride sınıfta	23
Resim 3.4. Feride öğrencilerinin isimlerinin Ayşe ya da Zehra olduğunu öğrenmesi ...	24
Resim 3.5. Hatice Hanım'ın kabir azabını anlatırken öğrencilerin önearkaya doğru sallanması	25
Resim 3.6. Murtaza Öğretmen ve öğrencileri	28
Resim 3.7. Murtaza Öğretmen ve avukat öğrencisi Muhittin	29
Resim 3.8. Murtaza Öğretmen'in Çetin'e vurması	32
Resim 3.9. Murtaza Öğretmen'in bakkal dükkânı açması	32
Resim 3.10. Mahmut Hoca'nın öğrencileri cezalandırması	35
Resim 3.11. Felsefe öğretmeni Akil Hoca	36
Resim 3.12. Öğrencilerin Nuri Öğretmen'in dersini kaynatması	36
Resim 3.13. Mahmut Hoca ve Hababam Sınıfı	38
Resim 3.14. Badi Ekrem	40
Resim 3.15. Mahmut Hoca ve Semra Hoca	42
Resim 3.16. Hababam Sınıfı'nın Semra Hoca'dan özür dilemesi	44
Resim 3.17. Mahmut Hoca'nın öğrencileri sigara içerken yakalaması	47
Resim 3.18. Mahmut Hoca'nın öğrencileri cezalandırması	47
Resim 3.19. Öğretmen Kemal ve ona destek olanlar	50
Resim 3.20. Öğretmen Kemal ve İmam Şerif Efendi	51
Resim 3.21. Dayı Bey'in Öğretmen Kemal'e el uzatması	53
Resim 3.22. Öğretmen'in okulu tadilat etmesi	57
Resim 3.23. Öğretmenin öğrenci sevgisi	57
Resim 3.24. Öğretmen'in hasta öğrencisini evinde ziyaret etmesi	59

Resim	Sayfa
Resim 3.25. Zeynep Öğretmen ve Lemi	61
Resim 3.26. Zeynep Öğretmen	62
Resim 3.27. Emre Öğretmen'in Türkçe öğretmesi	66
Resim 3.28. Emre Öğretmen'in ders anlatması	66
Resim 3.29. Emre Öğretmen'in umutsuzluğa kapılması	68
Resim 3.30. Emre Öğretmen'in umutsuzluğa kapılması	68
Resim 3.31. Doğu'daki öğrencilerin yaşam alanları.....	70
Resim 3.32. Öğrencilerin okula hazırlanması.....	70
Resim 3.33. Öğretmen ve öğrencilerin fidan dikmesi	71

1. GİRİŞ

Bu tez çalışması, Türk Sinemasında öğretmen imgesine ve bunun alımlanmasına dairdir. Eğitim olgusu içerisinde yer alan öğretmenlik mesleği, tarihsel süreçteki değişim ve dönüşümlerden etkilenir. Öğretmenlik mesleğinin nasıl bir değişme ve gelişme gösterdiğine, o dönemlerde konuyla alakalı çekilen sinema filmlerine bakılarak bir yorum getirilebilir.

Eğitimin esaslarını öğrenciler, öğretmenler, okul yöneticileri, aileler, eğitimle ilgili finansal kaynaklar oluşturmaktadır. Bu anlamda incelediğimizde öğretmen ve öğrenci ilişkisi eğitim kavramının en temel ögesidir. Öğretmenlik mesleği yıllardan beri kutsal bir meslek sayılmış, bu durum öğretmenlik mesleğini birçok meslekten ayırmış ve bu mesleğin toplum tarafından konumlandırıldığı şekilde davranışa dökülmesi beklenilmiştir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin, var olan gelişime destek olması için hazır bulunuşluk seviyelerini bilmesi, buna uygun davranışlar sergilemesi ve öğrenme ön koşullarının gerektirdiği ortamları hazırlaması beklenir.

Türk sinemasında gösterilen öğretmen imajının nasıl olduğu, tarihsel süreç içerisinde değişimi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada, filmlerin pedagojik çerçevesinde öğretmen imajının yorumlanması ve öğretmen imajının tarihsel süreç içerisinde dönüşümü incelenmiş ve öğrenci gruplarında filmleri algılanma biçimleri analiz edilmiştir. İlki 1966, sonuncusu da 2009 yılları arasındaki tarihsel süreç içerisinde Türk sinemasından “dokuz film” örneklem olarak alınmıştır.

Bu çalışmada genel amaç, Osmanlı döneminin son yıllarını ve Cumhuriyet’in ilanını başlangıç sayarak günümüze kadar olan süreçte Türk sinemasında öğretmen imajını belirlemektir. Çalışma iki aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada: Her bir filmin konusuna ait öğretmen imajının belirlenerek öğretmenin eğitim anlayışı, öğrencileriyle olan ilişkisi ve öğretmenin ilgilendiği meseleler ortaya konulmaktadır. Bu aşamada öğretmenin öğrencileri ve toplumla ilişkisi irdelenerek filmde geçen cümleler doğrudan alınarak ve görsellerle desteklenerek ifade edilmektedir. Çalışmanın ikinci aşamasında ise filmlerin analizi, katılımcılarla görüşme yapılarak “alımlama analizi” gerçekleştirilmiştir. Çalışmada genel amacın yanında şu sorulara da cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Örneklem içerisindeki filmlerde, öğretmenlik mesleğinin tarihsel süreç içerisinde değişimi nasıl olmuştur?

- Örneklem içerisindeki farklı öğretmen imajları, öğrenciler tarafından nasıl alımlanmıştır?

Çalışmanın varsayımlarını şunlar oluşturmaktadır:

- Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisinde Türk sinemasında gösterilen öğretmen imajı ve öğretmenlik mesleği dönüşüm yaşamıştır.
- Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisinde Türk sinemasında gösterilen öğretmenlik mesleğini konu edinen filmler,değişken yaş ve cinsiyet grubundaki lise öğrencileri tarafından farklı okumalara neden olmuştur.

Araştırmanın evreni, Osmanlı Devleti'nin son dönemini anlatan filmden başlanarak günümüz öğretmen imajlarını içinde barındıran filmlerden oluşmaktadır. Bu örneklem, toplumun kültürel yapısına yakın ve tarihsel gelişimine mercek tuttuğu için seçilmiştir. Filmlerzengin bilgi içeriğine sahip, tarihsel süreçteki eğitim anlayışına ışık tutabilen ve toplumun yaşantısına ışık tutabilen yapıdadır. Bu filmler, öğretmenlik mesleğinin değişimi üzerinde bilgi verirken değişen eğitim anlayışı konusunda da derin bilgi sahibi olmayı sağlaması açısından önemlidir

Bu örneklem yönetmenleri ile birlikte gösterim yılları çizelge halinde sunulmuştur.

FİLM ADI	YÖNETMEN	GÖSTERİM YIL
Çalığışu	Osman F. SEDEN	1966
Paydos	Ülkü ERAKALIN	1968
Hababam Sınıfı	Ertem EĞİLMEZ	1975
Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı	Ertem EĞİLMEZ	1975
Hababam Sınıfı Uyanıyor	Ertem EĞİLMEZ	1976
Öğretmen Kemal	Remzi JÖNTÜRK	1981
Sürgün	Mehmet TANRISEVER	1992
Sınav	ÖmerFaruk SORAK	2006
İki Dil Bir Bavul	Ö.DOĞAN, O.ESKİKÖY	2009

Çizelge 1.1. Araştırma Örnekleme

Çalışma giriş bölümü dâhil, beş (5) ana bölümden oluşmaktadır. Örneklem olarak alınan bu filmlerin değerlendirilmesi araştırma konusu itibari ile filmlerin öğrenciler tarafından nasıl okunduğunu da ortaya koymaktadır. Filmlerdeki öğretmen bulgularının yorumlamasında, öğrencilerle yapılan bu çalışma Türk sineması literatürüne ve eğitim bilimleri alanına değer kazandıracaktır. Efendioğlu'nun (2013) araştırmasında bahsettiği gibi araştırma neticesinde ortaya konulan sonuçların yeni sinema filmlerinde yer bulacak öğretmene atfedilen rolün şekillenmesinde de katkı sağlaması umulmaktadır. Filmlerin öykü merkezini eğitim konusu oluşturan dokuz filmin oluşturmaktadır. Filmlerin içeriğinde öğretmen imaj özelliklerini barındıran argümanlar, öğretmen ve öğrenci ilişkisi irdelenerek araştırmaya koyulmuştur. Öğretmen imajlarında toplum tarafından mesleğe atfedilen rolündeki değişimleri; öğretmenin dönemin koşullarına göre topluma ve öğrenciye davranışındaki değişimleri, toplumsal yaşamdaki görevleri, eğitim anlayışındaki değişimleri, değişen toplumsal yapılarla beraber öğrenci konusunda ilgilendiği sorunlardaki farklılaşmasını ortaya koyması sebebiyle çalışmanın önemi artmaktadır. Modern Türkiye inşasının oluşturulmaya başlandığı Osmanlı'nın son dönemleri ile Cumhuriyet'in ilk yıllarının Türkiye'sini yansıtan eğitim içerikli filmler üzerinden yorumlamaya aldığımız bu çalışma, günümüze uzanan ve hâlâ devamlılığını sürdüren modernleşme çabasını ifade edebilmesi bağlamında önemli bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Araştırmanın odaklandığı filmlerdeki öğretmen imajları değerlendirilmesi yapılırken dönemin sosyal yaşantısıyla ilgili bulgular barındırması bakımından da önemlidir.

Filmlerin modernleşme kuramı çerçevesinde ve sosyolojik-pedagojik bağlamında öğretmen imajlarının yorumlanması aşamasından sonraki aşamada izlenen filmlerdeki bulguların alımlanmasıdır. Bunun için yaşları on beş (15) ile on dokuz (19) aralığında değişen orta öğrenimde formel eğitim görmekte olan kız ve erkek öğrencilerle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Öğrenciler “alımlama analizi” ile ilgili bilgilendirildikten sonra örneklem olarak alınmış filmlerdeki öğretmen imajları hakkında “alımlama analizi” yaparak filmleri incelemiştir, öğretmenlerin kıyafetlerinden, toplumun öğretmene bakış açısındaki değişimlere ve öğretmenin öğrencisi ile olan ilişkisine kadar farklılıklar tespit edilmiştir. Filmde dönemsellik ruhunu yansıtan öğretmenlerle günümüz koşullarındaki öğretmenler karşılaştırılmıştır.

Alıcı kitle pozisyonundaki izleyiciler, mesajları; kendi dünya görüşü, yaşam şekli, eğitimi, kişilik yapısı, yaşı hatta cinsiyetine göre farklı alımlamalar yapmaktadır. Medyanın

gönderdiği ileti; izleyenlerin düşünceleri, inançları ve yaşam biçimleri gibi değerlerin değişim yaratabilecek güçtedir.

Hall'un geliştirdiği "Kodlama-kodaçımı" kuramı, Hall'e (2003:309) göre egemen paradigmanın iletişim modeli gönderen-mesaj-alıcı doğrusallığı üzerine kurulmuş ve yalnızca mesaj alışverişi düzeyinde yoğunlaşmıştır. Hall'un kuramında bahsettiği iletişim modelinde alıcının mesajı yeniden üretici konuma geçtiğidir. Hall'a göre (2003:309) iletişim süreci "üretim, dolaşım, dağıtım/tüketim, yeniden üretim gibi farklı momentler içinde üretilen ve süre giden bir yapıdır"(Hall, 2003:309).

İzleyicinin medya mesajlarını farklı şekillerde anlamlandırmasında etkin rol ise izleyicinin kültürel özelliklerinin farklı olmasıdır. Filmlerin alımlaması yapılırken öğrencilerin öğretmen imajlarını yorumlamasında elde edilecek bulgular, öğrencilerin değer yargıları ve dünya görüşlerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Hall, izlenen ile izleyici arasındaki mesajların gidiş gelişlerindeki farkı ortaya koymak istemiştir. İzleyici alımlamasını iletinin okuyucular tarafından nasıl anlaşıldığını anlamak için oluşturmuştur. Bu kuramıyla mesajın izleyiciye ulaşmasından sonraki süreçte izleyiciye nasıl etki uyandırdığının takibine olanak sunmuştur.

Nesrin Kula Demir'e göre (2007: 255): "Hall, alıcı kitlenin medya iletileri karşısında gerçekleştirebileceği farklı okuma süreçlerini şu şekilde sıralamaktadır: Egemen/başat okuma; müzakereli/tartışmacı okuma ve karşıt/muhalif okuma"

Hall, egemen okuma medya içeriklerinin alıcı tarafından biçimlendiği şekilde algılandığı düşüncesinden hareket eder. Bu okuma türünde, iletilerin alıcılar tarafından sorgulanması söz konusu değildir. Müzakereli okumada egemen anlamların, alıcı kitle üzerinde kısmen etkili olduğu görüşünü savunur. Müzakereci okuma türünde alıcılar tarafından içselleştirilen iletilerin yani medya içeriklerinin alıcıların yorumuna açık olduğunu ifade eder. Karşıt okumada ise kodlanan iletilerin anlamları alıcılar tarafından tamamen istenilenin tersi yönde okunur ve etki etmesi istenilen anlam reddedilir (Aktaran Şeker, Şimşek, 2012).

Seçilen filmlerde yapılan alımlama çalışması filmlerin öğrenciler tarafından nasıl okunduğuna dair bulgular içermektedir. Eğitimi ifade eden ve tarihsel süreçte değişimi ortaya koymak üzere, üzerinde çalışılması kararlaştırılan filmler; içerikleri sunulurken öğretmen imajı ve öğretmen öğrenci ilişkisi üzerinde analiz edilerek bulgular ortaya koyulmuştur. Alımlama analizi soruları yöneltilen öğrencilere, filmde geçen öğretmenin davranış özellikleri ve öğrencileriyle olan iletişimindeki iletilerin okutulması sağlanmıştır.

2. TÜRKİYE'DE MODERNLEŞME KURAMI VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

Eğitim konusunun Türk sinemasında nasıl ele alındığının incelenmesi için, eğitim ve modernleşme sürecinin birlikte düşünülmesi gerekir. Emre Kongar'a göre "Modernleşme eski toplumdan, günümüzdeki yeni toplum tipine doğru bir değişme sürecine karşılık gelmektedir" (Kongar, 2014: 227-228). Türkiye'nin modernleşme mücadelesini devlet politikası olarak sürdüren bir toplum olması, bu doğrultuda belirlenen prensiplerin benimsenmesi için eğitimin önemli araç olması, öğretmenin imajını analiz edebilmek için film incelemelerini modernleşmeci yaklaşım birlikte ele almayı gerektirmiştir. "Modern kavramı geleneksel olandan kopmuş, yeni ve gelişmiş bir durumu ifade etmektedir. Modernleşme ise bir değişim sürecine işaret etmektedir. Latince'de 'hemen şimdi' anlamında kullanılan 'modo'dan türemiş 'modernus' kelimesi, günümüz modern ve modernleşme kavramlarının 'Yüzyılda Eğitim ve Toplum Kökenini' oluşturmaktadır" (Yahşi, 2017). "Modernleşme Kuramı'nın kökleri Aydınlanma düşüncesine kadar uzanır. Aydınlanma, gelenek ile modernlik arasında bir dikotomi kurmuş, sürecin gelenekten modernliğe doğru gideceğini varsaymıştı. Gelenek, aydınlanma düşünürlerinin gözünde defedilmesi gereken mistik ve durağan bir kaynaktı"(Öztürk, 2009).

Modernleşme kavramına eş anlamlı olarak kullanılan Batılılaşma olgusu, 18. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nin toplumsal ve siyasal yaşamında etkilerini hissettirir. Modernleşme Kuramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Amerikan sosyal bilim çevresinde ortaya çıkan, Batı'nın model alınması suretiyle tüm dünya toplumlarının modernleşebileceğini varsayan ve Amerika'yı modernliğin temsilcisi olarak sunan bir toplumsal değişme yaklaşımıdır (Altun, 2005: 24).

Geçmişin karanlık yüzü ile girişilen bir çenk olan modernleşme kuramı, Batı'da Aydınlanma hareketi ile başlamış ve geçmişe ait tüm inançları ve eskiye ait kurumları ortadan kaldırmıştır. İnsanı bilime ve akla yönlendiren modernleşme, bireyin bağınaz kalıplardan sıyrılarak özgürleşmesini sağlamış ve insana yeni bir dönemin kapılarının açıldığını hissettirmiştir. Tarihin ilerlediği süreçler içerisinde birçok alanda etkilerini dünyaya yayan modernleşme, etkilediği ülkelerin içinde köklü değişimlere sebep olmuştur. "18.yüzyıldan itibaren Osmanlı'da belirginleşen ve gözlemlenmeye başlayan modernleşme çabalarının rotasını ise devletin kurtarılması gayesi tayin etmiştir. Hassas ve bozulmaya elverişli yapının yaşadığı krizin atlatılabilmesini sağlamak ve dengeyi yeniden kurabilmek için devlet, gönülsüz de olsa modernleşme sürecini başlatmak zorunda kalmıştır"(Bozaslan, Çokoğullar, 2015).

Osmanlı Devleti'nde geleneksel yapıya olan bağlılık, modernleşme çabaları için yapılan yeniliklerin tepkiyle karşılanmasına sebebiyet vermiştir. Devlet özünü kaybetme korkusu ile eski ve yeniye bir arada tutarak kontrolü sağlamanın gerekliliği düşüncesiyle hareket etmiş bu ikilik de karmaşaya sebep olmuştur. Türkiye'de modernleşme çalışmaları Cumhuriyet'in ilanından sonra daha sistematik ve köklü bir döneme geçmiştir. "Osmanlı Devleti'nde dengenin yeniden üretilebilmesi adına sınırlı tutulan devlet müdahaleleri yerine Cumhuriyet'i hazırlayan ve biçimlendiren kadrolar toplumu değiştirmek ve hatta 'toplum değiştirme' amacı ile hareket etmişlerdir" (İnsel, 1995: 19-20). Türkiye Cumhuriyet'i modern devlet anlayışı benimserken halkın modernleşmesi üzerine de yoğunlaşmıştır. "Modernleşme Kuramı, kendi dışındakileri, 'ötekileri', modernleştirmeyi kendine görev edinmişken Cumhuriyet Türkiye'si idaresi ve aydınları içinde yaşadığı 'halk'ı modernleştirmeyi amaç edinmiştir" (Öztürk, 2009). Osmanlı Devleti'nde başlayan modernleşme hareketi Cumhuriyet'in ilanıyla beraber oldukça keskinleşmiştir. Serdar Öztürk'e (2009) göre "Modernleşme Kuramı temelde, eski sömürgeciliğin ideolojik ve ticari bir başka mantığın devamı olmasına karşın Türkiye'deki modernleşme mantığı - Tanzimat'tan itibaren- devleti kurtarma, devleti ve toplumu geliştirerek Batı dünyasını yakalama gibi amaçları içinde barındırmıştır"(Öztürk, 2009). Hedeflenen yeni düzen için oluşturulan modernleşme çalışmalarını halka iletilebilmek ve halkı bu gayeye ortak edilebilmek adına ilkeler oluşturulmuştur. "Batı'dan farklı olarak modernleşme ile aydınlanmanın aynı anlama gelecek şekilde kullanılması laiklik, özgürlük, ulusallık, bireycilik ve bilimi modernleşmenin temel öğeleri haline getirmiştir"(Kandiyoti, 1999: 100).

Eğitim alanında modernleşmeyi yakalamanın halka açılan en önemli kapı olması, eğitim dünyasında modernleşmenin ideolojik olarak biçimlenerek işlevsel boyut kazandırmasına sebep olmuştur. "Kurtuluş Savaşı'nın neticelenmesinin ardından ülkeyi kurtarma misyonu fiili olarak gerçekleştirilmişse de asıl kurtuluşun belirtilen medeniyet seviyesine ulaşarak gerçekleştirileceği üzerinden hareket edilmiştir. Bu medeniyet seviyesine ulaşabilmenin en kestirme yolunun da modern eğitimden geçtiği vurgulanmıştır"(Bozaslan ve Çokoğullar, 2015). Devletin temel politikası olarak modernleşme çalışmaları modern eğitim kapsamında yürütülmüştür. Türk eğitim sistemi incelendiğinde, devletin vizyon ve misyon tanımlarında 'modernleşme etkisindeki eğitim' anlayışının mihenk noktası haline geldiği görülmektedir.

1923'te Cumhuriyet'in ilanının ardından kurulan yeni devlet için de başlıca mesele, temel ilkelerin yeni nesle aktarılması ve bu ilkelerle şekillenen davranış kalıbının yaratılması olmuştur. Eğitim, toplumsal düzeni yeniden tesis eden bir araç olarak görülmüş ve ideolojik formülasyonun gerçekleşmesinin ardından oluşacak bu toplumsal düzen amacına ulaşabilmek için de eğitimin laik, zorunlu ve yaygın bir nitelik kazanması için çaba harcanmıştır. Her bir ferdin bu eğitim sürecinden geçerek modern devleti oluşturacak ve modern devletin güç aldığı dinamiklerin sürekliliğini sağlayacak vatandaşlar olarak yetiştirilmesi başlı başına bir zorunluluk olarak görülmüştür (Bozaslan, Çokoğullar, 2015).

“Modernleşme sürecini başlatan toplumlar, öncelikle mevcut eğitim sistemini revize etmeye ve öne çıkan engelleri tespit etmeye çalışmışlardır. Bu çaba, zamanla devletlerin temel politikalarından biri haline gelmiştir” (Bozaslan, Çokoğullar, 2015). Eğitim temelli bu modernleşme çabasının, toplumsal yükselmenin refah seviyesine ulaşmanın en önemli ve etkin yolu olarak eğitimi görmesi, eğitime verilen önemin artmasını doğal olarak sağlamıştır. Türkiye’de modernleşme çalışmaları özellikle kırsal kesimde yaşayanların okuryazarlık oranını artırmaya yönelik olurken kentlerde de Türkiye’nin ekonomik kalkınma hızını arttırmayı amaçlamaktadır. Modernleşme çabalarının öğretmen eliyle verilmek istenmesi, öğretmenin kalkınma çabalarında giden bir yol olmaktadır. Modern Türkiye’nin teşekkülünde hedeflenen fikirler doğrultusunda Türkiye’de modernleşme anlayışı yeniyi kabul eden ve bu yeni değerlerin benimsetilmesinde eğitimin önemini vurgulayan bir ideolojiye kaynaklık etmektedir. Benimsetilmesi amaçlanan bu yenilik öğretmen eliyle topluma benimsetilmek istenmiş ve özellikle bu alanda gelişme gösterilmesi için eğitim alanında önemli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyet’in ilanıyla beraber keskinleşen modernleşme çalışmaları eğitim alanında prensipler edinerek maarif vizyonu hazırlanmıştır. Modern Eğitim Vizyonunun içeriğinde prensipler başlıca olarak şu şekilde ele alınmıştır (Karal, 1974: 165-166):

- Maarif müesseseleri bir teşkilât tarafından idare edilmelidir.
- Maarif programımız milletimizin bugünkü durumu ile içtimaî hayatının ihtiyacı ile muhitin şartları ve asrın icaplarıyla tamamen uygun olmalıdır.
- Maarif ülkümüz, çocuklarımıza her şeyden önce Türkiye’nin istiklâline, kendi benliğine ve millî geleneklerine düşman olan her türlü engellerle mücadele etmek fikrini vermek olmalıdır. - Eğitim yaşı dışında kalan ve eğitim görmeyen vatandaşlarımız pratik vasıtalarla eğitimin nimetlerinden faydalandırılmalıdır.
- Türkiye Cumhuriyeti’nin amacı: Millî, demokratik ve lâik düşünceli vatandaşlar yetiştirmektir. Bunun için de pedagojik usul ve vasıtalarımız yenileştirilmeli ve ıslah edilmelidir.
- Eğitimin bütün kademeleri erkekler için olduğu gibi kızlarımız için de tamamen açık olmalı ve eğitimde cinsiyet farklarına göre kabul edilmiş olan bütün usul ve kaideler kaldırılmalıdır.

Yeni eğitim sisteminin benimsenmesi ve yukarıda bahsi geçen modern eğitim prensiplerinin oluşturulabilmesi için Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemindeki olumsuz etkilerin giderilmesi sağlanması amaçlanmıştır. Ülkeyi zor sürecinden kurtarmak ve bu süreçteki engellerin ortadan kaldırılmasını amaçlamak adına eğitim sisteminde modernleşme anlayışı fikri ile yenilikçi prensipler benimsenmiştir. Muasır Medeniyetler seviyesine çıkabilmek için modern anlayış benimsenilerek değişimin gerekli olduğuna inanılan tüm değerler eğitim kurumlarında öğretilmeye ve bireyde istendik davranışların kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte topluma yarar sağlayacak modern anlayışı inşa edebilmek adına eğitimin işlevsel yapısından faydalanmak etkin ve önemli bir yol olmuştur. Türk eğitim sistemindeki modern anlayış Türk sinemasına da konu olarak modernleşme sürecinde öğretmen imajları bu çalışmada incelenme alanı oluşturmuştur.

2.1. Modernleşen Eğitimin Türk Sinemasına Yansıma Süreci

Modern eğitim sürecinin sonucunda toplumsal gelişime katkı sağlayacak yönde bireyde değişim yakalanması hedeflenmiştir. Modernleşmenin belirli bir plan ve program çerçevesinde işlerliğinin kazanması, eğitim sistemini revize etmeyle gerçekleşmiştir. Çalışmaların yürütülmesi ve modernleşme sürecinin ortak hedef olarak benimsenmesi için modernleşmenin devletin temel politikası olması yolunda adımlar atılmıştır.

Cumhuriyet'in hâkim modernleşme girişimi topyekûn bir değişimi hedeflemişti. Bunun için siyasal devrim tamamlandıktan ve yeni rejim yerini sağlamlaştırdıktan sonra bir dizi radikal reform hareketi uygulanmaya konuldu. Harf devrimi, kılık-kıyafet devrimi, ölçülerde, hafta sonu tatillerinde vb. hemen her alanda yapılan köklü değişikliklerle, toplumu hemen ilk bakışta Batılı toplumlardan ayıran bütün Doğulu özellikler kanun yoluyla ortadan kaldırıldı. Bir taraftan da bu radikal dönüşümün bir parçası olarak Batı'nın modern kültür ve sanat kurumları toplumsal yaşamın içine devlet eliyle yerleştirilerek kültürel dönüşüm kurumsallaştırılmaya ve toplumsal tabanı genişletilmeye çalışıldı. Ülkede modern eğitim kurumları, tiyatro, plastik sanatlar, opera, bale, dil ve tarih üzerine çalışan kurumların pek çoğu bu dönemde kuruldu. Bu aynı zamanda Cumhuriyet'in resmi politikalarının kültürel ve sanatsal alanda yansımalarıydı (Uzdu, 2016).

Devletin temel politikasının işlerlik kazanmasına giden yoldaki inanç, bireylerin bu gayede eğitim-öğretim görmesi ve bu sayede de devletin varlığını sürdürmesinde etkin rol oynayacağıdır. Bu inanç, Türkiye Cumhuriyeti'nde hedeflendiği gibi modernleşme çabasında olan toplumların eğitim kanalıyla bireylere ulaşmasını öngörmektedir. Modernleşmenin etkileri sadece eğitim alanında değil, birçok alanda kendini hissettirmiştir. Modern dünyanın pratiklerini kazandırmanın yolları sanattan ve sinemadan da geçmektedir. Sinema, teknolojinin sağladığı olanaklar ile birlikte ortaya

çıkan görsel ve işitsel bir sanattır. Bununla birlikte sinemanın, kitlelere ulaşan bir medya hatta bir iletişim aracı olarak modernleşme etkilerini yayan özelliği de vardır. Kültürel üretimin bir parçası olarak sinema, görsel kalitenin artmasıyla çok boyutlu bir hal almıştır. Bu şekilde izleyicinin karşısına çıkan bu görsel şölen, her geçen teknolojik gelişmelerle kendini yenilemiş ve değiştirmiştir. Teknoloji, sinemanın estetik bir duruşa sahip olmasını sağlamıştır. Bilgiyi aktaran, yeniden yorumlayan yapısıyla oluşturulan bu sanat ayrıca bilimsel bir araç niteliği de taşımaktadır. Eğlence maksadıyla ortaya çıkan sinemanın gücü keşfedildikten sonra, birçok fonksiyonda değerlendirilen sinema pragmatik bir düşünce yapısına dönüştürülmüştür. Kamuoyu oluşturma gücünü elinde tutan sinema, birçok konuda filmler üreterek kitlelere ulaşan büyük bir potansiyeldir. Andre Bazin (1995) gibi birçok sinemacı ve kuramcı, yaptıkları çalışmalarla sinemanın gerçekliğe yakınlaşmasının sinema sanatına ayrı bir estetik değer kazandırdığını belirtilmektedir. Zengin anlatım dili sayesinde oluşan sinema çok boyutlu bir eğitim sanatı da olmaktadır. Bazin'e (1995:59) göre: "Sinemada gerçeklik alan derinliğiyle sağlanabilir." Sinemanın birçok kuramsal yaklaşımı içinde barındıran geniş bir yelpazesi düşünüldüğünde onu salt gerçeklik algısı ya da düş fabrikası olarak adlandırmak eksik bir betimleme yapmak olur. Sosyal hakikatin oluşmasını imkânsa sağlayan sinema; bireylerin düşünüş, davranış şekilleri gibi kolektif düşüncelerini yönlendirerek tekrar topluma sunan önemli bir araç olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşmeyi hedef alan politikası, Batı'nın modernleşme aracı olarak kullandığı sinema ile yakınlık kurması, sinemanın gücünden yararlanması, önemli bir yönelimdir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel modernleşme projesinde sinemanın "ciddi bir sanat olarak değil, basit bir halk eğlencesi olarak" değerlendirildiği görüşü genel kabul görmüş olmasına rağmen sinemanın "eğitici-öğretici" "terbiyevi" ve "propaganda" amacıyla matbuattan sonra en önemli kültür aracı olarak işlev gördüğü de son yıllarda yapılan pek çok araştırmada ortaya konmuştur (Öztürk, 2005).

1896-1897'de Lumiere kardeşlerin aktüalite filmlerini; önce saray halkına, sonra da Beyoğlu'ndaki Sponeck Birahanesinde halkla tanıştırdıkları sinema, toplumların benzeşmesinde küresel bir dünya anlayışının oluşmasında etkili olmuştur. Sinemanın Türkiye tarihine girişi çok geç değildir. Fuat Uzkınay, Yeşilköy'de daha önce Rusların yaptırdığı anıtın yıkılışını, "Ayastefanos'taki Rus Âbidesi'nin Yıkılışı" adlı filmle belgelemesi, sinemanın Türkiye'ye erken bir dönemde girmiş olduğunu göstermektedir. Bu film ilk Türk filmi olarak kabul edilmektedir. Fuat Uzkınay da ilk Türk sinemacısı olarak tarihe geçmektedir. Modernleşmenin yayılması görevini üstlenen sinema, Türk

Sinemasında temel sorun olarak modernleşme ekseninde konular işlemiştir. Modernleşme evresinde, Türk sinemasının konularını toplum yaşantısından aldığı ve konuları, toplumu etkilemek adına oluşturduğu bir anlatı yapısı üzerine inşa ettiği dikkat çekmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra modernleşme adına oluşturulan reformlar halka ulaşma konusunda oldukça zayıf kalmış kırsal kesime ulaşmada zorluklar yaşanmıştır. "Modernleşmede ve devrimlerin halka benimsetilmesi konusunda kent merkezlerinde kısmi de olsa sağlanan başarı, kırsalda uzun bir süre sağlanamamıştır. Zira kırsal bölgeler özellikle köyler Ankara'daki laik rejime rağmen ağa, muhtar, din adamları gibi yerel güçlerin etkisindeydi" (Uzdu, 2016).

Modernleşme çabalarıyla oluşturulan eğitim metodu ve öğretmene atfedilen misyonla ulaşılmak istenen muasır medeniyetler seviyesi için kullanılan yollardan biri de sinemadır. "Cumhuriyet'ten sonra sinema alanında önemli atılımların atılması beklenebilir. Bu beklentinin nedeni, devrimlerin yayılması ve içselleştirilmesinde sinema gibi göze ve kulağa hitap eden bir medyadan yararlanmanın pratikliğiydi" (Öztürk, 2009). Modernleşme etkisinin eğitim yolu ile kazandırma mücadelesine sanatı da ekleyen modernleşme politikası, filmler vasıtasıyla modernleşme pratiklerini toplumailetme gayesindedir.

Sinema toplum ilişkileri açısından "çağdaşlaşma (batılılaşma)" meselesini, Türk sinemasının kültürel niteliğini oluşturan temel konulardan biri kabul etmek gerekir. Zira toplumun son iki asırda meşgul olduğu temel sorunların ilk sıralarında değerlendirilen çağdaşlaşma temayülü, Türk Sineması'nın anlatı yapısının oluşmasında da belirleyici unsur olarak dikkat çekmektedir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren dönemin popüler aşk romanlarından beyaz perdeye aktarılan uyarlamaların, film senaryolarının önemli bir kaynağı haline geldiği görülmektedir (Tunalı, 2006:221).

Modernleşme hareketinin merkezinde bulunan eğitim ve sinemanın birbiriyle ilişkilendirilmesi, toplumun modernleşme aşamalarını filmler üzerinden inceleme olanağı sağlamaktadır. Kültür aktarıcısı konumunda olan sinema, toplumun eğitim sürecine mercek tutmuş ve eğitim konulu filmler meydana getirmiştir. Doğumundan ölümüne kadar eğitim sürecine tâbi tutulan bireyin eğitim yaşantısını beyaz perdede izlemek, hem toplum üzerindeki modernleşme etkilerini görmemize hem de modernleşme çabalarında rol üstlenen öğretmenin mesleğindeki değişimleri analiz etmemize fırsatı vermiştir. Siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal modernleşme olarak çok boyutlu ele alınabilen modernleşme kuramı, bu çalışmanın konusu olan eğitim eksenini yönünden ele

alınmıştır.Çalışmada, modernleşen eğitimin Türk sinemasına yansıma sürecinde oluşan öğretmen imajları incelenmiştir. Filmler modernleşme kuramı çerçevesinde incelenirken öğretmen-toplum ilişkisi, öğretmen-öğrenci ilişkisi, öğretmen-öğretmen ilişkisi bulguları değerlendirmeye alınmış ve öğretmenlik mesleğinin imajları tarihsel süreç içerisinde seçilen filmler eşliğinde modernleşme kuramı çerçevesi ile ortaya koyulmuştur.

Modernleşme etkisiyle incelenen filmler, tarihsel süreç içerisinde ifade edildiğinde *Çalığışu* (Seden, 1966) ve *Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 198) filmlerinden elde edilen müşterek tematik bulgular Osmanlı Devleti'nin etkisinin hâlen sürdüğü Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarını işleyen filmler olması yönündedir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarını anlatan *Çalığışu* yıllarının toplumu öğretmen eliyle modernleştirme sürecini anlatır. Anadolu'nun köylerinde öğretmenlik yapan başkahraman Feride üzerinden verilen film, eğitimde geri kalmışlığı ve Anadolu'nun irticai havasını izleyiciye fedakâr öğretmen imajıyla sunmaktadır. *Öğretmen Kemal* filminde ise 1938'li yıllarda toplumun öğretmene bakış açısını sunan bir zihniyeti ve devlet desteği alan öğretmenin modernleşme serüvenini anlatılır. Film, kırsal kesiminmodernleşmenin karşısında öğretmene koyduğu engelleri ve bu engellerle *Öğretmen Kemal*'in mücadelesini konu edinmektedir. Dönemin ruhunu yansıtan, modern Türkiye inşasının kuruluşu aşamasında meydana gelen olaylar çerçevesinde film işlenilmiştir. *Öğretmen Kemal*, (Jöntürk, 1981) köyü fikren modernleştirme sahası olarak görerek köyde ona karşı çıkan engellerle mücadele yolu aramaktadır. Film, devletin modernleşme politikasını inceleme ve modernleşme çabalarının karşısında çıkan engellere 1938li yıllardan bakma olanağı tanımaktadır. *Sürgün* (Tanrıseven, 1992) ise köydeki modern gelişimi ekonomik kalkınma yolları öne sürerek oluşturan bir öğretmeni karşımıza çıkartmaktadır.Köyün kalkınması için modernleşme sahaları kurma çabasında olan öğretmen, kırsal yaşamın kalkınması için ekonomik temelli çalışmalarla köyün sorunlarını filmde ele almaktadır. Öğretmenlik mesleğindeki değişimlerin farklılaşmasını yansıtan *Paydos* (Erakalın,1968) ise, ikinci Dünya Savaşı sonrası dönemi anlatan bir film olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik sorunların ön planda olduğu filmde, öğretmenin toplumun gelişmesi için önemli bir rol oynadığının altı çizilmiş ve mesleğin maddî kazancından ziyade manevî kazancına dikkat çekilmiştir. *Hababam Sınıfı* (Eğilmez, 1975-1976) serileri ise yayımlandığı tarihin özelliklerini içinde barındıran toplum ve öğretmen ilişkisinden ziyade daha çok öğretmen-öğrenci temelli ve öğretmen-öğretmen ilişkilerini inceleyerek dönemin öğretmen imajı yansıtmıştır. Türkiye'nin güncel sorunlarından biri olan dil sorununu yine öğretmen eliyle veren *İki Dil*

Bir Bavul (Eskiköy ve Doğan, 2009) filminde ise öğretmeni, gelişmemiş koşulların içinde ve zor şartlarda mesleğini inşa ederken görmekteyiz. *Sınav* filmi (Sorak, 2006) ise tarihsel sürecin getirdiği en önemli sorun olan üniversite sınavına değinmiş ve öğretmenin imajındaki sınava hazırlayıcı rolü anlatılmıştır. Filmlerdeki öğretmen imajlarının yorumlanması tarihsel sürecin getirdiği modernleşme kuramı çerçevesi ile değerlendirmeye alınmıştır.

2.2. Türk Sineması ve Eğitim İlişkisi

Eğitim olgusu, insanın fizyolojik ihtiyaçları kadar önem verdiği ve toplumsal yapının var olması için bir zorunluluk saydığı değerlerden biridir. Eğitim, değer sistematiğini ören birçok konunun işaret ettiği ve kutsandığı bir husustur. Yaşam boyu devam eden ve mütemadiyen ilerleyen ucu açık bir usul olan eğitimin tüm toplumlar tarafından ehemmiyeti vurgulanmıştır. Özellikle modernleşme etkisinin güçlenmesinde yarar sağlayan eğitimin mütemadiyen bir süreç olduğunu Filiz Gölpek (2012: 48) şu cümlelerle ifade etmektedir: “Bireyin içine doğduğu bir süreçtir eğitim. Bundan dolayıdır ki yaşamı boyunca da devam eder. Bu sürece birey bazen bilinçli olarak, belirli bir amaç uğruna katılır, bazen de topluma uymak zorunda kaldığı için farkında olmadan katılmış bulunur.” Fatma Varış (1994) eğitimin beslendiği alanlarla ilgili bakış açısını ise: “Kişinin toplumsal yeteneklerinin ve uygun değerlerin kişisel gelişmesinin sağlanması için, seçkin ve kontrollü bir çevreyi ve okul etkinliklerini içine alan sosyal bir süreçtir.” şeklinde ifade etmektedir. Tanımlamalardan yola çıktığımızda eğitimin açıklanması iki yönlü olmaktadır: Formel ve informel eğitim. Formel ve informel düzeyde açıklanmaya çalışılan eğitim, basit bir çerçevede eğitim bilimi kitaplarında şu şekilde anlatılmaktadır: Formel eğitim; belli bir müfredat, plân çerçevesinde, belirli prensipleri olan bir ortamda belirli kurallar ve belirli yöntemler istikâmetinde verilen eğitimidir. Okullarda verilen eğitim, buna örnek olarak gösterilmektedir. Formel eğitim, profesyonel kişiler tarafından verilir. Formel eğitim, kendi içinde yaygın eğitim ve örgün eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır. İinformel eğitim ise bir plânı olmayan, kendi kendine gelişen, herhangi bir yapılandırmaya maruz kalmamış, bu yüzden de neticeleri ve ne öğrenileceği öngörülemeyen eğitim çeşididir. Kişilerin çevrelerinden ya da kendileri deneyimleyerek elde ettikleri bilgileri kazanma sürecine de informel eğitim denmektedir. Formel eğitim planlıdır, amacı vardır; informel eğitim ise plansız; belirsizdir. İinformel eğitime katkı sağlayan sinema, toplumsal yapıyı biçimlendirme ve modernleşme etkisinde olan toplumu ilerletme rolüne de sahiptir. Sinema, eğitim hayatını işlediği filmlerle birlikte eğitim hayatını da gözler önüne serme

yetiyle toplum hakkında bilgi sahibi olmamızı hatta toplumu sinema aracılığıyla değiştirmemizi sağlamıştır.

Eğitim olgusu ve içinde barındırdığı unsurları içeren filmler gerek dünya sinemasında gerekse ülkemizde oldukça meşhurdur. Aslında sinemanın eğitim amaçlı nasıl kullanılabilceği uzunca süredir tartışıla gelen bir konudur. Eğitim fakültelerinde sinemanın eğitim aracı olarak nasıl kullanılabilceğine dair ders imkânları sunulabilirken, eğitim bilimleri derslerinde sinema filmleri ders planı içine dâhil edilebilmektedir. (Gündüz ve Altınbaş, 2018).

Eğitimin; insanın sosyal, ekonomik, bilişsel, psikolojik gibi birçok durumuna dair etki etmesi hasebiyle eğitim etki alanları için sığ bir tanımlama yapmak doğru değildir. Eğitim olgusunun, yaşama değer katan bir kavram olduğunu Aslı Yurdigül (2014), modernleşme anlayışına sahip birçok toplumdan biri olan Çin'in eğitime verdiği önemle anlatmaktadır: “Çin toplumuna göre insan eğer bir yıl sonrası için endişeleniyorsa tohum ekmeli, eğer on yıl sonrası için endişeleniyorsa ağaç dikmeli, yok eğer yüzlerce yıl sonrasını düşünüyorsa çocuğunu eğitmelidir.” Tıpkı Çin toplumunda olduğu gibi birçok toplum, eğitim konusunda telkinde bulunmakta, eğitimin önemine dikkat çekmektedir.

Eğitimde modernleşmenin Türkiye'deki etkisi; Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlamış, Cumhuriyet Dönemi'nde ivme kazanmış, modernleşme çalışmaları eğitim kanalıyla yürütülmüştür. “Modern eğitim, Avrupa'da Aydınlanma Dönemi'nde başlamış ve modern eğitimin dayandığı temeller yine bu dönemde ortaya konmuştur. Akıl ve nesnel bilginin öne çıkarıldığı eğitim kurumlarında yeni bir birey yaratılmaya çalışılmıştır” (Bozaslan, 2013). Tunaya'ya (1983) göre: “Modernleşme çabaları, Osmanlı Devleti'nde gerek mutlakiyet gerek meşrutiyet döneminde yapılan tüm modernleşme hamleler ‘Bu devlet nasıl kurtarılabilir?’ sorusuna aranan cevap çerçevesinde şekillenmiş ve bu soruya verilen cevap, Batılılaşmanın yöntemini ve derecesini tayin etmiştir.” (Aktaran: Bozaslan, 2013). Osmanlıda modernleşme etkisi birçok alana yayılmış, askeri alanda eğitim vermek adına oluşturulan okullarda kendini gösterme çabası içerisinde olmuştur. “Modernitenin en önemli öncülleri arasında sayılan akıl ve akla olan güven, Osmanlı modernleşme sürecinde eğitimin modernleşmesi adına yapılan reformların temelinde yerleştirilememiştir. Bunun yanında yapılan reformların ve açılan okulların amacı bir kopuş durumunu yakalamak olmamıştır” (Bozaslan, 2013). “1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Türk modernleşmesi başlatılmış ve eğitim, vakit kaybetmeden yapılmaya başlanan inkılâpların yegâne tamamlayıcısı olarak görülmüş, modern bir eğitim politikasının unsurları oluşturulmaya çalışılmıştır” (Bozaslan, 2013). Cumhuriyet döneminde “Bir ulus devlet olarak şekillenmesinde ve oluşumunda, tüm benzer örneklerinde olduğu gibi, temel enstrüman

eğitimidir” (Hesapçioğlu, 2009:122). “Çağdaş toplumlar, yeni kuşakları uygun bir şekilde toplum üyelerine dönüştürmeyi başarıyla gerçekleştirmek için eğitim sistemleri oluştururlar” (Gül, 2004). Cumhuriyet rejimi, eğitimi en önemli öge olarak görmüştür. Bu nedenle “ilköğretimin zorunluluğu, Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi), harf devrimi, okuma-yazma seferberliği, halk dershaneleri, millet mektepleri, halkevleri, halkodaları gibi atılımlar gerçekleştirmiş, sinemayı da bu girişimlere ek bir araç olarak kullanmıştır” (Özön, 1995:54-55).

Gelişim basamaklarının her geçen gün daha ileriye tırmandığı Türk sineması, konusunu dönemin sosyolojik, ekonomik, politik durumlarından almaktadır. Uyarlama eserlerin yanında kendine özgü de birçok çerçevede konularını işleyen Türk sineması, eğitimin modernleşmesi sürecinde topluma farklı bakış açıları da kazandırmaktadır.

20. yüzyıl başında yalnızca hareketi kaydetme işi olmadığı fark edilmesiyle beraber büyük bir açıklıkla sanatın her dalından faydalanarak adeta ‘sanat yumağı’na dönüşen sinema, icadından günümüze değin her konjonktür de kendine yer bulmuştur. Öyle ki devletler sinemayı bir yumuşak güç aracı olarak dahi kullanmıştır ve kullanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam’ı sinemada kazanmıştır. Ülkeler ‘şanlı’ tarihini 4 sinemada oluşturur. Milletler acılarını sinemanın belgesel yönüyle taze tutar. Çocuklar sinemanın animasyon olanaklarıyla hayal güçlerini genişletirler... Sinema aynı zamanda gerçeğin üzerine çekilebilecek en iyi perdelerden biriyken, üzerine perde çekilen gerçeği bir arkeolog titizliğiyle ortaya çıkarma kudretine de sahiptir. Bu yönüyle sinema, cerrahın elindeki neşterle aynı vafsa sahiptir. Onun bu yönünü yadsımak ya da küçümsemek, buzdağını yalnızca görünen kısmıyla değerlendirme hatasına düşmek olacaktır. Dolayısıyla evrensel bir sanat dalı ve büyük bir sektör olarak sinemanın el atamayacağı konu yoktur. İnsana dair ne varsa sinema filmlerine yansması mümkündür, olağandır (Efendioğlu, 2013).

Toplumların geliştirdiği bu eğitim sistemleri aslında birçok unsurun bileşimidir. Öğretmen, öğrenci, okul yöneticisi, eğitim ortamları, müfredatlar, veli, eğitim ritüelleri bunların en önemlilerindedir. Bu unsurların tarih içinde geçirdiği değişim birçok şekilde incelenebilir. Sinema, asırlık tarihiyle ülkelerin eğitim sistemlerindeki bu değişime de tanıklık etmiş bir sanattır (Gündüz ve Altınbaş, 2018).

Sinemada anlatılmak istenen eğitim, önemli kutsal bir olgu olarak konumlandırılmıştır. Konusu öğretmen ya da okul olmayan sinema filmlerinde bile eğitimin öneminden bahseden replikler geçerek eğitim konusunda izleyenlere eğitimin önemi aktarmaktadır. Toplumdan ilham alan ve toplumun aynası olan filmler, toplumu etkileme gücüne sahiptir ve eğitimi de konularında işlemiştir. “Bir toplumda herhangi bir olay veya olgunun zaman içerisinde nasıl bir değişme ve gelişme gösterdiğine, o dönemlerde konuyla alakalı çekilen sinema filmlerine bakılarak bir yorum getirilebilir”(Gündüz ve Altınbaş, 2018).Modernleşmenin, eğitim ve sinema faktörünün birleşerek verilmesi,

modernleşmenin aşamalarını belirgin hale getirmiştir. “Eğitimin ve onun unsurlarının filmlerde kendilerine nasıl yer bulduğu, hangi tema ve klişelerle beyaz perdeye taşındığı, dönemlere göre bu tema ve klişelerin beyaz perdede nasıl bir değişim gösterdiği konusunun ise yeni popüler olmaya başlamış bir alan olduğu söylenebilir”(Gündüz ve Altınbaş, 2018).

2.3. Modernleşmenin Misyoneri: “Öğretmen”

Yaşamımızı sürdürmek ve geçimimizi idame ettirmek için çalışmamız gerekir. Çalıştığımız işimiz bizim mesleğimizi oluşturur. İlgi alanlarına, ihtiyaçlara göre farklı meslek grupları bulunmaktadır ve her mesleğin de kendi içinde zorlukları olduğu gibi güzellikleri de vardır. Her meslek güzel ve nitelikli işler yapıldığı takdirde iyidir. Fakat öğretmenlik bunların ötesinde asil bir meslek olarak ifade edilmiştir. “Öğretmenlik bir bakıma bir keşif ve elmas arayıcılığı mesleğidir. Öğretmenlik, gizli kalmış değerleri bulup çıkarmak, işlemek ve onları önce kendi milletinin, sonra da bütün insanlığın hizmetine sunmaktır” (Duymaz, 2009). Eğitime verilen önem, öğretmenlik mesleğinin ‘kutsal meslek’ olarak sınıflandırmasını sağlamıştır. “Öğretmenler, geleceğin toplumuna yön veren toplum mühendisleridir” (Can ve Can, Durukan 1999). Nitelikli öğretmen yetiştirmenin önemi, bir ülkenin gelişmişlik düzeyinin, gelişmiş eğitim anlayışına paralellik göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Osmanlı’da temeli atılan, Cumhuriyet’in ilanından sonra ivme kazanan modernleşme çalışmalarının misyoneri, öğretmen olarak görülmüştür. 1923’te Cumhuriyet’in ilânının ardından başlatılan radikal dönüşümlerin temel hedeflerinden biri de yaratılmaya çalışılan millî kimliğin ana öğelerini eğitim yoluyla yeni nesle aktarmaya çalışmak olmuştur” (Bozaslan, 2013). Yetiştirilmesi gereken yeni neslin başında, lider olarak öğretmen bulunmaktadır. Öğretmene, medeniyetin gerisinde kalan köylünün kurtarılması gerektiği bilinci ve bu kurtuluşun kendileri aracılığıyla gerçekleştirileceği inancı benimsetilmiştir. Oruç ve Sarıbudak’a göre (2015: 21) Yeni Cumhuriyet’in bu çalışmalarının asıl sebebi: “Siyasal düşüncede ortak olan aydınlar aracılığı ile halka ideolojik düşüncüyü benimsetmek için halkı eğitmek” olmuştur (Aktaran Gündüz ve Altınbaş, 2018).

Öğretmen, öğrencinin akademik gelişiminin yanında sosyal yaşantısındaki gelişimiyle de doğrudan alakalıdır. Öğrencinin iletişim becerilerini geliştirmede ve psikolojik durumlarını izlemede etkin bir rol üstlenen öğretmenin, insan yaşamına katkıları düşünüldüğünde öğretmenliğin ne kadar özel bir meslek olduğu görülmektedir. Özveri ve donanım isteyen bu meslek, bir o kadar da sabırlı olmayı gerektirmektedir. İnsanların yeteneklerini

keşfetmek, var olan yeteneklerini geliştirmek öğretmenin ideallerindedir. Bunların daha da ötesinde mesleğin içinde taşıdığı en büyük değer, bireye etik bir anlayış kazandırmak; bireylerin, toplumun ahlâkına uygun davranışlar sergilemesini sağlamak, yine öğretmenlerin en olağan fakat büyük gayret isteyen görevleri arasındadır. Öğretmenlik mesleği diğer mesleklerden ayrı tutulmuş, ona kutsallık misyonu yüklenmiştir. Bu misyonun yüklenmesi sırasında yaşanan bazı aksaklıkların giderilmesi için yurtdışından bilim insanları çağrılmıştır. Eğitim felsefesi alanında uzman kişilerin ülkeye davet edilmesi ve onlardan eğitim alanında yararlanılmaya çalışılması “eğitim ve öğretmenlik mesleği” için önemli bir adım olmuştur. Bu uzman kişilerden biri de John Dewey’dir. 1924’te ülkeye davet edilen John Dewey, eğitim sisteminde saptadığı aksaklıkları ve bu aksaklıkların giderilebilmesi için ihtiyaç duyulan reformları hazırlamıştır”(Dewey, 1939’dan Aktaran Bozaslan, 2013).

John Dewey, öncelikle eğitimin bütününe yönelik felsefi altyapı sunmaya çalışmıştır. Felsefi düşüncenin, bilimin mevcut değer yargılarının ne yönde bir hareket istediğini sormakla başladığını söylemiş ve eğitimi, işlevi ya da işlevleri üzerinden tanımlama yoluna gitmiştir. Eğitimi “doğaya ve insanlara karşı zihinsel ve duygusal temelli tutumlar meydana getirmek” olarak tanımlayan Dewey, eğitim felsefesini, tartışmaların insani ve hakiki değerlerini anlamak için en önemli dayanak noktası olarak görmüş ve felsefenin vereceği geniş bakış açısına sahip olmayan okul eğitimi işinin hedef ve yöntem açısından görünenden ibaret olmaktan öteye geçemeyeceğinden bahsetmiş (Dewey, 1939’dan Aktaran Bozaslan, 2013).

Toplumun ihtiyaçlarını gözetilen bir eğitim anlayışına sahip olan bu meslek hülâsa toplumsal sorumluluk gerektiren mesleklerden biridir. “Öğretim, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere belli bir amaca göre gereken bilgi, beceri ve uygulama yetisini görsel, işitsel ve deneysel yollarla kazandırma işidir. Öğretim, insan yaşamına amaçlı bir müdahaledir” (Barutçugil, 2002: 18). Kendi branşlarında başarılı ve yetenekli olması beklenen öğretmenin, kendi yaşamında da aynı başarıyı göstermesi beklenmektedir. Toplumda dikkat çeken, örnek gösterilen kişi: Öğretmandir. “Öğretmen imajı çok yönlü ve karmaşıktır ancak geniş sosyal durumlar ile anlaşılabilir” (Walhout, 1961).

Sinema, toplumu değiştirme ve geliştirme rolüne sahip olan öğretmeni, öğretmenin okulda öğrencilerine verdiği eğitimi izleme şansı vermektedir. Öğretmeni konu eden filmler, eğitici yönüyle toplumsal gelişime destek olmaktadır. Sinema, insan yaşamına dokunan ve onu değiştirme gücünü elinde bulunduran bir sanattır. Bu gücün sahibi sinema, öğretmen mesleğinin niteliklerini ve zamanla değişimini izleyicilere aktarmada aracı olmuştur. Türk sinemasında öğretmen karakteri, toplumun genel yaşantısını ve öğretmenin ekonomik sosyal durumunu göstermektedir. Filmdeki öğretmen karakterleri, dönemin sorunlarına ışık

tutan bir tutum içerisinde görülmektedir. Filmlerin işlenişi öğretmenin yaşam şeklini kitlelere ulaştırmakta ve tarihsel değişim içinde öğretmenin yaşamının da değişimini göstermektedir. Kırsal yaşamdaki sorunlarla ilgilenen, okuryazarlık oranını artırmak için mücadele eden öğretmen, kente geldiğinde öğrencilerin değişen sorunlarıyla da ilgilenmektedir. Görsel sanat dalı olan sinema, kitle iletişim aracı olma özelliğiyle öğretmenlik mesleğini izleyiciyle buluşturmuş, dönemin öğretmenlere olan perspektifini beyazperde de ifade etmiştir. Sinema, toplumsal gelişimi topluma taşıyarak toplumun kendi yaşam sahasını kitlelere anlatmaktadır. İnsan gelişiminde bu kadar etkin bir rol üstlenen sinemanın, eğitim odaklı oluşturduğu filmlerde dikkat çekmeğe değer filmler olmaktadır.

Sinemayı bir eğitim materyali olarak kullanmanın yanı sıra eğitim hayatımıza tutulan bir fener olarak da görebiliriz. Sinema ışığında eğitimi değerlendirirken sinemanın toplumdan aldığı ilham yadsınamaz. “Böyle bir durumda filmler halkı eğitmek için kullanılırken, filmlere konu olan malzemeler de halkın ve devletin inanış, tutum ve sistemlerinin bir yansıması olmuştur”(Gündüz ve Altınbaş, 2018). Sinema aynı zamanda toplumdan beslenirken toplumu da etkileyen yönüyle eğitim hayatını inceleme fırsatı vermiştir. Duyan’a (2013) göre: “Sinema filmleri, içinde bulunduğu toplumun ve kültürün bir yansıması olup bu yapı içindeki diğer öğelerle etkileşerek topluma iletilmektedir. Toplumsal hayattaki değişimler, bazen doğrudan, bazen de dolaylı yollardan sinema filmlerine temsiller şeklinde yansımaktadır.” Türk sineması toplumun değişimine hem ayak uydurmuş hem de toplumun değişimine katkı sağlayarak ilerlemiştir. Graham Busby ve Julia Klug’a göre: “Kitle iletişim araçları kişilerin dünyasına hızla etki edebilen sinema filmleri kişiler, mekânlar vs. ilişkin olarak insanların algılamalarını oluşturup değiştirebilen, insanların düşüncelerini etkileyebilen ve belirli konularda tavır almalarını sağlayabilen imaj oluşturma gücüne sahip kitle iletişim araçlarından biridir” (Aktaran Akcan ve Polat, 2016).

Sinema ve eğitim ilişkisini değerlendirirken, öğretmen konusunda inceleme yapılması bu durumun doğal sonucudur. Eğitim veren kişi, öğretmen, mesleğini okul binasında yürütürken; beyazperde, eğitim sınırlarını aşarak insan yaşamını sürdürdüğü her yerde eğitim vermektedir. Sinema evlere kadar uzanan kolu sayesinde kişilerin gelişimine katkı sağlamış ve bu gelişimini okul binasında bırakmamış toplumu oluşturan bireylerin evlerine kadar getirmiştir.

Türk sinemasının öğretmen içerikli filmleri incelendiğinde, öğretmenlerin belirli imajlar içinde gösterildiği dikkat çekmektedir. Dönemin koşul ve beklentileri de öğretmen imajlarının oluşumunda etkili bir yol olmuştur. “Okul ve öğretmen içerikli sinema filmlerinde, öğretmen öğrenci, öğretmen-toplum hatta öğretmen-öğretmen ilişkileri için iyi örnekler bulunabilir. Aynı zamanda bu filmler, öğretmenlerin mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde de etkili olabilmektedir” (Kaşkaya, Ünlü, Akar ve Özturan, Sağırılı, 2011). Emrullah Akcan ve Soner Polat’ın (2016) ifade ettiği gibi okul, öğretmen, öğrenci temalı olan sinema filmleri incelendiğinde, mizah yönü ağır basan, eğlenceli, kahkahalı yapımların yanında, tam bir melodram örneği olan filmler de izleyicinin beğenisine sunulmaktadır. Melodram ve güldürü unsurlarının, Türk sinemasında oldukça yer edindiği de düşünülürse; öğretmen ve öğrenci ilişkilerinin işlendiği Türk filmlerinde melodram ve güldürü unsurlarının olması doğaldır. Öğretmenler, genelde idealist kişiler olarak ifade edilirken dönemin öğretmenlerin yaşadıkları olaylar üzerinden dönemin sosyolojik ve ekonomik özellikleri de verilmiştir. Okul yaşamı, ekseriyetle sinema filmlerinde verilmeye çalışıldan biraz farklı olsa da, her sanat dalında olduğu gibi sinema da gerçek hayattan beslenmektedir. Sinemanın bu özelliğinden dolayı, sosyal gerçekleri dönemin koşullarının etkisi altında yansıttığını söylemek yanlış olmaz. Okul yaşantımıza baktığımızda ise öğretmenlerimize sinemada gösterilen öğretmenlerle özdeşleştirilerek lakap takıldığı olmuştur. Kopya çektirmeyen bir öğretmene *Hababam Sınıfı*’ndaki “külyutmaz” lakaplı hocaya benzetilmesi ya da beden eğitimi rolündeki “Badi Ekrem’le” özdeşleştiren öğretmenlerin olması bunlardan sadece birkaçıdır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere gerçek hayat ile sinema birbirini etkilemekte, beslemektedir. Filmlerde geçen öğretmen imajı dönemin koşullarında değerlendirilmesi açısından önemlidir. Sosyolojik ipuçları barındıran bu filmler, tarihsel süreçte öğretmen imajındaki değişimleri sosyal yaşantının değişmesiyle birlikte vermektedir. Mizahsal yönüyle ön plana çıkan filmler olduğu gibi “*Çalılıkusu*” gibi daha dramatik, “*Öğretmen Kemal*” gibi daha idealist özellikler barındıran filmlerde dikkati çekmektedir.

3. TÜRK SİNEMASINDA ÖĞRETMEN İMAJI

Türk sinema tarihi incelendiğinde eğitim konulu pek çok filmin çekildiği görülmektedir. Bu filmler aracılığıyla Türk sinemasındaki öğretmen imajını incelemek mümkündür. Öğretmen ve öğrenci ilişkilerine odaklanan bu filmler temsiller açısından birçok çeşit barındırmaktadır. Türk sinemasında, eğitim konulu sinema filmlerinde, farklı öğretmen ve öğrenci temsilleriyle karşılaşırız ve bu filmlerden elde edilecek veriler bize toplumun yaşadığı dönem hakkında bir ayna tutmaktadır. “Kuşku yok ki, bu filmlerin senaryolarını yazarlar, çekenler de içinde yaşadıkları toplumun bir parçasıdır ve çevrelerinde yaşanan olayların gözlemcileridir.” (Yüksel, 2015).

Öğretmen imajına dair bulguların ortaya konacağı ilk filmler olan: *Çalığışu* (Seden, 1966), *Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 1981) *Paydos* (Erakalın,1968) filmlerinin içinde işlenen tarihsel yansımalar, toplumun aynası olması bakımından önemlidir. Yeşilçam ruhuyla verilmiş bu filmler sosyal meseleleri incelerken melodram etkisi de göstermektedir. Sinemamızın belki de en çok bilinen, öğretmen ve öğrenci konulu film serisi *Hababam Sınıfı* (Eğilmez, 1975-1976) ise toplumsal meseleden ziyade öğrenci öğretmen ve veli üçgeni içinde karşımıza çıkmaktadır. Serilerde Mahmut Hoca'nın idealist ve disiplinli tavrıyla öğrencilere yol gösterirken, içinde bulunduğu sisteme de eleştirel bir duruşa sahip olması işlenmektedir. Tarihsel sürecin ilerlemesiyle birlikte *Sürgün* (Tanrısever, 1992) öğrenci ilişkilerin farklılaştığı *Sınav* (Sorak, 2006), öğretmenlik mesleğini dil meselesi üzerinden veren *İki Dil Bir Bavul* (Eskiköy ve Doğan, 2009) filmlerinde farklı öğretmen imajlarını inceleme olanağı bulmaktayız. Sözü edilen filmlerde öne çıkan nokta, öğretmenlerin idealistlikleri ve mesleklerine adanmışlıklarıdır.

3.1. Çalığışu (1966)

Çalığışu; Reşat Nuri Güntekin'in 1920'lerden bugüne birçok baskı yapan, sinemaya uyarlanan, defalarca televizyon dizilerine konu olan romanıdır. Eser, önce annesini sonra babasını, küçük yaşta kaybeden Feride'nin hikâyesini konu ediniyor. Yaramaz bir kız çocuğu olan Feride, teyzelerini ve okuldaki öğretmenlerini uğraştıran bir çocuktur. Sürekli ağaç tepelerinde daldan dala atlayan Feride'ye öğretmenleri "Çalığışu" lakabını takarlar.

Fransız Mektebinde yatılı okuyan Feride'nin hayatı, Besime teyzesinin oğlu Kâmrân'a duyduğu aşkla büyük bir değişime uğrar. Çapkın bir delikanlı olan Kâmrân, başka bir hanımla ilişkisinden dolayı genç kızı derinden yaralar. Fransız Mektebinden mezun olan Feride, teselliye öğretmenlik yapmak da aramak için yola çıkar.

Kemal Film'in 1966'da çektiği; yönetmenliğini Osman Fahir Seden'in üstlendiği *Çalıkuşu* filminin başrollerini, Türkan Şoray ve Kartal Tibet oynamaktadır. 1922 yılları Türkiye'sini anlatan *Çalıkuşu* filmi, Feride'nin Anadolu'ya gitmesiyle başlar.

Kâmrân'dan kaçmak için sığınabileceği tek şeyi diploması olan genç kız, Maarif Vekâletine başvurur. Feride'nin arzusu öğretmenlik mesleğine kavuşmaktır. Maarif Vekâleti Feride'nin nerede öğretmenlik yapmak istediğini sorar. Buradakiler, Feride'nin cevabına oldukça şaşırır. Feride, öğretmenliği Anadolu da yapmak istediğini söylemiştir. Savaş döneminden sonraki Anadolu'yu anlatan *Çalıkuşu* filmindeki köy yaşantısına *Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 1981) filminde de tanık olmaktadır. Anadolu'yu örümcek ağı gibi saran cehalete ve bağnazlığa karşı mücadele eden öğretmenlik mesleğini anlatan bu film de dönemin koşulları mahiyetinde değerlendirilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu halkının özellikle de köylüsünün bilinçlendirilmesi için en önemli unsur olarak eğitim görülmüştür. Bu eğitimi verecek olan garantörün de "öğretmen" olduğu beyaz perdeye yansıtılmıştır. Öğretmen Kemal'in de Feride'nin de Anadolu halkıyla olan ilişkileri "eğitimci" rollüyle olduğu görülmektedir.

Selami Sönmez'e (2006) göre: "Cumhuriyet'in öğretmene verdiği görev: Batı zihniyetinde yetişmiş öğretmenin çağdaş değerleri köye taşıyıp, geliştirerek orayı modernleştirmesi, karşılığında da Türk köyünden Türk kültürünü alıp eksikliğini tamamlaması doğrultusunda olmuştur. Böylece hem öğretmenin şahsiyetinin Türk kültürünün en nâif unsurlarıyla şekillenmesi hem de Cumhuriyet'in köye taşınarak benimsetilmesi amaçlanmıştır" (Aktaran Efendioğlu, 2013). *Çalıkuşu* filmindeki öğretmenin kadın olması, filmin ana unsurlarının içinde yer almıştır. (Örneklemelerin içinde "kadın öğretmen" karakterine *Çalıkuşu* filminde: Feride Öğretmen, *Sınav* filminde (Sorak, 2006) Zeynep Öğretmen, *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (Eğilmez, 1975) Semra Öğretmen vardır.) Feride, genç bir kadındır ve tehlikeli görülen Anadolu'da öğretmenlik istemesi etrafındakileri şaşkırtan bir durumdur. "Bugün git, yarın gel!" denilerek, ardından "Münhal yok!" bahanesiyle günlerce hatta aylarca oyalanmasına rağmen Feride isteğinden vazgeçmez. Filmin bu bölümünde dönemin memurlarının ne kadar tembel ve iş bilmez olduğu eleştirisi de yapılmıştır. Resimde (3.1) Feride'yi dönemin kıyafetleri içinde maarif memurlarıyla görmekteyiz.

Resim 3.1. Feride ve maarifte çalışan memurlar

Feride, ilk görev yeri olan Bursa Darülmuallimat'a gider. Ancak aynı göreve bir başka öğretmen atanmıştır. Feride, tecrübesizliği sebebiyle bu durumuna itiraz edemez ve tayini Bursa'nın merkezinden yine Bursa'nın bir köyü olan Zeyniler'e alınır.

Feride, köy mektebine gelir. Öğrencilerine kavuştuğu için sevinen Feride burada Hatice Hanım'la tanışır. Hatice Hanım, Anadolu insanının o dönemdeki perspektifini yansıtan muhafazakâr bir karakterdir. Modern Türkiye inşasının oluşturulmaya çalışıldığı döneme uygun olarak modern eğitim anlayışına karşı olan bu yaşlı kadın, Feride karakterinin karşısına özellikle çıkartılmış ve Batılı eğitim ile Doğulu eğitimin farklarını birçok sahnede ortaya koymuştur. Dünyanın öküzün boynuzları arasında olduğunu inanan ve anlatan Hatice Hanım'ın; Feride'nin sınıfa getirdiği yerküreyi gördüğünde şaşkınlık ve kızgınlığını dile getirmesi, dönemin eğitim anlayışının modernizeden uzak, bağnaz bir yapıda olduğunu anlatan sahnelerden biridir. Hatice Hanım çocukların Din derslerine girmekte ve köylünün kutsal saydığı türbenin bakımıyla da ilgilenmektedir.

Resim 3.2. Feride'nin odası

Hatice Hanım, Feride'nin kalacak yerini okulun mezarlığa bakan tarafından belirlemiştir. (Resim 3.2) Örümcek ağlarıyla dolu odası köyün gerici duruşunu sembolize ederken Feride ve Hatice Hanım'ın çatışması, eski ve yeni eğitim sisteminin çatışmasını çarpıcı bir yolla öne sürmektedir.

Köy, çok bakımsızdır. Perişan giyimli çocuklar, taşlı yollar ve yıkık dökük evlerle dolu bu köy gelişmemişliği ve fakirliği ile dikkat çekmektedir. Hatice Hanım'ın çok katı kuralları vardır. Çocukları da öyle eğitmiştir. Sınıf ahırdan bozmadır, oldukça kötü durumdadır. Feride biraz çekingen biraz da heyecanlıdır. Köy halkı, Hatice Hanım'a değer vermektedir. Köylünün bu yapısı, Feride'ye karşı söylenmiş ifadelerden anlaşılmaktadır: “Bizim Hatice Hanım pek Müslüman'dır. Ehl-i tarikatten mevlütleri o okur, hastalara nefes eder, ölülerimizi o yıkar. Din derslerini ona bırakırsan iyi edersin hoca hanım. Köylü de memnun olur. Ona göre haa!” Köylünün dini eğitimi vereceği konusunda Hatice Hanım'a sonsuz güveni karşısında; Feride Öğretmen'in dini eğitim verebileceği konusundaki güvensizlik dile getirilmiştir. “Filmlerde bu tarz bir modernleşme anlayışı köyün kendi iç dinamiklerinden bağımsız, dışarıdan gelen ve *Çalılıkusu*(1966)'nda Feride üzerinden yürütülecek olan bir formel/örgün eğitim yoluyla gerçekleşmektedir”(Efendioğlu, 2013).

Resim 3.3. Hatice Hanım ve Feride sınıfta

Eski eğitim-yeni eğitim sisteminin çatışması, Hatice ile Feride üzerinden verilir. Feride, ilk öğretmenlik yaptığı yerde öğrencilerin sıralarda oturmadıklarını öğrenir (Resim3.3). Sıralarda eğitim almalarını Hatice Hanım istemez. Daha ilk dersinde öğrencilerin musalla taşına yatırdıkları arkadaşlarının cenaze namazını kıldırıldıklarını öğrenen Feride'ye yaptığı açıklamada Hatice Hanım, öğrencilerin ahiret hayatına hazırlık yaptığını söyler. Feride, çocukları sınıfa çağırır. Sıraları olmayan çocuklar yere oturur. “Bu yansımada Hatice Hanım, ‘geri bırakılmış’ ve yeni dönemde modernleş(tiril)meye muhtaç bir karakter olarak gösterilmektedir. Filmde Hatice Hanım karakteri, devlet (Feride) ve Zeyniler (Hatice Hanım) ilişkisi açısından iki şekilde önemli görülmektedir” (Efendioğlu, 2013).

Köyün kapalılığına işaret eden diğer sahnede ise Feride sınıftaki bütün kız çocukların isimlerinin Ayşe ve Zehra olduğunu öğrenir (Resim 3.4). İlk dersini anlatan Feride, o sırada sınıftan Vehbi isimli çocuğun çıktığını görür. Vehbi, on üç yaşına bastığı için Hatice Hanım'a göre, Feride'nin öğrencisine yüzünü kapatması gerekir. Öğretmen-dinî kişi çatışmasının vücut bulduğu bu sahne, modern temsil eden öğretmenin karşısına, din olgusunun yanlış kişiler tarafından öğretilmeye kalkılırsa sonucunun geri kalmışlık olacağı ve eğitimden ya da öğretmenlikten mahrum bırakılacağıdır. Feride, o günlük eğitimi Hatice Hanım'ın vermesini ister, amacı: Eski eğitimi ve öğretmeni görmek istemesidir.

Resim 3.4. Feride öğrencilerinin isimlerinin Ayşe ya da Zehra olduğunu öğrenmesi

Hatice Hanım'ın kabir azabını anlattığı dersinde sesini korkutacak bir yükseklikte kullanır ve güçlü vurgularla şunları söyler: “Kabir azabı nedir, bilir misiniz kabir nedir? Yarın öleceksiniz, hepimiz öleceksiniz. Mezarlara atacaklar sizi. Toprak örtecekler her tarafınıza. Binlerce, binlerce ölü bir arada yatacaksınız. Ölünce etleriniz çürüyecek, burnunuz düşecek önce. Kemikleriniz kuruyacak. Kabre indiğinizde Münkir ile Nekir dikilecekler başınıza. Kabir azabı başlayacak günahkârlar için. Öküzün boynuzu ucunda sallanan bu dünya yalan. Yarın öbür gün ahrette, yalnız sevap ve günahlarınızla baş başa kalacaksınız. Münkir ile Nekir dikilecekler başınıza sonra topuzlu Zebaniler! Hepsi kabirde başucunuza gelecekler. Günahkârlar bu tarafa, bu tarafa! Diyecekler. Bu tarafa! Kabrinizde yılanlar, kurtlar başlayacak azaba!” Dersi izleyen Feride dehşete kapılır. Hatice Hanım'ın sadece ölümden bahsettiğini, öğrencileri korkuttuğunu öğrenir. Pedagojiden uzak bir din dersi anlatan Hatice Hanım korku filmlerdeki gibi öğrencileri korkutarak garip sesler çıkarır ve öne arkaya doğru sallanır. Öğrencilerin gözleri korkudan kocaman açılmıştır. Feride çok şaşırır öğretmenin ve öğrencilerinde aynı hareketleri yapmakta olduğunu görür (Resim3.5).

Resim 3.5. Hatice Hanım'ın kabir azabını anlatırken öğrencilerin önearkaya doğru sallanması

Sonraki günlerde Feride öğrencilere modern eğitim verir, arada da onları teneffüse çıkarır. Hatice Hanım, batılı eğitimi “gâvur eğitimi” olarak görmektedir. Ona göre, dünya hâlâ öküzün boynuzlarındadır. Kadın çalışmaz, evinin bir köşesinde oturur. Feride'nin ise tavrı nettir “Kadın gücünün yettiği alanda çalışmalıdır.” cümlesiyle kadının toplumda çalışılabilir olmasını ifade eder. Filmde bu sahne, şu diyaloglarla anlatılır:

Hatice Hanım Feride'ye kızmaktadır: “Çocukların körpe kafalarına bu gâvur icatlarını sokmaya mı geldin buraya? Ne işin var buralarda Hoca Hanım? Kadın evinde gerek, yok mu senin evin?” sorularına maruz kalır. Feride'nin cevabı Hatice Hanım'a ise şöyle olmaktadır: “Var, Hoca Hanım. Ama kadının evinde oturmasına gelince o düşüncedir ki seni hâlâ Dünya'nın öküzün boynuzunda durduğuna inandırıyor. Kadın da bu cemiyette vazifesini yapsa, erkeğe yardımcı olsa, kendi kuvveti yettiği sahalarda çalışsa herhâlde çok daha başka olurdu halimiz! Kadınsın diye türbedarlığı elinden alsalar, seni Zeyni Baba'dan ayırsalar, ister miydin Hatice Hanım?”

Teneffüse çıkan çocuklar arasında bir kavga yaşanır. Öğrenciler bir kız çocuğunu döverler. Bir erkek de onları ayırmaya çalışır, kızın ağzı yüzü kan içinde kalmıştır. Feride, anne şefkatiyle kıza sarılır. Kızın adı: Munise'dir. Munise'nin annesinin kötü kadın olduğunu söyleyen Hatice Hanım, çocuğu rencide eder ancak Feride Öğretmen'e göre böyle şeyler çocuğu rencide edecek şekilde söylenemez. Hatice Hanım'ın pedagojik davranıştan uzak

bu tavrı, Feride tarafından eleştirilir. Feride'ye göre büyüklerin hatalarını çocuklar çekmemelidir. Hatice Hanım üzerinden kaderci bir eğitim anlayışı örneklendirilmiştir. Feride'ye göre insan, mücadeleci olmalıdır. Hatice Hanım, büyüklerin günahını çocukların da çekeceğini söyleyerek dini yanlış anlayan ve yorumlayan kaderci ve bağınaz bir yapıda gösterilir. Feride, mektebin çatısı altında bütün çocukların eşit olduğunu savunur. Feride, kız ve erkek öğrencilerin ayrılmayacağı gibi tüm öğrencilerin aynı eğitim alma hakkına da burada vurgu yapar. Munise'ye de kimsenin "kötü" demesine izin vermez. Feride, öğrencilere sadece sınıfta eğitim vermez, sınıfın dışında da açık arazide de ders verir. Onlara aynı zamanda anne de olur. Onların kişisel temizliklerini yaptırır. Kimsenin değer vermediği Munise'ye ayrı bir ihtimam gösterir. Onun kişisel temizliklerini yapar. Ona birebir eğitim verir. Bir anlamda Munise'nin annesi olur. Munise'yi sınıftaki arkadaşlarına da sevdirmeye çalışır. Filmde dikkat çeken öğretmen toplumun birliğini, düzenini sağlayan o birlikte de ilerleyen ve güçlenen bir yapı olmasını amaç edinen yegâne güç olarak verilmiştir. Öğretmenlerden beklenen sadece sınıfta ders vermesi değil öğrencinin bireysel ihtiyaçlarını da gözetmesidir.

Yahya Akyüz (2012) "Kırsal yaşam bölgelerinde devleti temsilen hizmet götürecek çalışanın gideceği bölgenin sosyokültürel değer ve tutumlarından, yapısından haberdar olmaması halinde Nermin Erdentuğ (1974) başarısız olacağı tespitinde bulunduğunu ifade etmektedir."

"Cumhuriyet Dönemi'nde Öğretmenlerin etkilerini sınırlayan etmenleri maddelerken 'Öğretmenin halkla ilişkilerinden kaynaklanan etmenleri, 'din görevlileriyle ilgili etmenleri, 'eğitim sistemiyle ilgili etmenleri ve 'resmî makamların tutumu ile ilgili etmenleri de göz önünde bulundurmaktadır" (Efendioğlu, 2013). Öğrencileriyle teker teker ilgilenen Feride'yi öğrenciler çok sever. Feride'nin Vehbi adlı öğrencisi biraz ileriye giderek Feride'yi abisine kendisi ister. Burada abisine isteme cüreti gösteren erkek öğrencinin egemen erkek yapısına dikkat çekilmektedir. Bunun üzerine Feride ne kadar şefkatli görünse de disiplinli olduğunu da gösterir. Onu uygun bir dille uyarır. Munise, Feride'yi o kadar benimser ki bir kış gecesi çat kapı Feride'nin yanına gelir, Feride Munise'ye "yavrum" diye hitap eder. Munise'yi üvey annesi dövmekte, babası da bu durum karşısında bir şey yapmamaktadır. Munise, kendi evine gitmek istemez. Feride'ye sıkı sıkı sarılır. Güzel ve temiz giyindiği için Munise'yi üvey annesi dövmüştür. Toplumun değişime karşı direnç göstermesine vurgu yapılan bu sahnede yenileşme çabalarının karşısında toplumun baskısını ifade edilmektedir.

Feride elinde avucunda ne varsa vererek Munise'yi evlat edinir. Munise'ye öğretmenden çok annedir, onun her şeyi ile ilgilenir. Maarif müdürü köye ziyarete gelip okulu ziyaret eder. Ahırdan dönme okulu beğenmez. Anadolu'da ciddi bir yoksunluk (on sekiz kız çocuğu, on beş erkek çocuğu) vardır. Maarif müdürü, bu okulu kapatacağını söyler. Feride, çocuklara okumayı ve yazmayı öğretmiştir. İstanbul'daki zengin yaşantısını unutan Feride Öğretmen, tüm varlığını Anadolu'daki bu zorluğun yol açtığı okula adar. Kendi ayakları üzerinde duran güçlü bir öğretmendir. Yoksulluk onu yıldırılmaz, köşkteki yaşantısından, köydeki yaşantısına alışır. Kâmrân'dan gelen mektuplar onun için çok kıymetli olmasına rağmen, Munise onları sakladığı için ona kızmaz. Sabırlı ve şefkatlidir. Köy okulu kapanınca Munise ve Feride başka bir yere taşınır. Katı kuralları olan Hatice Hanım bile Feride'nin öğretmenliğini kabul eder. Munise'nin öz annesi yolda kızını son kez görmek isteyince Feride gayet anlayışlı davranır. Öğretmen olarak şefkatli, anlayışlı, merhametli, sabırlı, aydın, kanaatkâr birdir. Feride'nin öğretmenlik yaptığı diğer yerlerde aynı durumdadır.

Akyüz'ün tespitleri ışığında Feride'nin durumuna bakıldığında genç öğretmen hem Hatice Hanım'la iyi geçinememiş hem Zeyniler'de olmasa da sonraki görev yerlerinden biri olan Kuşadası'nda iftiraya uğrayarak Vilayet müdürlüğünce savunması istenmiş hem de batılı eğitim veren, üstelik köy öğretmenliği eğitimini de kapsamayan lise mezunu genç bir kızdır. Feride'nin bu durumda görev yaptığı köylerde etkin rol oynaması, karşısında yükselen direnç aygıtlarıyla mücadelesinde başarılı olması imkân dâhilinde değerlidir (Aktaran Efendioğlu, 2013).

Feride'nin Çanakkale Rüştüyesinde Vahi'de isimli şımarık gösteriş meraklısı bir öğrencisi vardır. Dersi kaynatan, sürekli konuşan şımarık biridir. Şehirde 'Gülbeşeker' isimli bir tatlıdan bahsedilir. Aslında bu Gülbeşeker, Feride'ye takılan bir addır. Zengin bir ailenin oğlunun evlenme isteğini Feride, kabul etmez. Onun amacı: Anadolu'daki halka hizmet etmek ve kendi alın teriyle para kazanmak ister, kimseye muhtaç olmak istemez özellikle buradaki Öğretmen bir kadın karakter seçilmiştir. Anadolu kadınının gücünü kuvvetini kendi ayakları üzerinde durabileceğini göstermek istenmektedir.

Feride'nin Miralay Hayrullah Bey'le tanışması, Zeyniler'de gerçekleşmektedir. Burada Hayrullah Bey'in, asker kimliği tabîi sonucu olarak emreder gibi konuşur. "Hemşire Hanım" olarak hitap ettiği Feride'den "Emredersiniz." cevabını alıyor olması, Feride'nin ast pozisyonunu kanıksadığına işarettir. Hayrullah Bey'in, "Baban sayılıırım senin, aç!" diyerek Feride'nin peçesini açtırır. Zeyniler'deki ilk karşılaşmalarında yüzünü örtmesi yönünde Hatice Hanım'dan gelen uyarıya karşılık Hayrullah Bey'in yüzünü açması yönündeki isteği, dindar tipinin karşısında bu sefer askerin de konumlandırıldığına

işaretidir. Bu, “filmdeki öğretmen-subay işbirliğinin altındaki ortak dünya görüşüne dair bir ipucudur” (Efendioğlu, 2013).

Çalığışu filminde Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki halkın câhil ve soğuk yüzünü öne çıkartarak devletin modern Türkiye inşasına ulaşmak için kat ettiği yolları gözler önüne sermektedir. Toplumun geri kalmışlığıyla mücadele eden öğretmen, dirayetli bir tutumla toplumsal yaşantıya yön vermek üzere Anadolu'nun durumunu gözler önüne sermektedir. Feride, köşkten köye uzanan yaşantısında öğretmenlik mesleğinin gerekliliklerine anne şefkatiyle sarılmış ve mücadele gücünü mesleğinden almıştır.

3.2. Paydos (1968)

Paydos (1968), öğretmenin ekonomik sıkıntılarının maddi imkânsızlıklarıyla bulunduğu ve Murtaza Öğretmen'in öğretmenlikten, kendisine yapılan türlü oyunlarla bakkallığa geçirilişinin hikâyesidir. Cevat Fehmi Başkut'un 1948'de tiyatro eseri olarak kaleme aldığı *Paydos*, sinemaya geçerken oyuncu kadrosunu: Sadri Alışık, Erden Güvenç, Ali Şen, Suna Pekuysal, oluşturmaktadır. 1968'de çekilmiş olsa da film, İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği dönemi anlatır. Filmde temel ihtiyaçların temininde yaşanan sıkıntılar ve ekonomik yetersizliklerin arttığı dönemin Türkiye'sinde, öğretmenlik mesleği anlatılmaktadır. Yönetmenliğini Ülkü Erkal'ın yaptığı *Paydos* filmi, 1948 dönemi Türkiye'sine ayna tutmaktadır.

Resim 3.6. Murtaza Öğretmen ve öğrencileri

Murtaza Öğretmen, Boztepe Köyü'nden İstanbul'a gelmiştir. On altı yıldır semtin ilkokul öğretmenidir. Tüm öğrencileri ile tek tek ilgilenen Murtaza Öğretmen (Resim3.6), teneffüs

zili çaldığı zaman bile öğretmenler odasında oturmak yerine öğrencilerle bahçeye çıkıp onlarla vakit geçirmeyi tercih eder. Murtaza Öğretmen, mesleğini severek yapan şerefli bir öğretmendir. Okul çıkışında arkasından “Hocam!” diye bağırarak birisi ona yaklaşır. Bu kişi, Boztepe’den eski öğrencisi Muhittin’dir. Muhittin adını söylediği zaman, Murtaza Öğretmen onu okul numarasını da söyleyerek hatırlar. Murtaza Öğretmen, öğrencilerini unutmayan vefalı ve fedakâr bir kişiliğe sahiptir.

Resim 3.7. Murtaza Öğretmen ve avukat öğrencisi Muhittin

Murtaza Öğretmen ile Muhittin (avukat) bir parkta oturup dertleşirler. (Resim3.7) Murtaza Öğretmen “Koca koca yıllar geçti aradan. Nesiller bir ırmağın suları gibi akıp geçti önümden. Bense bu suyun kenarındaki ihtiyar ağaç gibi sessiz ve hareketsiz kendi hayatımı yaşadım. Gıdamı, akan bu sudan aldım.” ifadeleri ile mesleğini anlatır. Murtaza Öğretmen, mesleğinde para kazanamayan fakat mesleğini aşkla yapan sabırlı, kanaatkâr bir öğretmendir. Çevresinde hileyle zengin olan, sonradan görme zengin insanların varlığına nispeten eşi ve kendisi çektikleri birtakım zorluklara çaresiz katlanmaktadır. Annesinden kalma tarihî bir konakta yaşayan Murtaza Öğretmen, ödeyemediği borçları nedeniyle ipotekli konağın diğer dairelerini kiraya vererek geçinmeye çalışmaktadır. Murtaza Öğretmen, karısı Hatice ve üniversite son sınıfa giden oğlu Rıdvan’la yaşamaktadır. Konağın diğer kiracılarını ise Balıkçı Ahmet ve karısı Kâmile ile çocukları Çetin, kulakları ağır işiten kuş meraklısı Salih Reis oluşturmaktadır.

Murtaza Öğretmen, yoksulluk içinde mesleğini icra ederken şu sahnede öğretmenin durumunu ortaya koyan diyalog gerçekleşmektedir. Alışveriş için dükkânları dolaşan Murtaza Öğretmen, önünden geçtiği bir manav dükkânında domateslerin fiyatını sorar. Manavın “Sizin için iki lira olur.” dediği domatesi ancak bir liraya indiği vakit alabileceğini söyler.

Murtaza Öğretmen, evine geldiğinde avukat öğrencisiyle karşılaştığını duygu dolu ifadelerle anlatırken eşinin bu durumu yadırgaması Murtaza Öğretmeni üzer. Kendisi, öğrencisinin otomobil almasından bahsederken eşi; bundan gurur duymasından ziyade bunun utanılacak bir durum olduğunu hissettirir. Murtaza Öğretmen’in karısı Hatice’nin tek amacı; oğlu Rıdvan’ı, Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu ailesine iç güveysi vermektir, kendisi gibi oğlunun da yoksulluk çekmesini istemeyen ve öğretmen maaşını beğenmeyen Hatice Hanım yoksulluktan şikâyetçidir. Bir hamalın kazancının bile öğretmenlerin kazancından daha iyi olduğunu söyleyerek eşini ve öğretmenlik mesleğini aşağılamaktadır. Murtaza Öğretmen “Benim mesleğimin bana verdiği manevî saadetler var. Muallimlik Tanrı sanatıdır.” diyerek mesleğinin manevî kazançlarını ön planda tutsa da karısı bunu anlamaz.

Filmde; öğretmen karakteri yoksulluk içinde olsa bile kanaatkâr, sevgi dolu, mesleğine bağlı imajıyla verilmiştir. Murtaza Öğretmen’in ve ailesinin şu durumdan haberi yoktur: Park sahası zannettiği konak arsası, imar planı değiştiği için çok para etmektedir. Kızı ile Murtaza Öğretmen’in oğluya evlenince arada ayrı gayrı kalmayacağını düşünen Hacı Hüsamettin, arsaya bir şekilde sahip olmaya çalışır. O, dünürünün öğretmenliği bırakıp bakkal olmasını istemektir. Bunun içinde bir plân yapar.

Öğretmenlik mesleğinin kazancının çevresi tarafından beğenilmeyen bir meslek olarak anlatılan öğretmenlik film boyunca kutsal görev olarak anlatılır. İyi ve şerefli özellikleri içinde barındıran bu meslek yanında fakir olma koduyla verilmiştir.

Hacı Hüsamettin ve karısının Murtaza’yı; içecek ikram etmek için kristal bardaklarının, buzdolabı, çamaşır makinesi ve elektrik süpürgesinin olmayışıyla küçümsediği kendilerinin evlerinde bunlardan çiftler çiftler bulunduğunu ballandıra ballandıra anlattıkları sahnede; Hacı Hüsamettin kızını Murtaza’nın oğluna vereceğini fakat şartının olduğunu söyler. Bu şart: Meslek aşkıyla yanan Murtaza Öğretmen’in istifa ederek ticaretle uğraşmasıdır. Murtaza Öğretmen bu teklife beklenen yanıtı verir ve filmin bu sahnesinde şu diyalog geçer: “...Herkes fikrini söylemeli. Size göre bir muallim ne? Hiç. Boş hayaller peşinde koşan zavallı bir fukara öyle mi? Hayır, Hayır! Mektep nedir bilir misiniz siz?”

İstikbâle doğru koşan o minicik insanları tanır mısınız? Onlar memleketin ve yeryüzünün yarınki sahipleri. Onlar meslek sahibi olacaklar, onlar marifet sahibi olacaklar. Hâkim olup hak dağıtacaklar, doktor olup can kurtaracaklar, asker olup vatan savunacaklar... Para da kazanacaklar tabii ama o parayı insanların yararına harcamayı bilecekler. Ben, onları yetiştiren benim ben: Muallim. Ben olmasam onlar ziyan olup giderler. Beslenmemiş bir gülfidanı gibi kururlar, mahvolurlar. Ben, insanlığa istikbâl hazırlıyorum. Para, sizin olsun; şan, sizin olsun; şeref, sizin olsun... Benim kara tahtam, o nûr yüzlü yavrularım, bir de şu viran evim bana yeter de artar bile...' Bunun üzerine Hacı Hüsamettin, Murtaza Öğretmen'i ikna etme yolları arar ve bir oyun tezgâhlar. Boztepe Köyü muhtarı Hasan'ı, İstanbul'a çağırır. Muhtar Hasan, Boztepe Köyü'nde öğretmenlik yaptığı yıllarda Murtaza Öğretmen'e yapmadığını bırakmamış bu sebeple birçok defa mahkemelik olmuşlardır. Muhtar Hasan ve ailesi İstanbul'a gelirler ve Öğretmen Murtaza'nın evine yerleşirler. Köşkün bahçesinde Hacı Hüsamettin daha önce oraya yerleştirdiği hazineyi bulmaları; Murtaza Öğretmen'i bununla bakkal dükkânı açmaya zorlamaları planın parçalarındandır.

Öğretmen Murtaza, ders vermek için sınıfa gelir; öğretmen sandalyesine oturduğu zaman şiddetli bir acı hisseder, öğrencilerinden biri sandalyeye çivi koymuştur, acısı çok olduğu için öğrencilerine biraz rahatsızlandığını söyleyerek onların bahçeye çıkmalarını ister, Okulun müdürü pencereden okulun bahçesine baktığı zaman, Murtaza Bey'in öğrencilerini görünce sınıfa gelir. Murtaza Bey'in acı çekmesinin sebebini öğrenince müdür, onun öğrencilere çok yüz verdiğini, öğretmenin öğrencilere sert davranması gerektiğini hatta onlara vurması, kızması, disiplinli olması gerektiğini söyler. Öğretmen Murtaza, bunu yapanın öğrencilerinden Çetin olduğunu öğrenir ve müdür beye cezasının da kendisi vereceğini söyler. Mesleğini çok seven, idealist, merhametli, kalbi yumuşak olan Öğretmen Murtaza, müdür beyin sert vuracağını düşündüğü için, Çetin'in cezasını kendi vermek ister. Çetin'i yanına çağırır, elinin avucu ile çok yumuşak bir şekilde vurur. (Resim3.8)

Resim 3.8. Murtaza Öğretmen'in Çetin'e vurması

Hacı Hüsamettin, Murtaza'nın kiracısı olan Balıkçı Ahmet'in karısı Kamile'ye para karşılığında oğlunun kulağına cetvelle vurarak yaraladığına dair iftira attırarak öğretmeni mesleğinden ayırır. Olay gazetelerde büyük manşetlerle çıkar. Murtaza Bey, kendini temize çıkarmakta başarılı olamaz, Öğretmen Murtaza, bakkal dükkânını açar (Resim3.9) ama damarlarında öğretmenlik kanı vardır. Çok mutsuzdur, her gün büyük bir şevkle yaptığı mesleğini bırakmıştır, her sabah öğrencilerinin bulunduğu okula gizliden bakar, bakkala gelen öğrencilerine verdiği mal ve paradan toplama çıkarma sorar, bakkalda olsa başka bir meslekte de olsa “öğretmenlik” onun için hava, su, ekmek gibidir.

Resim 3.9. Murtaza Öğretmen'in bakkal dükkânı açması

Filmde, Murtaza Öğretmen'in fakirlikten kurtulması için mesleğini bırakması vurgulanırken öğretmen öğrencisiyle cezalandırılır. Severece yaptığı mesleğini, öğrencisinin altına çivi koydurarak iftiralarla kaybetmesi, Murtaza Öğretmen'in meslek sevgisinden bir şey kaybettirmemiştir. Murtaza Öğretmen, *Çalığışu* (Seden, 1966) filminde verildiği gibi fedakâr, hoşgörölü, sabırlı, olumlu imaj öğeleri taşımaktadır. Boztepe Köyü'nden mezun ettiği Avukat Muhittin, Murtaza'yı Öğretmen'in bir öğrencisine vuramayacağını bildiği için olayları araştırıp, her şeyin iftira olduğunu, alınan raporun da sahte olduğunu kanıtlar. Öğretmen Murtaza, öğrencisi sayesinde tekrar mesleğine döner.

Öğrencisi tarafından cezalandırılan öğretmen yine filmde öğrencisi sayesinde aklanmıştır. Mücadeleci gücünün ortaya koyması istenen bu filmde öğretmenlik mesleğini iyi ve dürüst bir şekilde icra eden Murtaza Öğretmen mesleğine döndürölerek ödüllendirilmiştir.

Öğretmen Murtaza "Bugünkü dersimiz, okul! Okulu sevin yavrularım, okumayı sevin. Hayatta en temiz yer burası, en güzel şey de okumak. Yarın okuldan çıkınca bu hayatı da çok pek çok arayacaksınız. Okul, dünyanın en temiz, en mübarek yeridir. Okul bir cennettir. Oraya alışan insan, onun dışında yaşayamaz. Dışarının havası boğar." Filmin son sahnesinde yer alan bu konuşma eğitimin önemini vurgulayan ve eğitimi kutsayan kelimelerle filmin ana konusunu ifade eder.

Paydos, ikinci Dünya savaşı sonrası Türkiye'sini anlatan bir filmidir. Dönemin toplumsal gelişiminin kodlarıyla verilen filmde, toplumun öğretmenlik mesleğine bakış açısı verilirken filmin sosyoekonomik birçok kod barındırdığını görmekteyiz. Murtaza Öğretmen'in çevresinde şekillenen olaylarla, öğretmen fakir ama mesleğini seven bir imajla karşımıza çıkmakta olup bu durum çevresindeki insanların mesleğe itibar etmeyen görüşleriyle yansıtılmıştır. Savaş sonrası Türkiye perspektifinden filme baktığımızda, ekonomik koşullarıyla ele aldığımız bu film; birçok toplumsal koduyla birlikte çözüldüğünde ekonomik sorunların dönemin en önemli sorunlardan biri olduğu ifade edilmektedir. Fakat film ana fikri itibari ile olumsuz ekonomik koşulların zorlayıcı sebeplerine rağmen öğretmenlik mesleğinin kutsallığını vurgulayan bir örnekleme verilmektedir. Murtaza Öğretmen, mesleğini hiçbir maddî değere değışmeyen, fedakâr bir imajla karşımıza çıkararak öğretmenlik mesleğinin yeterliliklerini, olaylar karşısında ortaya koymuştur.

3.3. Hababam Sınıfı (1975)

Rıfat Ilgaz'ın eserinin filme çevrilmesiyle yönetmenliğini yapan Ertem Eğilmez'in filmi *Hababam Sınıfı*, Türk sinemasının önemli filmlerindedir. Bu çalışmada: *Hababam Sınıfı* (1975), *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (1975), *Hababam Sınıfı Uyanıyor* (1976) filmleri konu edilmektedir. *Hababam Sınıfı* (1975) filminin başlangıcında Özel Çamlıca Lisesinde okuyan Hababam Sınıfı'nın haylazlıkları ön plana çıkartılır. Mahmut Hoca'nın filme giriş sahnesi Hababam Sınıfı'nın ön bahçede top oynamasıyla başlar. Öğrenci kalabalığını yarararak okula girmeye çalışan dinç görünümlü bu yaşlı adam Mahmut Hoca'nın kendisidir. Öğrencilerin arasından güçlükle okula ilerler ve öğretmenler odasında diğer öğretmenlerle tanıştırılırken bulur kendini. Öğretmenler odasını emekli olmuş ve emekli maaşıyla geçinemeyen kimi ağır işiten kimi ileri derecede görme bozukluğu olan öğretmenlerle doludur. Öğretmenlik mesleğinin gerekliliklerini yerine getiremeyen öğretmenleri az para ile çalıştırdığı için okulda tutan Müdür Bey, Mahmut Hoca'yı diğer öğretmenlerle tanıştırır. Müdür muavini olarak göreve başlayan Mahmut Hoca, tarih derslerine girmektedir. Filmde emeklilik maaşlarıyla geçinemeyen öğretmenlerin meslek becerilerini yaşlılık dolayısı ile kaybeden öğretmenler çeşitli lakaplarla ve özelliklerle gösterilmektedir. Yaşlı olan coğrafya öğretmeni Rıza Bey, ağır işitir. Öğrencileri sözlüye kaldırıp sorulara verdikleri cevapları duymadığı için "Aferin!" diyerek olumlu onlara dönüt verir. İçlerinden doğru cevabı veren bir öğrenciye ise yine duymadığı için "Utanmıyor musun kulaklarım ağır işitiyor diye maç anlatmaya?" diyerek kızar.

Külyutmaz lakaplı Biyoloji öğretmeni Necmi Bey ise kat'i suretle kopya çektiğini düşünür. Sıraların üzerinde dolaşan bu öğretmenin arkasına kopya kâğıdı bile yapıştırabilmektedirler. Kopya çektiğiyle övünen Necmi Hoca'yı sıranın üzerinde ve arkasında yapıştırılan kopya kâğıdı ile gören Mahmut Hoca, Necmi Hoca'ya hissettirmeden kâğıdı arkasından gizlice alır. Burada Mahmut Hoca'nın öğretmen arkadaşlarına karşı oldukça hassas olduğu görünmektedir. Arkadaşının gururunun incinmesinden itina ettiği bu davranışıyla görünürlük kazanmıştır. Öğretmen imajları incelenirken garantör öğretmen modeli, Mahmut Hoca üzerinden yürütülmektedir. Mahmut Hoca'nın eğitimci anlayışına dair bulgular incelenmeden önce bu sahnede öğretmenden beklenen bir davranış modeli dikkat çekmektedir. Mahmut Hoca, öğretmen arkadaşlarıyla iyi geçinen bir öğretmen rolündedir. Hassas yaklaşımı mesleğine dair olumlu imaj örneği sergilemektedir. Öğretmenleriyle alay edercesine kopya çeken öğrencileri akşam yemeği

vermeyerek cezalandıran Mahmut Hoca'nın ceza veren bir öğretmen imajı olduğu bu bulguya tespit edilmektedir. (Resim3.10)

Resim 3.10. Mahmut Hoca'nın öğrencileri cezalandırması

Felsefe öğretmeni Akil Hoca'nın ise gözleri çok az görmektedir. (Resim 3.11) Sözlüye kalkan öğrencilerin ellerinde kitapla okumasını dahi görmeyen bu öğretmenin zayıflığından yararlanan öğrenciler içlerinden bir öğrenciyi müfettiş gibi sınıfa sokarlar. Öğretmenleriyle dalga geçerek eğlenen öğrencileri yakalayan Mahmut Hoca yine meslektaşının incinmesine engel olarak duruma el koyar. Kendi odasında müfettiş gibi sınıfa giren öğrencisiyle (Güdük Necmi) yaptığı konuşmada Mahmut Hoca “Biliyorsun bu davranışının cezası okuldan kovulmak ama sana ceza vermeyeceğim. Anlıyorum, gençsiniz eğlenmek, gülmek elbette hakkınız. Ama bir insanın zaafından, kusurlarından yararlanarak onu küçük düşürmeye hakkınız yok. Hele de bu insan öğretmeninizse. Bunun ne demek olduğunu zamanla anlayacaksın.” diyerek bu suçundan dolayı öğrenciye ceza vermek yerine sözlü olarak uyarıcı pozisyonundadır.

Resim 3.11. Felsefe öğretmeni Akil Hoca

Fizik öğretmeni Nuri Hoca'nın, lakabı millî hisleri kuvvetli olduğundan dolayı 'Paşa'dır. Öğrenciler öğretmenine 'Paşam' diye seslenerek millî duygularını harekete geçirip dersleri kaynatırlar. Hababam sınıfını bir türlü yazılı yoklama yapamayan Nuri Hoca, öğrencilerin sırtındayken Mahmut Hoca'ya yakalanır. Nuri Öğretmen, bu sahnenin sonunda öğrencisi Ali'ye tokat atarak onu cezalandırır. (Resim 3.12)

Resim 3.12. Öğrencilerin Nuri Öğretmen'in dersini kaynatması

Özel Çamlıca Lisesinde müdür muavini olarak göreve başlayan Mahmut Hoca ise babacan ve otoriter duruşuyla iyi bir eğitimcidir. Öğrencilerini anlamaya ve dinlemeye çalışan anlayışlı yönü ve disiplinli tavrını film boyunca sürdürür. Hiç evlenmemiş hayatını

öğrencilerine adanmış bu öğretmen güzeli iyiyi ve doğruyu anlatabilmek gayesiyle çalışmaktadır. Öğretmenlik mesleğini seven ve öğrencilerini hem sevgi ile hem de disiplinle yetiştiren Mahmut Hoca'nın babacan duruşu filmin dinamizmini artıran temel öğedir. Sınıfa giren Mahmut Hoca “Bu ilk dersimizde birbirimizi tanıyalım” diyerek dersine başlar. Öğrencilerini tanımada ki çaba ile derste dikkatimizi çeken Mahmut Hoca sınıfın sulu şakalarına maruz kalmaktadır. Öğrencileri ile birlikte akşam yemeklerini yediği bir sahnede Mahmut Hoca'nın sözleri mesleğine bağlılığını ortaya koymaktadır. “Bütün ömrümü siz ve sizin gibileri adam edebilmek için harcadım. Üstelik iyi mi yaptım kötümü yaptım ben bile bilmiyorum.” Veysel Efendi'yi “Uganda Cumhurbaşkanı karşılayacağız. Mahmut Hoca'dan izinliyiz.” diyerek kandıran Hababam sınıfını dönüştürmüş Mahmut Hoca karşılamaktadır. Yaptıklarının karşılığında hafta sonu okulda bırakarak cezalandırır. Mahmut Hoca, Hababam sınıfının yaptığı eylemleri topluca cezalandırarak sahnelenmektedir. Dışarı çıkamadıkları için temin edemedikleri sigarayı lisenin hizmetlisi Hafize Ana temin etmiştir. Hafize Ana'nın merhametini kullanan Hababam sınıfındakiler Mahmut Hoca'dan korktukları için tavan arasında sigara içerler. Öğrencilerini tavan arasında sigara içerken yakalayan Mahmut Hoca ile akşam yemeği yiyen öğrenciler arasında şu diyalog geçmektedir. Mahmut Hoca'nın sorduğu sorulara cevap vermeyen öğrencilerin yüzleri asıktır. Bunun üzerine Mahmut Hoca “Hocanızla konuşmuyorsunuz demek. Ne yaptım size çocuklar? Okuldan kaçtınız hem de alay edersene aferin mi diyecektim? Düşman gibi bakmayın bana. Ömrüm boyunca öğrencilerim hep böyle baktılar yüzüme alışığım. Bense onlara sadece güzel şeyler öğretmeye, doğru yolu göstermeye çalıştım. Ama arkama baktığım zaman pek de başarılı olmadığımı görüyorum. Koca bir ömrü Anadolu'nun o köşesinden bu köşesine sürülmekle tükettim. Ne zaman bir öğrenciye hatası için ceza versem, karşımda ya anlayışsız, kodaman bir veli ya da bana çok ileri gittiğimi söyleyen bir idare adamı gördüm. Oysa benim istediğim o çocukların sorumluluk duygusunu öğrenmeleriydi. Mutlu olmam için bu bana yeterdi; ama olmadı. Hayatımı bir hiç uğruna ziyan ettim. Bu yaştan sonra da yanıldığımı itiraf etmek zor geliyor. Ömrümün geri kalan günlerini de gene eskisi gibi öğrencilerime yani sizlere doğruyu, güzeli öğretmeye çalışarak geçireceğim. Hiç ümidim olmasa da...”

Hababam Sınıfı'nın değerlendirmesi yapılırken ondan önce analizi yapılan *Çalığışu* (Seden, 1966) ve *Paydos* (Erakalın,1968) filmlerinde öğretmenin mücadele konuları farklıdır. *Çalığışu* filminde câhil halkla mücadele eden Feride Öğretmen'in hikâyesi anlatılırken, *Paydos* filminde yoksullukla mücadele eden Murtaza Öğretmen işlenmiştir.

Mahmut Hoca'nın mücadele konusu ise paragöz bir müdür ve eğitimden kaçan öğrencilerin yaramazlıkları olmaktadır. Mahmut Hoca'nın mücadele ettiği okuldan kaçan öğrencilerin arasında geçen diğer bir diyalog ise 'Boncuk' lakaplı çalışkan bir öğrencinin babasının, okul taksitini ödememesi sebebi ile müdür tarafından okuldan gönderilen öğrenci üzerinden geçmektedir. 'Damat' lakaplı Ferit adındaki öğrenci okuldaki öğrencilerin durumunu özetler niteliğinde şu cümleyi kurar "Okuyan adamı kovarlar, benim gibileri de zorla okuturlar." olmaktadır. Diğer öğrenci de Ferit'in sözlerine şunları ekler "Babam da bir gün geciktirmez taksiti. Ne olur postada falan takılsa da kovulsak!" şeklinde üzüldüğünü dile getirmektedir. Okul taksitini ödeyen Mahmut Hoca sayesinde Boncuk okula devam eder. Kendini öğrencilerine adayan Mahmut Hoca için öğrencisinin okulda kalması değerlidir. Öğretmen niteliklerini değerlendirdiğimiz bu çalışmada fedakârlık kavramı üzerinde olumlu imaj örneği geliştiren Mahmut Hoca'dır. (Resim 3.13)

Resim 3.13. Mahmut Hoca ve Hababam Sınıfı

Öğrencisi Ferit'in çocuğunu sakladığı yatakhane ile bulunmasıyla beraber Mahmut Hoca'nın öğretmenlik imajının yorumlanmasında merhametli ve etik bir anlayış sürdürdüğü ortaya çıkmaktadır. Bu sahnede Müdür Beyle Mahmut Hoca arasında şu diyalog geçmektedir:

“Mahmut Hoca: Kendinize eli sopalı bir yardımcı bulun.

Müdür Bey: Şimdi hemen okulu terk edecek bu serseri!

Mahmut Hoca: Hayır bir yere gitmeyecek!

Müdür Bey: Öğrencinin önünde tartışmayalım. Bu okulda son kararı ben veririm.

Mahmut Hoca: Çocukların hayatlarıyla ilgili kararları da ben veririm.

Müdür Bey: İleri gidiyorsunuz!

Mahmut Hoca: Siz ileri gidiyorsunuz! Ben tüccar değilim! Eğitimciyim...”

Bu sözler Mahmut Hoca'ya ağır gelmiş olacak ki kalp krizi geçirir. Hastanede eski öğrencisi olan doktorlar onu ziyarete gelir. Tabii ki Hababam sınıfı ve diğer öğretmen arkadaşları da yalnız bırakmamıştır.

Filmin final sahnesinde Mahmut Hoca'yı öğretmenlik mesleğinden umudu kesmemesine ilişkin çarpıcı bir sahne oluşturulmuştur. Hababam sınıfı Mahmut Hoca'yı dışarıdan gelen sesleri duyabilmesi için cam kenarına götürür. Dışarıda binlerce kişi vardır. Farklı yaş gruplarını oluşturan öğrenciler hep bir ağızdan “Mahmut Hoca” diye bağırılmaktadır. Ferit Mahmut Hocaya döner “Bunlar sizin gelecekteki öğrencileriniz”der.

Filmdeki ana karakter Mahmut Hoca üzerinden öğretmen imajı incelendiğinde Mahmut Hoca'nın otoriter öğretmen yanlısı ahlaklı ve dürüst kişiliği ön plana çıkmaktadır. Mahmut Hoca kendini öğrencilerine adanmış fedakâr bir öğretmendir. Yaşları geçmiş ve hala lisede okuyan öğrenciler için çalıştığı kurumda amiri pozisyonundaki müdür ile arabulucu konumda değerlendirilmiştir. Mahmut hoca katı ve disiplinli tavrını konunun mahiyetine göre merhametli ve olgun bir babacan tavra doğru yön vererek öğrencileriyle ilişkisini yürütmektedir.

Mahmut Hoca öğretmen arkadaşlarının eksikliklerini dalga konusu yapan öğrenciler ki bu eksiklikler yüzünden o okulda az paraya çalışma mecburiyetinde olan emekliliği gelmiş kişilere yapılan saygısızlığın farkına varmasını sağlamak adına olgun bir duruş sergilemektedir. Öğretmen, öğretmen ilişkilerini inceleme sahası bulduğumuz bu filmde öğretmen arkadaşlarının kırılmamasına son derece özen gösteren bir imajla karşımıza çıkmakta olup öğrencilerin öğretmenlerinin eksikliğinden faydalanmak için oluşturduğu türlü muzipliklerin doğru olmadığını tüm hassasiyetiyle anlatmaya çalışmaktadır. Film, kırsalın zorlu koşullarından bizi öğretmen, öğrenci sorunlarına yönelten modernleşen eğitimdeki boşlukları gözler önüne seren bir eser konumdadır.

3.3.1. Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı (1975)

Ertem Eğilmez'in yönetmenliğini yaptığı *Hababam Sınıfı* serisinin ikinci filmi: “*Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*” (1975) Filme farklı oyuncuların katılmasıyla öğretmen kadrosundaki değişiklikleri görmekteyiz. Öğrenci ve öğretmen ilişkilerini bol kahkahalarla ortaya koyan filmde “Badi” lakaplı beden eğitimi öğretmeni Ekrem Öğretmen; çabuk dolduruşa gelen, orta yaşta sakar fakat özgüvenli bir öğretmendir. Öğrencilerine ve Semra Hoca'ya hava atmak için türlü gösterilerde bulunur ama girişimlerinin birçoğu başarısızlıkla sonuçlanır (Resim3.14).

Resim 3.14. Badi Ekrem

Bu okul, yeni edebiyat öğretmeni Semra Hoca'nın ilk görev yeridir. Üniversiteden yeni mezun olduğu için tecrübesizdir. Öğrencilerin türlü oyunlarına maruz kalır. Sözüm ona kendi ağzından yazılmış aşk mektuplarına karşılık öğrencisi Şaban'a (inek lakaplı) tokat atarak onu cezalandırır. Semra Hoca'nın bu cezasını Hababam Sınıfı karşılıksız bırakmaz. Edebiyat sınavında öğrenciler, sınav kâğıtlarına öğretmenlerine için aşk mektupları yazarlar. Semra Hoca; kibar, duygusal yönü gelişmiş bir öğretmendir. Semra Hoca'nın tecrübesizliğinden dolayı ümitsizliğe kapıldığını filmdeki şu cümlelerden anlamaktayız:

“Yeter artık yeter! Hepiniz koca adamlar olmuştunuz ama değil öğrenciliği, insanlığı bile öğrenememişsiniz. Öğrencilik günlerimi unutmadım elbette. Ama ben sizler gibi zengin çocuğu değilim. Şerefli bir öğretmenin ufacak geliriyle zorluklar içinde okudum. Üzerime giyecek ikinci bir elbisem bile olmadı. Sizler öğrenciyim deyip zamanınızı haylazlıkla geçirirken ben durmadan çalıştım. Ve ne yazık ki sizler gibi sorumsuz kişilere öğretmen oldum. Ne kadar zavallısınız ki benim gurur duyduğum şeylerle sizler alay ediyorsunuz. Acıyorum sizlere, acıyorum!”

Semra Öğretmen için kendisine yazılan aşk mektupları bardağı taşıran son damla olur ve istifa etmeye karar verir. Semra Hoca'nın, istifa kararının konuşulduğu sahnede: “Başlangıçta çok güzel duygularla geldim buraya” ifadesi öğretmenin mesleğinin zorluklarından habersiz ve tecrübesiz olduğunu daha sonra mücadele edemeyeceği kanısıyla istifa kararını Mahmut Hocayla konuşmasıyla gösterilir.

Mahmut Hoca'nın Semra Hoca'ya kendi hayatından: “Bende mesleğimin ikinci günü istifa etmeyi düşündüm.” Cümlesini vererek onu istifasından vazgeçirmesiyle diyalog sona erer. Mahmut Hoca'nın yanı sıra yeni gelen edebiyat öğretmeni Semra Hoca'nın da öğrencilerde duyuşsal hassasiyet oluşturduğu görülmektedir. Semra Hoca'nın başlangıçta öğrencilerle mücadele edememesi Mahmut Hoca'dan farklılık arz etmektedir. Semra Hoca tecrübesiz ve hassas yapısıyla kendisinde mücadele gücünü bulamayacağını düşünür. Mahmut Hoca ise tecrübeli, öğrencileri iyi analiz eden, davranışsal yönlerini önceden kestirebilen bir öğretmendir. Bu sahnede tecrübesiz bir öğretmene verilebilecek en güzel yol gösterme şeklini Mahmut Hoca'danışitiyoruz: “Sen yine iyi dayandın. Biliyor musun, ben de öğretmenliğimin ikinci gününde istifa etmiştim. Sonra kendi kendime bütün gece düşündüm. Doğru muydu acaba yaptığım? Bir eğitimcinin görevi sadece ders vermek, sonra da karşılaştığı ilk engelde bozguna uğrayıp kaçmak mıdır diye? Hiçbirisi değil. Önemli olan mücadele etmektir. Bütün zorluklarla ve engeller ile. Evet, ben böyle düşündüm ve sabaha karşı istifa mektubumu da yırttım, attım. Kaçmadım, mücadele ettim. Şimdi, yıllar sonra verdiğim bu karardan çok memnunum. Şimdi ne yapıyorsun bakalım? Kaçıyor musun yoksa kalıyor musun?” İki meslektaşın öğretmenliğin zorlu mücadelesini konuştuğu bu sahne mesleğin güçlü ve sabırlı olunması yönünde vurgu yapmaktadır. (Resim3.15)

Resim 3.15. Mahmut Hoca ve Semra Hoca

Bu konuşmanın ardından durumun değerlendirmesini öğrencileri ile birlikte yapan Mahmut Hoca ile öğrencileri arasındaki diyalog şöyledir:

Mahmut Hoca, Sanırım bugün çok kötü bir şeye sebep oluyordunuz. Semra Öğretmen istifa etmek istedi

Öğrenciler, Hocam biz bir şey yapmadık ki...

Mahmut Hoca; Madem yapmadınız, öğretmenliği bu kadar seven, üstelik çalışmak zorunda olan bir insan niçin istifa etsin?

Öğrenciler, Ne bilelim hocam, belki de okulu beğenmemiştir.

Mahmut Hoca; Hayır, sizleri... Daha doğrusu davranışlarınızı beğenmedi. Bana bakın, bundan sonra ayağınızı denk alın çocuklar, Semra Öğretmen'i size çiğnetmem!"

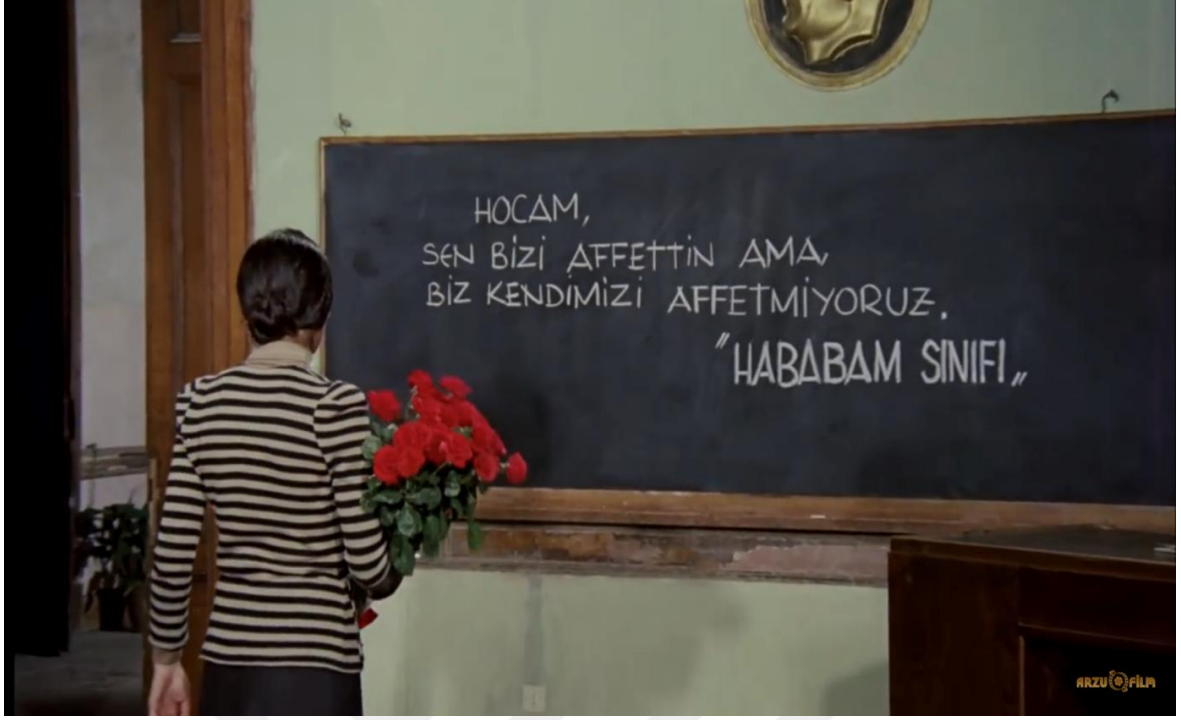
Mahmut Hoca'nın öğrencilerle yaptığı bu konuşmadan da Semra Öğretmen'i koruduğunu anlamaktayız. Meslektaş dayanışmasını örneklendiren bu sahnede öğretmenlik mesleğinin sadece öğrencilerle yürütülen bir iş olmadığı öğretmen-öğretmen dayanışmasının da önemli olduğu ifade edilmektedir.

Bu olaydan sonra, disiplin kurulu kararıyla atılmasına karar verilen öğrencilerin velileri okula çağrılır. Mahmut Hoca'nın öğrenci velileriyle şu unutulmaz diyalogu geçer:

“Herhaldesizleri neden çağırdığımı merak ediyorsunuzdur. Bunca işiniz arasında sizi çağırışımın iki nedeni var: Bugün çocukların karnelerini dağıtıyoruz. Notlarından da anlayacaksınız, çocuklarınızın hepsinin notları maalesef çok zayıf. Tabii bunda çalışmamalarının, haylazlıklarının rolü büyük ama şu da bir gerçek, burası da pek mükemmel bir okul değil; bizler de mükemmel birer eğitimci değiliz. Belki de kendilerine yeterince faydalı olmadık ama ya sizler? Çocuklarınızın aldığı bu kötü sonuçta sizlerin hiç mi sorumluluk payınız yok? Şimdiye kadar yeterince ilgilendiniz mi onlarla?

Veliler arasından şu cümleler yükselir: “Saçımı süpürge ettim yeter ki okusun diye”, “Dünyanın parasını ödedim okuluna, yeter ki okusun diye”, “Sürekli sınıfta kalır, bir fiske dahi vurmam.” Mahmut Hoca sözlerine devam eder: “Tabii hepiniz çocuklarınızı seversiniz ama benim söylemek istediğim bu değil. Şöyle geriye bakıp bir düşünün. Ta ilkokul sıralarından beri acaba çocuklarınızın eğitimiyle ne kadar ilgilendiniz? Onlarla arkadaş olup onları dinlemeye, dertlerine, sorunlarına ortak olup onları anlamaya çalıştınız mı? Gerek öğretmenlerine gerekse ana ve babalarına yani sizlere hatta memleketlerine faydalı birer insan olarak yetişmeleri için ne yaptınız? Görev ve sorumluluklarını kendilerine hatırlattınız mı? Bir çocuk eline çanta verip okula yollamakla, cebine üç beş kuruş koyup okul köşesine atılmakla eğitilmez! Daha doğrusu ana ve babanın görevi burada bitmez! Bu yüzden benim kanımca tembel çocuk, hatalı çocuk, suçlu çocuk yoktur! Hatalı ve hatta suçlu ana ve baba vardır! O yüzden de bu karnelerinizi çocuklarınıza değil, gerçek sahipleri olan sizlere vermeyi daha uygun buldum. İçindeki notlar sadece onların ders notları değil, bir anlamda sizlerin analık babalık görevlerinize verilmiş notlardır!”

Hababam Sınıfı’nın ikinci serisi olan “*Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*” filminde öğretmen sayısındaki artışla birlikte sorunlarda da değişiklikler görülmektedir. Filmde haylazlık yapmaların suçunu sadece öğrencinin kendi boyunlarına asmaktan ziyade bunu bir parçada velilerin omuzlarına yükleyen Mahmut Hoca filmde asıl anlatılmak istenen meselenin özünü vurgulamaktadır. Filmin son sahnesinde Mahmut Hoca’nın cümleleriyle verilmek istenen mesajda, velilerin öğrencilerin eğitimi konusundaki önemli rolü anlatılmaktadır. Okul, aile ve öğrenci üçgeninde önemli yeri olan aileye, öğrencinin eğitimi konusundaki rolü hatırlatılmaktadır. Burada sadece suçu öğrenciye yıkmanın konuyu sığ bir yaklaşımla ele almaktan öte gitmeyeceğini Mahmut Hoca’nın ağzından seyirciye bildirilmektedir. Semra Öğretmen filmin sonunda öğrencileri affederek Mahmut Hoca’yla aynı fikirde olduğunu göstermiştir. Fakat Semra Hoca’nın öğrencileri affetmesine karşılık Hababam Sınıfı kendini affedememiştir (Resim 3.16).

Resim 3.16. Hababam Sınıfı'nın Semra Hoca'dan özür dilemesi

3.3.2. Hababam Sınıfı Uyanıyor (1976)

Hababam Sınıfı'nin diğer bir serisi olan *Hababam Sınıfı Uyanıyor*'da (1976) Semra Hoca'nın yerine gelen yeni edebiyat öğretmeni Zühtü Hoca, Semra Hoca'dan çok farklı bir imaj ortaya koymaktadır. Zühtü Hoca; sert, öğrenciyi sevmeyen, öğrencileri kazanma yollarını düşünmeyen bir imajla anlatılmaktadır. Zühtü Hoca'ya göre "Edebiyat"Divân Edebiyatı demektir, Divân şiiri demektir. Divân şiiri ise nazım ve kâfiye demektir..."(Efendioğlu, 2013).Zühtü Hoca'nın Osmanlıca kelimelerle bezeli konuşmasının devamında Şaban'ın tepkisi "Nece konuşuyor bu herif?" olmaktadır. Öğrencilerin Çinceye benzettikleri ve anlamadıkları bir üslupta konuşan Zühtü Hoca'nın eğitimci yönünün zorlayıcı olması dikkat çekmektedir. Zühtü Hoca,o dönemdeki öğrencilerin anlayamadıkları cümlelerle ders anlatmaktadır. O da "Sanatın, sanat için" olduğunu savunanlardandır ve sanat halkın, öğrencinin seviyesine inemez. Öğrenci çalışarak o seviyeye çıkmalıdır. Öğretmenlik mesleğinin yine beklenen özelliklerinden biri olan öğrencinin anlayabileceği seviyede ders anlatma özelliği, Zühtü Hoca'nın aksini yapması üzerinden verilir. Ertem Eğilmez'in yönetmenliğinde yapılmış filmde, Hababam Sınıfı tarafından cezalandırılan Zühtü Hoca'nın öğrencilerin türlü oyunlarına maruz kaldığı da filmde işlenmiştir.

Öğretmenler odasında geçen bir sahnede kimya hocasının kullandığı “deney” kelimesine kızan Zühtü Hoca “Deney değil, tecrübe tecrübe!” diyerek öğretmeni uyarır. Burada kullanılan dilden dolayı öğretmen-öğretmen çatışmasını da görmekteyiz. Mahmut Hoca’ya serzenişte bulunan Zühtü Hoca’nın yeni dille eski dili karşılaştırdığıve yeniye tenkit ettiği “Ben bu yeni neslin söylediklerinin bir türlü anlamıyorum.”Cümlesine karşılık Mahmut Hoca da: “Valla ne yalan söyleyeyim, Zühtü Bey ben de sizi bazen anlamıyorum.” diyerek Zühtü Hoca’ya destek olmadığı görülmektedir.Mahmut Hoca’nın bu tepkisi, öğrencilerinZühtü Öğretmen’e dil konusunda yaptıkları eleştirileri haklı çıkarmaktadır.

Efendioğlu’nun (2013) Zühtü Hoca ile ilgili yaptığı açıklamaya göre Zühtü Hoca’nın öğretmenlik profili ile sınıf arasındaki yaşanan kopukluk, kuşak çatışmasının “dil” boyutundan ziyâde “dünyayı algılama” boyutuna dâhil edilmelidir. Bu farklılık; öğretmenin, öğrencinin “ilgi ve ihtiyaçlarını” dikkate almadan kendi kural ve programını dayatan katı bir rol sergilemesine yol açmaktadır. Zühtü Hoca, Hababam Sınıfı’na Ataürk’ün Gençliğe Hitabesi’ni okutmak ister. Tahtaya çıkan öğrenciler,hitabeyi ezberden değil de öğretmen masasına yapıştırılmış bir kâğıttan okuyormuş gibi davranırlar. Buna kızan Zühtü Hoca sınıfa bağırır. Mahmut Hoca’yı sınıfa çağırır. Amacı öğrencilerin bu davranışını Mahmut Hoca’ya şikâyet etmektir. Hababam Sınıfı da hep beraber ezberinden Gençliğe Hitabeyi okuyarak Zühtü Hoca’ya kendilerince ders verir.

Şevket Hoca, kimya öğretmenidir. Diğer öğretmenlere nazaran daha gençtir. “Deneysiz bir kimya dersi düşünülemez!” diye başladığı derslerini laboratuvar da yapmaktadır. Deney sırasında sürekli patlamalar yaşayan Şevket Öğretmen’in sakarlığı ön plana çıkarılırken zorluklar karşısında pes etmeyip sürekli denemesi de öğrencilere olumlu örnek teşkil etmektedir. Şevket Öğretmen imajı ile yaşadığın olumsuzlardan dolayı hiçbir zaman pes etmeyip yoluna devam etmelisin mesajı verilir.

Hababam Sınıfı’na yeni bir öğrenci katılır: Ahmet. İş bulmak için İstanbul’a gelen Ahmet’in okuması gerektiğini düşünen Mahmut Hoca, onu okula yazdırır. Hababam Sınıfı, Ahmet’i Mahmut Hoca’ya yakınlığından dolayı sevmez.Ona sürekli ağır şakalar yaparak onu Mahmut Hoca’nın karşısında küçük düşürmeye çalışırlar. Ahmet’in yemeğini kendi aralarında paylaşarak yedikleri, ona zorla sigara içirdikleri birkaç sahne buna örnektir. Ahmet, her seferinde hoşgörülü ve ılımlı yaklaşır. Fakat Ahmet’in liseyi bitirip bir köye öğretmen olarak gideceği gece her şey değişir. Ahmet’in öğretmen olarak gideceği köyü Hababam Sınıfı kendine kardeş okul olarak seçer. Kardeş okul için yardım toplanması gerekmektedir. Hababam Sınıfı hiçbir şeyi ciddiye almadığı için bunu da ciddiye

almaz.Kardeş okul için gönderdikleri eşyalar: Sigara, poster, çizgi roman gibi çocukların işine yaramayacak şeylerdir.Bunun üzerine sakın kalamayan kızgınlıkla Ahmet'in şu cümleleri söyler: “Hiç mi insanlık yok sizde? Nedir bunlar ha nedir? Nasıl yollarsınız bu pis şeyleri o tertemiz insanlara? Onlar kitap istiyor, kalem istiyor, okul istiyor, okumak istiyor. Onlara yardım elinizi uzatacağınıza bir de utanmadan sıkılmadan alay ediyor, küçük görüyorsunuz. Aslında alay edilecek, küçük görülecek birileri varsa onlar da sizlersiniz. Hiçbir işe yaramayan, asalak gibi yaşayan sizler. Utanacağınızı bilsem yüzünüze tükürmek isterdim ama ondan da anlamazsınız ki siz.” Filmin son sahnesinde yaptığından utanan Hababam Sınıfı'nın, Ahmet'in çalıştığı okula, onarım yapmak üzere gittiğini gösteren sahneyle vardır. Bu son kare, filmin öğretmen-öğrenci dayanışmasını göstermesi bakımından önemlidir.

Hababam Sınıfı filminin ilk üç serisi incelendiğinde serideki filmlerin eğitim sistemine eleştirel baktığı görülmektedir. Öğrenciler, ezberci ve zorlayıcı bir eğitim sisteminden geçmektedir. Öğretmenlerin, öğrencilere işledikleri dersin hayatlarında ne gibi fayda sağlayacağı konusunda bilgi vermedikleri, onların hazır bulunuşluk seviyelerini dikkate almadıkları tespit edilmektedir. Derslerdekonuların ilgi çekici yönlerinin yerine zorlayıcı ve sadece ezber gerektiren kısımları işlenmektedir. Öğretmenlik mesleğine dair önemli imaj örnekleri oluşturan filmde, öğretmen-öğrenci ilişkileri ve eğitim sistemi hakkında önemli veriler bulunmaktadır. Eğitim sisteminin içinde bilgi üretmeve yorumlama yoktur. Öğrencilerin derslere olan ilgisizliğine çözüm aranmaz. Aksine bu durumun suçlusu olarak görülen öğrenciler, zor sınavlar yapılarak cezalandırılır. Öğrenciler de bu etkiye tepki verirler. Sınav olmamak için türü bahanelerle dersleri veya sınavları kendi ifadelerine göre “kaynatırlar.” Tek tek bakıldığında öğrencilerin kendilerine özgü yetenek ve becerileri vardır. Fakat buldukları eğitim sisteminde bunları değerlendirme şansları yoktur. Fizik öğretmenlerinin tarihe merakını bilen öğrencilerin tiyatral yeteneklerini kullanarak “o tarihi anı öğretmenlerine yaşatmaları” buna bir örnektir.

Hababam Grubu gibi cesur bir duruşa sahip, otoriter ama bir o kadar da kollayıcı bir figür ile tanıştı Türk halkı. Mahmut Hoca, onu görür görmez ilham verici bir müdür muavini olduğunu anlıyoruz. Cumhuriyet sonrası yeni yeni yetişen eğitimci kadrosu, en iyisi olmayan bir eğitim sisteminde en iyisi olmayan mekteplilere ve masalarında oturup daha çok ders çalışmaları gerektiği gibi geleneksel bir algının aksine daha modern ve ileri eğitimci kimliği ile haylazlıklarının bir seviye sonrasına çıkmasına tebessüm eşliğinde engel oluyor. Elbette parlak bir eğitmenin eninde sonunda okuldan kovulduğu an ile şaşkınlık da yaşarız. Ancak İnek ve ekibinin, Hocalarının görevden alınması gibi saçma bir uygulamayı protesto etme amaçlı dik duruşlarını da

görmek, izlediğimiz her şeyin aslında goy goy olmadığını tam tezahürüdür (Gonan, 2018).

Filmde Mahmut Hoca, müdür ve öğretmen arasında arabulucu konumdadır. Hababam Sınıfı'nın işlediği suçlara cezayla karşılık veren Mahmut Hoca; onların okuldan kaçmasına, sigara içmesine (Resim 3.17) ya da kopya çekmesine göz yummamıştır. (Resim 3.18).

Resim 3.17. Mahmut Hoca'nın öğrencileri sigara içerken yakalaması

Resim 3.18. Mahmut Hoca'nın öğrencileri cezalandırması

Cezai yaptırımlar, öğrencilerin haylazlıklarına engellemez ve onlar da olumlu davranış değişikliği yapmaz. Aksine gizli suçlar işlemelerine sebep olur. Eğitimde ceza, istenmeyen davranışların ortaya çıkmasının engellenmesi için verilen bir uyarıcıdır. Hababam Sınıfı, film serisine baktığımızda birinci tip cezalar olduğunu görmekteyiz. Birinci tip cezalar: Bağırma, hakaret etme kızma hatta dayaktır. Filmde Nuri Hoca'nın 'Domdom' lakaplı öğrenciye attığı tokat ve Zühtü Hoca'nın "Sersem herifler!" diye bağırarak kızması bu ceza tipine örnektir. Öğrencilerin olumsuz davranışlarının değişmesi yönünde etkisi olmayan bu ceza tipi pedagojik çerçevede de uygun bulunmamaktadır. Mahmut Hoca'nın cezaları da ikinci tip cezaya örnek olmaktadır. Bunlar, eğitimde birinci tip cezaya nazaran daha kabul edilebilir ceza türleridir. Mahmut Hoca'nın hafta sonu izinlerini iptal etmesi ya da akşam yemeğini vermemesi bu tip cezalara örnek olmaktadır. "Bu tür cezalar, istenmeyen davranışlar neticesinde organizmanın hoşuna giden bir uyarıcıyı ortamdan çıkararak, uzaklaştırarak verilir"(Selçuk, 2005). Derslerin çoğunluğunun konularının ezbere dayalı olması, öğretmenlerinya çok yaşlı ya da genç ve tecrübesiz olması; öğrencileri eğitim hayatından koparmış, haylaz, tembel hale getirmiştir.

3.4. Öğretmen Kemal (1981)

1981 yapımı olan ve yönetmenliğini Remzi Jöntürk'ün üstlendiği *Öğretmen Kemal* filminin başrol oyuncularını: Cüneyt Arkın, Eşref Kolçak, Fikret Hakan oluşturmaktadır. 1891'de doğan öğretmen Kemal'in hikâyesinin anlatıldığı film, Karalar Köyü'nde geçer. *Çalikuşu* (Seden, 1966) filmiyle benzer özelliği olan *Öğretmen Kemal* filmi (1981) Kurtuluş Savaşı sonrası Anadolu'sunda geçen bir filmidir. Yine *Çalikuşu* (Seden, 1966) filminde Feride'nin mücadele ettiği câhil halk *Öğretmen Kemal* filmindeki Karalar Köylüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemal Öğretmen, Mustafa Kemal Atatürk'ün hem isim hem fikir olarak filmdeki yansımasıdır. Öğretmenin; Karalar Köyü'nün câhil halkıyla yaşadığı mücadelede linç edilerek öldürülmesiyle biten film, kendi içindeki diyaloglarıyla Menemen olayını hatırlatır. Menemen olayı, Kubilay Olayı olarak da geçmektedir. Bu olay yedek bir subay olan Mustafa Fehmi Kubilay'ın halk tarafından linç edilerek katledilmesini anlatır.

Filmin melodram unsurlarını işlerken Türk sinemasının gelişmemiş özelliklerini bu filmde olumsuz olarak eleştiren Dorsay (1995) şöyle ifade etmektedir: "Sinemamızın yıllar boyu en kötü alışkanlıklarla edindiği kalıpların 'Atatürk'ün 100. yılına adanan bir filme bile böylesine sinmiş olması ne acı... Filmi yapmış olanların iyi niyetinden kuşulanmıyoruz. Onları 100. yılı böyle bir filmle sömürmek

gibi bir suçlama altında bırakmayı da düşünmüyoruz. Olasıdır ki, bu işe en iyi niyetle girişmiş olsunlar... Ama bunun için Sergio Leone'nin westernlerinin, Halide Edip ve Yakup Kadri romanlarından kalma, (giderek onlarında kuşkusuz gerisinde) gerici/ilerici tanımlamalarının gölgesine sığınmak gerekli miydi? Hele öğretmen Kemal'in ilk iş olarak, köy halkının öylesine inandığı 'adak ağacını' balta alıp 'yıkıl gerici ağaç' türünden sözlerle kesmesi, Yeşilçam'ın akli gelişmemiş sinemacılarının bile 1981 yılında başvurmaması gereken, toplum psikolojisi denen olaydan tümüyle nasipsiz bir 'halkçılık gösterisi' idi. Yazık. İyi niyete ve 100. "asker" desteğini, bu filmde Hasan Çavuş ve Gazi Dede'nin üstleniyor oluşu eklendiğinde, "kalıp"la kastedilenin ne olduğu ortaya çıkmaktadır (Aktaran Efendioğlu, 2013).

1938 yılını yansıtan filmde, Karalar Köyü'nün yoksulluğu dikkat çekmektedir. Halk devlete karşı oldukça saygılıdır. Devleti hem severler hem de devletten korkarlar. Köydeki imam Şerif Efendi halkı sömürmektedir. Öğretmen Kemal, köye geldiğinde halk onu vergi memuru zanner. Şerif Efendi'nin ikramları, Kemal'in vergi memuru olmadığı anlaşılınca kesilir. Çocuklarını okula göndermek istemeyen köylü, muallimin gelmesinden pek de memnun olmaz. Yine benzer bir özellik *Çalığışu* (Seden, 1966) filminde Feride Öğretmen'in başına gelmiştir. Aynı dönemleri anlatan bu iki film, toplumun öğretmene bakış açısını ortaya koymaktadır.

Öğretmen Kemal'in gittiği köyde okul binası yoktur. *Çalığışu* (Seden, 1966) filminde de Feride Öğretmen ahırdan bozma bir sınıfta ders işlemekteydi. Köye okul yapacağını söyleyen öğretmen, Atatürk'ün: "Halk öğretmendir." Sözlerini köylüye hatırlatır. Okul yapımında engellerle karşılaşır. Öğretmenin önündeki engeller: İmam Şerif Efendi, köyün ağası Dayı Bey ve köyün ileri gelenleridir. Öğretmenin ilk etapta tek destekçisi, köyün gazisidir. Burada *Çalığışu* filminde olduğu gibi öğretmen ve asker arasındaki dostluk ile işbirliğine değinilmektedir. Öğretmen Kemal'in ve gazinin Kuvva-i Milliyeci olduğu sık sık hatırlatılır. Bundaki amaç: Öğretmen ile asker dayanışmasının muhkemliğini vurgulamak ve eğitim için verilen mücadele ile düşmana karşı verilen mücadelenin hiçbir farkının olmadığını ifade etmektir. Öğretmenlik mesleğini yerine getirmek için mücadele eden Kemal öğretmen feodaliteye ve taassuba karşı da mücadele ettiği âşikârdır. Öğretmen Kemal: "Devlet, milletten ayrı düşünülemez. Her fert, devleti temsil etmektedir." diyerek bu görüşü destekler.

Öğretmen Kemal, okulun yapımı konusunda dirayetli ve mücadelecidir. Öğretmene; gazi, köyün meczubu, Hasret, Ayşe ve köylü bir çocuk dışında kimse destek vermez (Resim3.19).

Resim 3.19. Öğretmen Kemal ve ona destek olanlar

Köydeki insanların yokluk içindeki görüntüleri, insanların eski ve lime lime olmuş kıyafetleri, derede çamaşırları külle yıkamaları, çocukların çoğunun bakımsızlıktan bitli oluşu, cehalet, o yıllarda aslında tüm Anadolu köylerindeki yokluğun ve yoksulluğun filme yansıyan yüzüdür.“(...) taassup ve feodalite, tüm örneklem içindeki en sert direnişi Öğretmen Kemal (1981)’de göstermektedir. Bu konumlandırma karşısında “uğursuz, şeytan, lanet” olarak görülen öğretmene biçilen rolün esneklik barındırmaması, oldukça ajitatif ve gerçeküstü sahneleri de beraberinde getirmektedir”(Efendioğlu,2013).Şerif Efendi’nin, Öğretmen Kemal’in köye ilk geldiğinde onu vergi memuru sanarak izzet-i ikramda bulunmak için hazırlıklara başlaması, öğretmen olduğunu öğrendikten sonra onu köyden kovarcasına kaba bir tutum içine girmesi de çıkarıcı, bencil, devlet memurunu kendi çıkarları için kullanan câhil insan profilini ortaya koymaktadır. (Resim 3.20)

Resim 3.20. Öğretmen Kemal ve İmam Şerif Efendi

Şerif Efendi'nin şeytan kovarcasına lanetleyerek uzaklaştırmaya çalıştığı öğretmen, muska yazılarak iyileşmeyen çocukların ateşini düşürmüş, onlara ilaç vermiş ve çocukların kurtarıcısı olmuştur. Öğretmen imajı yorumlanırken bu sahnede öğretmenin akla ve bilime uygun yöntemler benimsediği, aydın özelliği ortaya koyulmuştur. Köyde, Hasret isimli genç bir kız vardır, kızın boynuna üvey annesi hayvanlara takılan zilden takmıştır. Kadın haklarından hatta insan olmanın haklarından bîhaber, kızını hayvan yerine koyan; onun insanlık hakkını elinden alan bir zihniyet dile getirilmiştir. Köyün neredeyse tamamı ayandır. Köyün ağası da Osmanlı Sipahilerinden birinin yakınlığıyla övünen zorba biridir. Köyde adak ağacı vardır. Herkes, dileklerini ve isteklerini o ağaçtan ister. Bu ağacın olduğu yere okul yapmaya karar veren Kemal Öğretmen, büyük ve zorlu bir mücadeleye girişerek ağacı keser. Öğrencilerin okula rahat gelebilmeleri için okulla köy arasında bulunan nehrin üzerine bir köprü yapar.

Köyde her şeyin kararını ağa ve imam efendi vermektedir. İkisi, zorbalığa ve baskıya dayanan bir düzen kurmuşlardır. Eski eğitimin, aslında yozlaşan eğitimin bittiğini Öğretmen Kemal şöyle ifade eder: “Bir ayağı tekkede bir ayağı Mekke’de olanların eğitimi bitti.” Köydeki herkes ağadan ve imamdan korkar. Öğretmeni korkutmak ve kaçırmak için imamın: “Biz okul falan istemiyoruz. Adak ağacımızdan uzak dur ha, çarpılırsın!” sözleriyle halkı kışkırtmaya çalışması işe yaramaz. Öğretmen Kemal, öğretmenlerinin halkı özellikle de yobazları eğitmek işinin zor olduğunun farkındadır. Ama hiçbir zaman

inancını yitirmez. O, öğretmenlerin aydın din adamları yetiştirerek ülkeyi karanlıktan kurtaracaklarına inanmaktadır.

Kemal Öğretmen, köylü için çok değerli olan köyün adak ağacını keser elindeki baltayla var gücünü kullanarak keser. Bu sahne, cehaletin öğretmen eliyle yıkılacağıın işareti olması bakımından önemlidir. Bu ağaç, Kemal'e göre "taassubun" semboldür ve yıkılmalıdır. Ağacı keserken söylediği şu cümlelerle bunu destekler: "Kör taassup, yıkacağım seni, yıkıl! Halkımı câhil bırakan safsata, yıkıl! Yıkıl, yıkıl, yıkıl... Yıkıl çağların gerisindeki karanlık düşünce, yıkıl!"

Köylüyle barışmak isteyen Kemal Öğretmen; barış adamı olduğunu, Kuvayi Milliyeci ve Atatürk'ün askeri olduğunu anlatmaya çalışır: "Bakın arkadaşlar, ben kaba güce karşıyım, çünkü öğretmenim, barış adamıyım. Barış! Barışı belleten, yayan, yaşayan bir adamım. Ben Kuvay-i Milliyeciyim. Atatürk'ün askeriyim." Cumhuriyet'in ilk yıllarını anlatan bu filmde: Öğretmenin "aydın, entelektüel, yol gösterici, cehaletle mücadele eden, kendi okulunu kendi yapan, yaptığı okulun öğretmeni müdürü tamircisi olan, sadece öğrenciyi değil köylüyü de eğiten ve onlara yol gösteren" kimliği ön plana çıkarılmıştır. Sadece dersini anlatan ve sınıftan çıkan bir öğretmen değil; köylünün her şeyi olan bir öğretmen imajı vardır. Öğretmenin gerçek değerini köyün akli başında olan insanları görmez ama köyün delisi öğretmeni balçıkla sıvanmayan "güneş"e benzetir. Filmde Çanakkale türküsü fon olarak kullanılmaktadır. Verilen mesaj nettir: Görünen düşmanla cephede olan fiziksel savaş bitmiştir lakin asıl savaş cehaletle başlamıştır. Bu savaşta Öğretmen Kemal, tektir. İmam, köylüyü de toplayarak Öğretmen Kemal'e karşı ayaklanma çıkarır. Ona "şeytan" diye hitap etmektedir. İmam: "Dinimize ters düştün, sen günahkâr!" Öğretmen Kemal: "Dinimize ters düşen, bu ağaca zilleri, çaputları bağlayıp medet umanlarla onları bu yolda azmettirenlerdir. Bilmez misiniz ki dinimizde put yoktur ve haramdır. Sizler, 'Hastayız, işimiz var.' deyip saklanan tembeller! Bilmez misiniz ki bu ağacın kendisine bile faydası yoktur."

Şerif Efendi, köyün bütün çocuklarını, Çoban Ali hariç, kandırır. Onlara köye uğursuzluğun Öğretmen Kemal'le geldiğini söyler. Köylüyü kıskırtır. Çocukların öğretmenleri taşlama sahnesi semboliktir. Bilimi, aydınlığı temsil eden öğretmene atılan her taş aslında bu ikisini yaralamaktadır. Çoban Ali, öğretmene yakın davranan küçük bir çocuktur. Herkese onun uğursuz olmadığını söyleyerek tek başına köylüyle mücadele etmeye çalışır.

Köyde ateşi yükselen çocukları ailelerinden zorla alan Öğretmen Kemal, çocukları dereye götürerek onları dereye yıkar. Böylece ateşlerinin düşmesini sağlar. Hastalanan, ateşlenen çocukların başında sabaha kadar bekleyen öğretmen: “Ben seni yeneceğim!” diyerek imama meydan okumaktadır. Burada öğretmenin meydan okuduğu “cehalettir”. “Sana savaş açtım!” diyerek cehalete savaş açtığını söyler. Sabah olunca tüm çocuklar gözlerini açarlar. Çocukları iyileşen köylüler, okul yapımında Öğretmen Kemal’e yardım ederler.

Yemen türküsü de film fonu olarak kullanılmıştır. İmamın kızı Ayşe de öğretmene yardım eder. Okulun yapımına en çok yardım eden kadınlardır. Diğer köylüler de çocukları iyileştikten sonra öğretmene inanmış ve ona yardım etmişlerdir. Köyün ağası Dayı Bey, okulun inşaatı başlayınca gelir. Burada eğitime karşı çıkanlar: zengin ve yobazdır. Köylü ise, fakir ve câhildir. Ağa, karşılama merasiminde öğretmenden elini öpmesini ister. (Resim 3.21)

Resim 3.21. Dayı Bey’in Öğretmen Kemal’e el uzatması

Öğretmen Kemal, Dayı Bey’in elini öpmez. Kemal, kendi öğretmeninin de Mustafa Kemal olduğunu, kendisinin onun sözcüsü olduğunu: “Öğretmen Kemal’im. Benim de bir öğretmenim var: Mustafa Kemal. Ben onun eliyim, diliyim, amacıyım.” sözleriyle belirtir. Buna kızan Dayı Bey’in öğretme karşı düşmanlığı daha da artar.

Okulun adı: “Ata Okulu” olur. Okul, derme çatma bir binadır. Okulun içine Atatürk resmi asılır. Atatürk’ün resmini ilk defa gören öğrenciler vardır. Kara tahtaya ilk onun adı yazılır, ilk onun adı öğretilir. Öğretmen Kemal ağlayarak: “Gözün aydın Ata’m! Müjdelersun.

Eğitim seferberliğimiz başladı. Bizim aklımız, önderimiz sensin. Senin devrimlerin'' diyerek eğitim seferberliğini başlatır.

Çocuklar; tarlada, bahçede ırgat olarak çalıştığı için onların okula gitmeleri Dayı Bey'in işine gelmez. Eğitimi yok etmek için öğretmeni yok etmek gerektiğini düşünen Dayı Bey öğretmenin öldürülmesi için eşkıyaya haber gönderir. Cumhuriyet'in ilk yıllarının olduğu yıllarıdır, araba yoktur. Öğretmen yaya olarak şehre gidip eğitim için gerekli malzemeleri tedarik ederek köye geliyordu.

Dayı Bey'in emriyle eşkıya öğretmeni vurur. Öğretmen yaralı bir vaziyette yatarken eşkıyanın elindeki "zehir" yazılı şişeyi görür. Ancak eşkıyanın okuma yazması olmadığı için şişenin içindekinden habersiz onu içmek için ağzına götürdüğünü görür. Kemal Öğretmen, Eşkıya Durali'yi içtiği şeyin zehir olduğuyla ilgili uyarır. Öldürmek için vurduğu yaralı öğretmenin kendisini uyarmasına Durali şaşır. Öğretmen imajının "kindar olmaması" ve "hangi şartlar altında olursa olsun cehaletle savaşması" bu sahnede vurgulanır. Yaptığının yanlış olduğunu ve teslim olması gerektiğini anlatan sahnelerle film ilerler.

Öğretmen Kemal'in öğretmenlik mesleğinin incelediğimizde kendisini öldürmek üzere gelen bir eşkıyaya karşı bile affedici olduğunu görölmektedir. Öğretmenin, eşkıyaya devlete teslim olmasını ve cezası neyse çekmesi gerektiğini söylediği sahnede vatanın birlik ve dirliği için çabalayan öğretmen imajını ortaya koymuştur.

Filme azınlıkları temsil eden Leon Efendi vardır. Azınlıklar; bu tiplere üzerinden halkın eğitim almasını istemeyen, Türk halkının gelişimini engelleyen, kişiler olarak temsil edilmiştir. Öğretmen Kemal; eğitimi, mütefekkir, halkı iyi eğiten biridir. Bu yüzden ağa bu işi şiddetle değil de soğuk savaşla bitirmeye çalışır. Ağa ve öğretmenin tartıştıkları hatta öğretmenin Dayı Bey'in üzerine yürüdüğu sahnede öğretmen tarafından şu cümleler söylenir: "İstiklâl Mahkemeleri'ni unutma Dayı Bey! Menemen'de olanları unutma! Belki ekmeğimiz aşımız yok ama askerine, memuruna dokunanı yaşatmayan bir başımız var!" diyerek ağayı uyarır.

Kemal'in yegâne gayesi, köylünün tahsil görmesi ve bu yolla "birey"leşmesidir. Birey vasfı kazanan köylü, hesabını yalnızca kendisine vereceği bir dünya algısına sahip olacaktır. Bu yolla din (taassup) ve feodalite gibi bağlayıcılığı bulunan ve genç Cumhuriyet karşısında bir direnç noktası olarak beliren yapı yok edildiği gibi, bu yapının yeniden canlanmasının da önüne geçilecektir. Ancak aydınlanmacı bir bakış açısıyla köye ve köylüye yaklaşan öğretmenin hareket tarzındaki provakatif unsurlar onun sonunu hazırlar (Efendioğlu, 2013).

Çocukların okula gitmeleri için yapılan köprüyü yıkan Dayı Bey'in niyeti aileleri korkutmak ve Öğretmen Kemal'i üzmektir. Ancak umduğu gibi olmaz ve Kemal Öğretmen çocukları dereden tek tek kurtarır. Bu arada ağa kendisinden yaşça çok küçük olan eşkiya Durali'nin sevdiği Hasret'e göz koyar. Hasret'in üvey annesi yüklü bir başlık parasıyla kızı, ağaya satar. Filimde kadına değer verilmediği, mal gibi alınıp satıldığı, fikrinin hiçbir ehemmiyeti olmadığı gösterilmiştir Hasret'in, ağaya para karşılığında satıldığını öğrenen Öğretmen Kemal çok kızar. Kadınların haklarının olduğunu bilmeleri gerektiğini vurgular. Mal gibi, hayvan gibi kadınların satılmayacaklarını belirtir. Burada öğretmen, Atatürk'ün kadınlara verdiği hakları, anlatan bir elçidir.

Öğretmen Kemal, okula gelen bir telgrafla yıkılır. Telgrafta Atatürk'ün vefat ettiği yazmaktadır. Öğretmen Kemal ıstırabını haykırarak ifade eder: “Neden, neden bunca acıyı bunca yorgunluğu bana bırakıp gittin? Aramıza zaman girdi, ölüm girdi. Şimdi sen yeniden doğan bir ölü, bense can çekişen bir diri... Öldüğün yerin, yattığın tabutun bile ağladığı bilinmeli. Bütün dünyanın seni benimsediği an, ben senden öksüz kaldım. Nerede karşılaşacağız bir daha? Ufkun hangi ölü noktasında? Bundan böyle yüreğimle, gönlümle ağlayacağım. Gözlerim hep gülecek. Seni yaşatacağım. Nice Atatürk'ler yetiştireceğim okullarımda. Göreceksin, tabii göreceksin. Sen ölmedin ki, ölemezsin ki!”

Öğretmen Kemal, okulun bir eğitim yuvası olduğunu ve silahın öğrencilerin tuttukları kalem olduğunu anlatır. Dayı Bey, köylüyü kazanmak ve çocukların okula gitmesini engellemek için kurban keser. Et alabilmek için sıraya giren köylünün okula gelmemesine sinirlenen Kemal Öğretmen, pes edip köyü ve köylüyü terk etmeye karar verir: “Değer mi el açmaya, avuç açmaya değer mi? Bu yangın yeri değer mi? Bu kemik parçasını önünüze atan efendiler, günde bir kuzuyu gövdeye indirmekte. Yalan mı? Şimdi gidiyorum. Köyden, okuldan tüm gidiyorum. Softanızdan, zorbanızdan korktuğum için değil. Parmak kadar etin peşine düşüp aydınlığın temsilcisini terk edip karanlığın bekçilerinin peşine düştüğünüz için cezalandırıyorum sizi. Okumayacaksınız! Öğrenmeyeceksiniz! Pislik içinde sefil kalacaksınız! Çeşmenizde suyunuz akmayacak! Elektrikten, radyodan, uygarlıktan uzak bir hayvan gibi yaşayacaksınız! Cezalısınız! Çekeceksiniz! Sömürüleceksiniz, ezileceksiniz! Ezilin, sömürülün ya da gelin okullara...” Ağanın halkı ezmesini sert bir dilde eleştiren Kemal Öğretmen'in, isyanı karşısında okula dönen öğrenciler, evlerine dağılan köylüler görülür.

İmamın kızı Ayşe, Hasret'i kaçırmak için Öğretmen Kemal'in okuluna götürür. Öğretmen Kemal, Hasret'i şehre okuması için gönderir. Dayı Bey, öğretmen'e iftira atar ve bunun

içinde imamın kızı Ayşe'yi kullanır. Ayşe'nin öğretmen tarafından işgal edildiği yalanını köyde yayar. Bunun üzerine köylü sorgulamadan Kemal Öğretmen'i öldürür. Burada Anadolu insanının yeteri kadar bilinçlenmediği ve bu bilinçlenmenin bir süreç gerektirdiği de ifade edilmiştir. Eğitim, bir süreçtir. Bir anda ekilen tohumların meyve vermesi mümkün değildir. Öğretmen Kemal, cehaletle mücadele tohumunu atmış ama bu tohumun yeşerdiğini göremeden ölmüştür.

Öğretmen Kemal; câhillikle, dini yanlış yorumlayanlarla, eşkıyalarla mücadelenin konusudur. Bu tiplere üzerinden Atatürk'e gönderme yapılmıştır. Atatürk'ün: "Cephedeki savaşımız bitti ama asıl savaşımız cehaletle savaşımız şimdi başlıyor." İfadesine telmih yapılmıştır.

Öğretmen Kemal kendini değil daima vatanını, öğrencilerini düşünmektedir. Geleceği gençlerin kurtaracağına farkında olan ileri görüşlü öğretmen imajı vardır. Filmin sonunda: Ata Okulu yazan tahta yanarken, taassup ağacı da yanar. Aradan geçen zamanda Öğretmen Kemal ölmüş ama fikirleri ölmemiştir. Film, yeni okul binasının görüntülenmesiyle son bulur.

Öğretmen Kemal filmi Mustafa Kemal'e atıfta bulunan bir öğretmenin hikâyesini anlatır. Türkiye'nin gelişimine ayna tutan 1938'li yılların Anadolu'sunu anlatan bu filmde, devletin öğretmen eliyle toplumu kalkındırmaya çalışması ve modern Türkiye inşasının oluşturulması için mücadelesi anlatılmaktadır.

3.5. Sürgün (1992)

Mehmet Tanrısever 'in 1992 yapımı *Sürgün* filminin başrol oyuncularını: Bulut Aras, Gamze Tunar, Erol Taş oluşturmaktadır. Eşyalarını katırın üzerinde koyup yanına da çobanı katarak yavaşça ilerleyen öğretmen, Çıtak ilçesine sürgün olarak gönderilmiştir. Öğretmen, sabır ile köye doğru yol alır. Dağların, küçük patikaların arasından tüm zorluklarla yürürken yaralı bir keklik bulur, öğretmen merhametidir ve kekliğin yaralarını sevgiyle sararak kendisine arkadaşlık etmesi için onu yanında götürür. Keklik, bir metafor olarak kullanılmıştır. Öğretmenin merhametini ve hassasiyetini anlatan bu sahnede sürgün edilen öğretmen, öğrencilerinden ayrılmıştır. Bulduğu keklik gibi yaralıdır fakat umutludur. Öğrencilerine umut olacaktır. Çok çalışacak, toplumuna ve vatanına faydalı bireyler yetiştirecektir.

Öğretmen, harabeye dönmüş okulu tamir etmeye başlar (Resim3.22). Öğretmen, okulun bahçesine öğrencileri ile birlikte fidanlar dikerken görüntülenir. Öğretmen ve öğrencinin

fidan dikme sahnesi semboliktir. Eğitimi sembolize eden fidanlara can suyunu öğretmen verecektir. Benzer sahneyi *İki Dil Bir Bavul* (Eskiköy ve Doğan, 2009)filminde de görmekteyiz. Emre Öğretmen de öğrencileriyle birlikte verdiği dil mücadelesinin ardından okulun bahçesine öğrencileriyle birlikte fidan dikmiştir.

Resim 3.22. Öğretmen'in okulu tadilat etmesi

Öğrencileriyle bireysel olarak ilgilenen öğretmen, hoşgörülü ve sevgi dolu yaklaşımıyla sevilen bir tiptedir(Resim3.23). Öğrencilerine yaklaşımı bir baba gibi olan öğretmeni, köy halkı da kısa bir süre içinde sevmiştir. Köydeki yaşlı kadın öğretmene: “Mektebimizi saray ettin, gönlümüzü kalay ettin, geliverdin köyümüze zorlukları kolay ettin” diyerek memnuniyetini dile getirmektedir.

Resim 3.23. Öğretmenin öğrenci sevgisi

Öğretmenin yalnızca öğrencileri tarafından değil köylü tarafından da sevilmesinin önemini vurgulayan bu sahne öğretmen niteliklerinin de belirleyicisi olmaktadır. Öğretmenlik ders anlatıp sınıftan çıkmak değildir. Önce anne ve babaları sevgiyle fethetmek ardından da onların biricik çocuklarını şekillendirmektir. Öğretmenliğin topluma yarar sağlayan ve hataları düzelten bir merci olduğu vurgulanır.

Öğretmen Kemal (Jöntürk, 1981) filminde köylüyle mücadele eden öğretmen imajı yerine, bu filmde köylüyle birlikte hareket eden ailelere tesir eden öğretmen imajı görülmektedir. Bu filmde köylüyü yanına almayı başarmış bir öğretmen modeli vardır. Öğretmen köy halkı ile birlikte köyü kalkındırmaya çalışmaktadır. Köylüyü ve öğrencileri bilinçlendirir. Köyün nehrine su değirmen yapabileceklerini, köyün çevresindeki farklı çiçek türlerinin olduğunu ve buralarda arıcılık yapılabileceğini köylüye anlattığı önemli kalkınma projelerdir Muhtarın karşı çıkmasına rağmen köylünün desteğiyle projelerini hayata geçirir. Öğretmenin sadece bilgi aktarmayıp bulunduğu ortamın yaşam kalitesini de arttırmaya çalıştığını ve bu konuda başarılı olduğunu görmekteyiz. Öğretmenin yönlendirmesiyle köye ait bir değirmen yapılmıştır. Patika yolu, ana yola bağlanmıştır.

Öğretmen, öğrencileri ile samimi ve bireysel olarak ilgilenir. Okula gelmeyen ya da hasta olan öğrencileri evlerinde ziyaret etmektedir (Resim 3.24). Bu davranışın benzerini *İki Dil Bir Bavul* (Eskiköy ve Doğan, 2009) filminde Emre Öğretmen’de görmekteyiz. Okula gelmeyen öğrencilerinin evlerine giderek onları okula götürmeye çalışmaktadır. Benzer bir davranışı *Paydos* (Erakalın, 1968) filminde de hasta öğrencisinin durumunu sordurmak üzere başka bir öğrencisini görevlendiren Murtaza Öğretmende görmekteyiz. Bu filmlerde öğrencilerin okula gelmeyişi ile öğretmenin yakından ilgilendiği tespit edilmektedir.

Resim 3.24. Öğretmen'in hasta öğrencisini evinde ziyaret etmesi

Bir öğrencisinin köyünün sınırlarının dışına çıkmamış olduğunu öğrenen öğretmen, onu kasabaya götürmüştür. Öğrencisinin sığ dünyasından bir nebze olsa çıkabileceği bir kapı aralamaya çalışmıştır. Ona kasabanın esnaflarını gezdirmiş, onunla beraber kasaba kahvesinde oturmuştur. Karşı masalarında oturan başka bir öğretmenin yüksek sesle köylerde su, elektrik, yol olmadığını; bunlar yetmiyormuş gibi vaktini geçirecek bir eğlence yerinin bulunmadığını, köy halkın çok cahil olduğunu, bir yolunu bulup tayinini daha iyi şartlarda olan büyük şehirlere gideceğini anlattığını duyar. Şikâyet eden öğretmenin varlığı merhametli ve sabırlı öğretmenin nitel özelliklerinin belirgin hale gelmesini sağlar. (*İki Dil Bir Bavul* filminde de Emre Öğretmen'in annesiyle yaptığı telefon görüşmelerinde durumundan şikâyetçi olduğu görülmektedir.) Köyü yıllardır sömüren herkese emir veren, kibirli, küstah işe yaramaz muhtar köylünün gözünden düşer. Muhtar, iktidarını geri kazanmak için öğretmeni karaladığı bir dilekçe yazar. Dilekçeyi gerekli mercilere verir. Öğretmen, başka bir yere sürülür. Bu filmdeki öğretmen, köylüler tarafından sevilen tek kişinin menfaatlerine ters düştüğü için sürülen biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.6. Sınav (2006)

Yönetmenliğini Ömer Faruk Sorak'ın yaptığı, 2006 yapımı *Sınav* filmi lise son sınıfta olan ve ÖSS'ye (Öğrenci Seçme Sınavı) girecek öğrencilerin, gece kâbuslarıyla başlar.

Başrollerini oluşturan öğrencilerin isimleri: Mert, Sinan, Gamze, Kaan ve Uluç olmaktadır. Öğrencilerin okul dışındaki yaşamları ve sınav streslerinin ön plana çıktığı filmde, günümüz eğitim sisteminin en önemli sorunu olan sınavlara ve öğrencilerin sınav kaygılarına değinilmektedir. Bu bakımdan incelediğimiz diğer filmlerden farklılık arz etmektedir. Filmde, eğitsel içeriklerin yanında öğrencilerin sosyal yaşamları da konu edilmektedir. Öğrencilerin sınav sonuçlarına göre seçecekleri mesleklerle ilgili “Kariyer Günleri”adlı etkinliklerin filmde işlendiği görülmektedir. Bu durum günümüz eğitim anlayışına yakın bir anlayıştır.

Mert, adlı öğrenciyi babası terk etmiş; bu yüzden de Mert okula gidememiş ve çalışmak zorunda kalmıştır. Sürekli rapor alan öğrenci okuldan mezun olamamıştır. Ekonomik koşulların eğitim hayatını etkilediğini anlatan bu sahnede Mert, annesinin de kanser olduğunu öğrenir. Mert annesinin son arzusunu gerçekleştirmek için okula geri döner. Mert’in annesi oğlunun üniversite sınavını kazanmasını çok istemektedir. Mert’in okula dönmesi ve sınavlara hazırlanması sınav kaygısını tekrar gündeme getirir. Üniversite sınavına hazırlanan öğrenciler, okuldaki sınavları çalışmadan geçebilmek için kolay bir yol ararlar. Öğrencilerin bu konuda plânlar yapması, filmin temel konusunu oluşturur.

Filmdeki bir diğer öğrenci Gamze’dir. Gamze, Mert’e âşıktır. Aile içinde şiddet görmektedir. Aile sorunlarının öğrenci psikolojisi üzerindeki etkilerini Gamze tiplemesi üzerinden görmekteyiz. Diğer arkadaşları Sinan’ın babası komiserdir. Sinan’ın babası için dürüstlük ve başarı çok önemlidir. Sinan’ın aile yaşantısı, dürüst olma temellerine kurulmuştur. Filmin devamında ailenin, öğrencinin yaşamı üzerindeki etkileri çarpıcı bir şekilde verilir.

Kaan adlı öğrenci, ailenin en küçüğüdür. Dürüst bir insandır ve ailesi onun okumasını, doktor olmasını ister. Fakat Kaan müziğe karşı ilgilidir. Kaan’ın, ailesinin istediği meslek ve kendi yeteneği arasında sıkışıp kalması günümüz ailelerin kendi çocukları adına karar verme sorununu işlemektedir. Ailelerin yaşam şeklinin, değer yargılarının öğrencileri nasıl etkilediği de filmde işlenen konulardandır. (Ailenin öğrenci başarısındaki rolü, *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (Eğilmez, 1975) filminin son sahnesinde de Mahmut Hoca’nın velilerle konuştuğu kısımda verilmektedir.)

Kolsuz Levo, lakaplı ünlü iş adamı da bu okuldan mezun olmuştur. Lemi, okula davet edilir. Okulun rehber öğretmeni Zeynep Erez’le tanışır. (Resim 3.25)

Resim 3.25. Zeynep Öğretmen ve Lemi

Rafet Bey cebine para doldurmaktan başka amacı olmayan otoriter bir müdürdür. Sürekli Zeynep Öğretmen'le ters düşmektedir. (Benzer karakteristik yapıyı bu çalışmanın kapsamı içine almadığımız *Hayat Bilgisi* (2003) dizisindeki Affet Öğretmen ile okulun müdürü arasında da görmekteyiz. *Hababam Sınıfı*'ndaki (Eğilmez, 1975-1976) okul müdürü de öğrencilerine müşteri gözüyle bakan bir imajla karşımıza çıkmıştır. *Hababam Sınıfı* serilerinde bir eğitimciden ziyâde tüccar gibi davranan okul müdürü ile öğrenciler arasında Mahmut Hoca arabulucu rolündedir.) Zeynep Erez; öğrenciyi bireysel mercek altına alarak onu sosyolojik, eğitsel ve psikolojik yönleriyle değerlendiren bir öğretmendir. Okul müdürüyle yaptığı mücadelede öğrencilerini koruyan Zeynep Öğretmen, modern bir bakış açısına sahiptir. Öğrencilerinden ümitli, öğrenci yanlısı bir görüntü çizmektedir. Zeynep Öğretmen'in rehber öğretmen olmasının yanında, müdür yardımcısı da olması idarî kadrodaki çatışmayı da yakından görmemizi sağlar. (*Hababam Sınıfı* serilerinde Mahmut Hoca'nın da benzer bir durumu vardır. Mahmut Hoca da tarih öğretmenliğiyle beraber müdür muavinliği görevini yürütmektedir.) Zeynep Hoca, para düşkünü bir eğitimci değildir. Müdüre karşı öğrencinin yanında ve öğrenci dostu imajını film boyunca devam ettirmiştir. Zeynep Öğretmen, öğrencilerinin okul dışındaki yaşamlarını önemser, ev ziyaretlerinde bulunur. Aile yaşamının öğrenci üzerindeki etkilerinin farkındadır. Bu yüzden düzenli olarak veli görüşmeleri yapmaktadır. Zeynep Öğretmen'in öğrencilerinin okul içindeki yaşamları kadar okul dışındaki yaşamlarını da önemser. Kanser hastası velisi için yardım araması buna örnek teşkil etmektedir.

Zeynep Öğretmen, gençtir ve öğrencileriyle kurduğu diyaloglar sevgi ve hoşgörü çerçevesindedir. Öğrencileriyle sınavla ilgili birçok deneyimini paylaşan genç öğretmen, öğrencilere hayatın da bir sınav olduğunu belirtmektedir. ÖSS’de başarılı olmak için çok çalışmaları gerektiğini anlatsa da öğrenciler öğretmenini dikkate almamaktadırlar.

Resim 3.26. Zeynep Öğretmen

Zeynep Öğretmen, sınav kaygısını azaltmak için öğrencileriyle şu diyalogu gerçekleştirir:

Zeynep Öğretmen, “Çocuklar, sınava sekiz haftanız kaldı. Ne kadar çok çalıştığınızı biliyorum ama sınava hazırlanmak kadar onun bütün sonuçlarına da hazır olmalısınız.”

Öğrencilerden Kaan, “Ne sonucu hocam, kazanamazsak bittik işte!”

Zeynep Öğretmen, “Yapma Kaan. Kontenjanları biliyorsun. Bir kısmınız bir sene daha beklemek zorunda kalabilir, bu dünyanın sonu değil. Unutmayın ki bu hayatınızdaki ne ilk ne de son sınav olacak.”

Zeynep Öğretmen öğrencilerin sınav sonrası yaşayabilecekleri muhtemel sıkıntıları ön görerek bu konuşmada öğrencilerini uyarmakta onlara yol göstermeye çalışmaktadır. Film öğretmeni, öğrenciyi sınava hazırlama görevinin dışına çıkarmıştır. Öğrencinin tüm hayatını etkileyecek sınav stresiyle baş etmesini öğretme ve sınav sonrasındaki psikolojilerini güçlendirme gibi fonksiyonel öğretmen anlayışını da öğretmen imajına yüklemiştir. Başarıya karşı oluşturulmuş salt tanımları yıkan bir konuşmasında Zeynep Öğretmen, gerçek başarının tanımını öğrencilerine yeniden yapmaktadır. Zeynep Öğretmen başarıyı anlattığı bir dersinde: “Yani sen şimdi Ayşe’nin bez bebeklerinin Ali’nin misketlerine oranını bilemezsen başarısız mı olacaksın? Hiçbirinizin başarılı ya da

başarısız olduğu bunlarla ölçülemez. Hayat, bir soru kitapçığından çok daha fazlasıdır.” Diyerek öğrencilerinin başarılarının ve yeteneklerinin birkaç soruyla sınırlandırılmayacağını vurgulamıştır.

Kolsuz Levo (Lemi) sınavlardan kopya çekerek sınıf geçmiş ve mezun olmuştur. Birçok kopya çekme tekniğinin mucidi olarak anılmaktadır. Bu kötü örnek, hazıra konmak isteyen üniversite sınavı için kaygılanan öğrenciler için kolay yöntem olarak ilham kaynağı olmuştur.

Bu beş arkadaş, sınavlardan yüksek not alabilmek için sınav sorularını çalarlar. Matematik sınavıyla başlayan kopya maceraları başarıyla sonuçlanır. Fakat anlarlar ki önemli olan lise sınavları değildir. Önlerinde hayatlarını belirleyecek zorlu bir sınav vardır ve bu sınavı kazanmaktan başka çareleri yoktur. Böylece ÖSS sorularını çalmaya karar verirler. Bu işi kendileri yapamayacağı için Uluç'a iyilik borcu olan Charles'tan yardım isterler. O da Jean Claude Van Damme'a ulaşır ve ondan ÖSS soruların çalmasını ister. Öğrenciler, okul gazetesi için röportaj yapma bahanesiyle Lemi'den görüşme talep ederler. Lemi, daha önceden Zeynep Öğretmen'le konuşurken okulda gazete çıkarılması gibi bir durumun söz konusu olmadığını öğrenmiştir. Bunun üzerine öğrencilerin kendisinden faydalanmak istediğini anlayan Lemi, Zeynep Öğretmen'le işbirliği yapar. Sınav sorularını ele geçirdiklerini zanneden bu öğrenciler, sınava girmek için tüm hazırlıkları yaparlar. Fakat içlerinden biri sorulara bakmayı kabul etmez. Kaan, ailesinin tüm hakaretlerine rağmen dürüst yolu seçer ve çalınan sınav sorularına bakmadan sınava girer.

Sınav günü büyük bir heyecanla okulun kapısından giren öğrencilerin hayalleri başkadır. Sınav kâğıtlarını ellerine alırlar. Jean-Claude Van Damme'ın çaldığı soruların aslında geçen senenin soruları olduğu ortaya çıkar. Zeynep Öğretmen, bu yaşananların “Onlar için oldukça ağır bir ders” olduğunu dile getirir. Levent Lemi ise “Hayat, bazen zâlim bir öğretmen gibidir. Önce sınav yapar, sonra ders verir.” cümlesiyle filmin vurucu repliğini söyler.

Öğrencilerin yüz ifadeleriyle cevap verilen bu sahnede Mert, soruları görememiştir. Camdan baktığında annesinin yere yığılıp kaldığını görmüş, sınavı terk etmiştir ve annesi ölmüştür.

Sınav, konusu itibari ile güncel, sınav stresini ve aile ilişkilerini mercek altına alan bir film. Öğretmenin, öğrenciyi sınava hazırlayıcı rolü üzerinden gerçekleşen filmde öğretmenin öğrencisinin sosyal ve psikolojik hayatını önemseme temasıyla film

ilerlemektedir. Filmde arkadaşlık ilişkilerine yer verilmesi, o yaş grubunun temel sorunlarına öğrenci gözüyle bakmamızı sağlamıştır.

3.7. İki Dil Bir Bavul (2009)

Belgesel sinema olarak adlandırılan *İki Dil Bir Bavul* filmi, genç bir öğretmenin Şanlıurfa'nın Siverek ilçesine bağlı Demirci Köyü'ne öğretmen olarak atanmasıyla başlıyor. “Belgesel sinema tanımıyla kastedilen ise ‘gerçeğin yaratıcı bir şekilde yorumudur. Gerçek ve yaratıcılık, belgesel sinema için aslına bağlı kalınması gereken temanın özgün niteliğini ve bu temadan çıkarsan farklı ve yeni bir şey ortaya koyup koymadığını ifade eder” (Akkaş, 2009).

Film sekansa yerleştirilen bavul sahnesiyle başlar. Öğretmenin bavulu, metafor olarak kullanılmıştır. “Bavul” gitmek ve gelmek eylemlerini çağrıştıran bir obje olması ve taşınabilirliği yanında yerleşebilirliğini de ifade etmesi bakımından zengin anlamlar taşımaktadır.

Emre Öğretmen, tek katlı okulun bitişiğindeki derme çatma lojmanına yerleşir. Öğretmenin annesi, filmin ilk sahnesinden itibaren cep telefonuyla oğlunun hep yanında olmaktadır. Okulun ilk günü Emre Öğretmen, özenle hazırlanır. Beyaz gömlek ve siyah pantolon giymiş, kravat takmış, saçlarını jölelemiş ve okulunu öyle açmıştır. Emre Öğretmen'in özenle giyinmesi, bu konudaki hassasiyeti topluma örnek olan öğretmenin olumlu imajını destekler. Köylü, şalvarla ve köy tipi kıyafetiyle öğretmenin karşısına konumlandırılmıştır.

“İki Dil Bir Bavul, Ankara İletişim Fakültesi mezunu iki arkadaş olan Orhan Eskiköy ve Özgür Doğan'ın Güneydoğu'da yaşam, eğitim ve eğitimde dil sorunu konularına dikkat çekmek, meseleyi tüm gerçekliği ve çıplaklığıyla ortaya koymak için çektikleri belgesel filmleridir. Filmde anlatılan Emre Öğretmenin hikâyesi de gerçektir. Yönetmenler Emre öğretmenle, Siverek'te bir öğretmen evinin bahçesinde tanışılar; Emre öğretmen Denizlilidir ve öğretmenliğe başlayacağı okulun bulunduğu köy haritada gösterilmediği için henüz görev yerine ulaşamamıştır. Yönetmenler, görüştikleri Emre Öğretmen'in olumlu yanıt vermesiyle aradıkları öğretmeni ve çekim yapacakları okulu bulmuşlardır (Uğur, 2018).”

Emre Öğretmen'in, okulu açma sahnesinde öğrencilerin okula gelmeyişi zorlu mücadelenin başlayacağını ilk işaretlerindedir. Öğrencileri tek tek bulmak için evlerine giden Emre Öğretmen'in rehberi ise köyün küçük bir çocuğudur. (*Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 1981) filminden de aşına olduğumuz evlerden öğrenci toplama sahnesi burada da

verilmiştir.) Köyde evler; derme çatma, tek katlı bakımsız ve yoksulluğu ifade eden taşlardan oluşmaktadır. Yakacak ihtiyaçlarını tezeklerden karşılayan köylüler, suyu ise kuytu bir pınardan kendi imkânlarıyla taşımaktadırlar. Denizlili olan öğretmen daha önce böyle bir ortamda bulunmamıştır. Su bulmak konusunda Anadolu insanının yaşadığı zorluklar Emre Öğretmen üzerinden verilmiştir.

Öğrencileri toplayan Emre Öğretmen'in birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar birleştirilmiş bir sınıf oluşturması ile film devam eder. Her sınıfa bir öğretmen yoktur. Çünkü öğrenci mevcudu azdır. Emre Öğretmen, derslere başlar. Sınıfın içinde yirmi sıra ya var ya yoktur. Sınıfta küçük bir kitaplık, Atatürk büstü ve bayrak vardır. Emre Öğretmen film boyunca yaşayacağı en önemli zorlukla karşılaşır: Öğrenciler, Türkçe bilmemektedir. Öğretmen, öğrencilerine Türkçe bilip bilmediğini sorduğunda, sınıfın "evet" diye cevap vermesi bile soruyu anlayacak kadar Türkçe bilmediklerini göstermektedir. Türkçe bilmeyen öğrencilerine öncelikle Türkçe öğretmeye çalışacağını annesiyle yaptığı şu konuşmadan anlıyoruz: "...yani, durum ortada. Benim amacım da zaten bu sene ben onlara diyorum, sadece okuma yazmayı öğreteyim, hani bırak şeyi, matematikmiş, hayat bilgisi falan filanmış. Bunları diyorum bırakayım ben, ben bunlara bu sene en azından Türkçeyi güzelce öğretiyim, okuyup yazsınlar, seneye diyorum, nasıl olsa bu alt yapıyla ben onlara, kaybettiklerini önümüzdeki sene verebilirim." Öğretmen imajını incelediğimizde bir sorunla karşılaşan öğretmenin çözümcü ve kurtarıcı bir plân yaptığı gözlemlenmektedir. Bu öğretmen imajının, Harold J. Burbach ve Margo Figgins'in (1993) çalışmalarında elde ettikleri olumlu öğretmen imaj boyutlarından 'istisnaî durumlar için istisnaî öğretmen' imajına paralel olduğu düşünülmektedir"(Akcan ve Polat, 2016).

Bir yaşındaki bir çocuğa dil öğretir gibi öğrencilerine önce uzuvları öğretmeye başlayan genç öğretmen, sabırlı bir çalışma göstermektedir. (Resim3.27), (Resim3.28).

Resim 3.27. Emre Öğretmen'in Türkçe öğretmesi

Resim 3.28. Emre Öğretmen'in ders anlatması

Sinirlendiği sahnelerde öğrencilerini azarlamamaya gayret göstermekte, öğrencilerine Türkçe öğretmeye çalışmaktadır. Filmde kuru bir yoksulluk ve çaresizlik edebiyatı yapılmıyor. Bilakis gerçek sadece gözlemlenerek anlatılmaya çalışılıyor. Filmi yapanların aynı zamanda bölgeyi ve insanları anlama çabası içinde oldukları, herhangi bir ögeye veya önyargılı düşünceye yer vermedikleri görülüyor” (Akkaş, 2009). Emre Öğretmen'in

karamsarlığa düştüğü anları annesiyle yaptığı telefon konuşmalarından anlamaktayız. Çaresiz ve üzgün olduğu jest ve mimiklerinden anlaşılan Emre Öğretmen annesiyle bu durumu şöyle paylaşmaktadır: “Hiçbir şey yok ya! Hiçbir şey yani. Ben, tamam köye geleceğimin farkındaydım yani. Köye çıkacağımı da biliyordum ama ben bu kadar kötü bir yer hayal etmemiştim. En azından, hani suyum olur, diyordum. O bile yok yani.”

Su sıkıntısı üzerinden yaşadığı ortama ayak uydurmakta zorluk çeken Emre Öğretmen’in bir diğer konuşması köylüyle olur: “Su yok elimin altında. Çeşmeden akıyor. Ben ilk defa Doğu’ya geliyorum, acayip geliyor bana haliyle. Ben Batı’da büyümüşüm, büyük büyük apartmanların içinde. Böyle, yani neye atsam elimin altındaydı.”

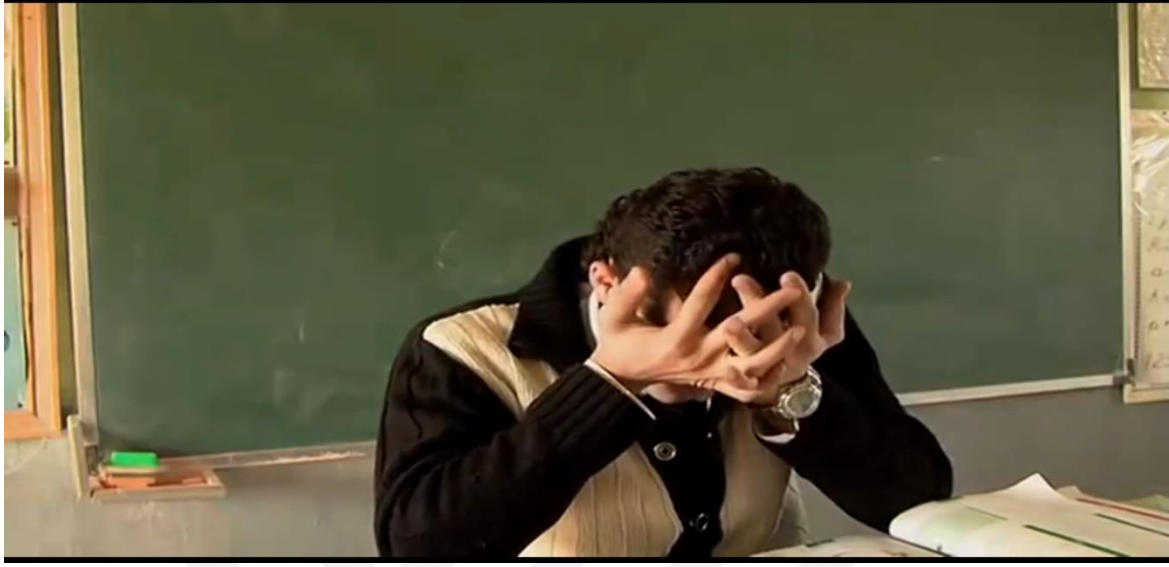
“İki Dil Bir Bavul (2009) filminde zorluğun iki vechesi, hem öğretmen açısından hem de öğrenci açısından, iki cepheden de anlatılmaya çalışılıyor. Filmin asıl “tema” sı anadil sorunu olsa da, dolaylı olarak Güneydoğu’da çalışan öğretmenlerin sorunları, yaşadıkları zorluklar da gündeme getiriliyor”(Akkaş, 2009). Altyazı (2009) dergisinde; “filmin yönetmenlerinden Orhan Doğan, projenin 2003 yılında başka bir film üzerinde çalışılırken Bingöl’de öğretmenlik yapan bir arkadaşına ait anıdan doğduğu”nu ifade etmiştir. (Efendioğlu, 2013). Mevsim değişimlerini ve çocukların gelişimini takip edebilecekleri bir akış belirleyen yönetmenler, köye her ay onar gün giderek çekimler yaparlar. Tamamen doğal ortamda, senaryo ve önceden belirlenmiş replik kullanılmadan doğaçlama yapılan belgeselde ‘tekrar çekim’ gibi bir uygulama da yapılmaz”(Uğur,2018). Çocuklara anadilleri dışında bir dili öğretme süreci, hiçbir yanıtıcı unsura, dezenformasyona yer vermeden, gerçeklik korunarak direkt olarak anlatılıyor. Estetik açıdan ise, filmin etkileyiciliği, çarpıcılığı ve doğallığı bu kavramın içinin doldurulmasını sağlayan öğeler”(Akkaş, 2009).

Çocuklara Türkçe öğretmenin zorluklarını yaşayan Emre Öğretmen’in yaşadığı sıkıntı şu cümlelerle filmde ifade edilmiştir:

“...niye oynamıyorsunuz siz? Dediğimden hiçbir şey anlamıyorsunuz değil mi? Ha? Anlamıyor musunuz hiçbir şey? Anlamıyorsunuz değil mi? Anlamıyorsunuz değil mi? Yok Anlamıyorsun. Türkçeden anlamıyorsunuz değil mi diyorum. Anlamıyorsunuz değil mi? Öyle gülüyorsunuz zaten. İyi ben de sizi anlamıyorum zaten. Ne yapacağız?”

Emre Öğretmen’in bazen sabrının taşıdığı, sesini yükseldiği anlar oluyor. Bir öğrenciye “I” sesini çıkaramadığı için sesini yükseltiyor. Ümitsizliğe kapıldığı anlar da oluyor. Başını ellerinin arasına alarak: “Ne yapacağım?” dediği anlar da oluyor. (Resim3.29), (Resim

3.30) Fakat azimle çocuklara Türkçe öğretmeye devam ediyor. Öğretmen ve öğrencilerin birbirini anlayamadığı sahnelerde sorunun her iki açıdan görülmesi sağlanıyor.

Resim 3.29. Emre Öğretmen'in umutsuzluğa kapılması

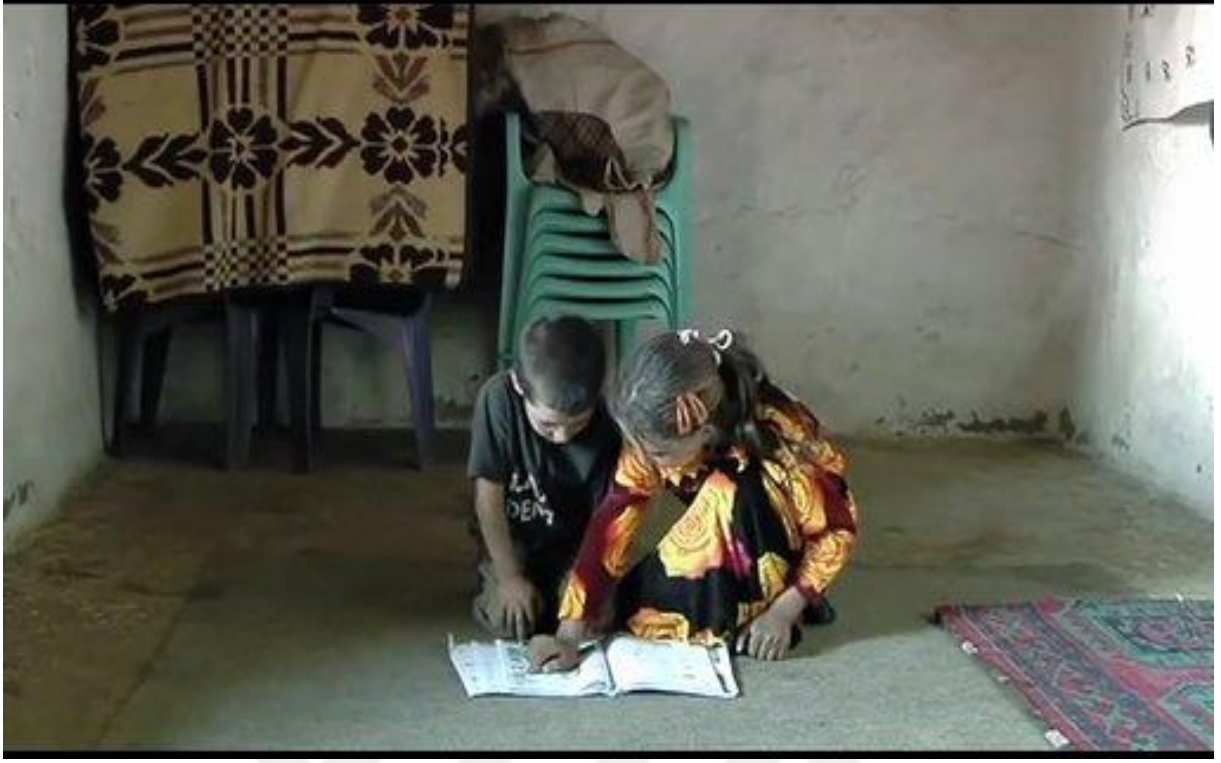
Resim 3.30. Emre Öğretmen'in umutsuzluğa kapılması

Yine annesiyle geçen diyalogda Emre Öğretmen'in umutsuzluğu dikkat çekmektedir: "... Bugün birinci sınıflar geldi. Türkçe bilmiyorlar mesela. Ee konuşuyorsun boşa konuşuyorsun gibi oluyor. Hiçbir şey anlamıyorlar, eee, iyi ben nasıl ders anlatacağım o zaman ya? Böyle bakıyorlar. Hem bakıyorlar öyle, hiçbir şey anlamıyorlar yaa..."

Emre Öğretmen'in umutsuzluğu annesiyle yaşadığı telefon görüşmelerinden anlaşılıyor fakat burada karşılıklı bir zorluk olduğu aşikârdır. Öğrenciler de bilmedikleri bir dilden eğitim almaya çalışmaktadırlar. Üstelik öğretmenleriyle anlaşabilecekleri bir dilleri yoktur. Kendilerinin konuştukları ve anladıkları dil farklıdır. Öğretmenlerinin öğrettiği dil farklıdır. Çocuklar da ikilem içindedir. Karşılıklı bir problemin anlatıldığı film günümüzdeki bir gerçeği de gözler önüne sermektedir. Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi Panel ve Sunum Yıllığında geçen bilgiye göre (2009): “Filmin yönetmenlerinden Özgür Doğan, dersin işlenişi esnasında ortaya çıkan buna benzer trajikomik tablolarla ilgili Vehip adlı öğrencinin bir şeyleri okuyabildiğini fakat neyi okuduğu konusunda hiçbir fikrinin olmadığını örnek göstermektedir. Bundan daha da kötüsü Zilkif'in cevize sincap demesidir”

Yaşadığı umutsuzluğa bir de yörenin ağır coğrafi koşulları eklenince Emre Öğretmen için durum gittikçe zorlaşır. Emre Öğretmen Denizlili, olma sebebiyle oranın ağız özellikleriyle konuşmaktadır. Öğretmenin Türkçe öğretirken kendi ana dilini doğru kullanamaması da dikkat çekmektedir. “Öğretmen görsel ve davranışsal olduğu kadar hitabet açısından da model olmalıdır. Emre Öğretmen'in öğrencilerine “nane” ve “aile” kelimelerini öğretirken aralarında geçen diyalogda “lan” argo sözcüğünü kullanması, olumsuz öğretmen imajına iyi bir örnektir” (Akcan ve Polat, 2016). Emre Öğretmen, veli toplantısında öğrencilerin dersteki sıkıntılarını Türkçe bilen bir veli sayesinde diğer velilere aktarmaktadır. Öğrencilerin okula geç gelmesi ve kılık kıyafetlerinin düzgün ve düzenli olmamasına dair disiplin kurallarını hatırlatır.

Emre Öğretmen, Türkçe kitabına başka bir dilde kelimeler yazdığı gerekçesiyle öğrencisine tahta önünde tek ayaküstünde durma cezası vermektedir. Öğretmenlerin kullandığı ceza yöntemlerinden tek ayaküstünde tutma, fiziksel ceza türlerindedir(Saban, 2002) ve eğitimde kullanılmaması gereken ceza türlerinden biridir”(Akcan ve Polat, 2016).Çocuklar, giyimleri ve yaşantılarıyla Doğu'daki zorlu yaşamı temsil etmektedir (Resim3.31, 3.32).

Resim 3.31. Doğu'daki öğrencilerin yaşam alanları

Resim 3.32. Öğrencilerin okula hazırlanması

Film ilerledikçe umutsuzluğuyla dikkat çeken Emre öğretmenin okula öğrencilere hatta yaşam koşullarının zorluğuna alıştığı gözlemleniyor. Öğrencilerle bire bir ilgilenen öğretmen öğrencilerin ödevlerini defterlerine yazdırırken titizlik gösterdiği filmde dikkat çeken ayrıntılardan biridir. Kapısı bozuk camları kırık sınıfında özenle Türkçe öğretmeye çalışan Emre öğretmeni ideallerine sarılmış ve sabırlı bir tutumda görmekteyiz. Paydos (1968) filmindeki ekonomik koşulların olumsuzluğuyla anlatılan öğretmen imajı bu sefer dil sorunu olarak yön değiştirerek karşımıza çıkmaktadır. Su sorunun ardından elektrik sorunu yaşayan öğretmenin problemi annesine telefonda aktarmasını şu ifadelerden anlamaktayız “Üç gündür elektrik de yok, şarjım bitecek. Merak etme kapanırsa ulaşamazsan...”.

Bahar mevsimi gelince öğrencilerle beraber kazma – kürek alıp, okulun bahçesine çam fidanları dikmeye çalışan Emre öğretmen Öğrencilerinin ellerine verdiği kazma küreklerle mücadeleye giriyor. Ağacı olmayan bu köy için öğretmenlerinin yardımıyla okulun bahçesine çam fidanı diyorlar (Resim3.33).

Resim 3.33. Öğretmen ve öğrencilerin fidan dikmesi

Emre Öğretmen, toprağa ne kadar büyüklükte bir çukur açılması gerektiğini, çam fidanlarını nasıl dikileceğini, uygulamalı bir şekilde öğrencilerine anlatıyor. Öğrencilerine ismi ile hitap eden Emre Öğretmen, öğrencileri ile ilk fidanı dikince kendilerini alkışlıyorlar. Burada birlikte olmanın sevinci ve Emre Öğretmen’in başarısının temsilini

fidan dikimi sahnesinde görmekteyiz. Fidan dikme sahnesine Sürgün (1992) filminde de rastlamıştık. Birlikte yapılan bu amaçlı eylem, öğrenci ve öğretmeni yakınlaştıran ve eğitici yönü olan bir derse dönüşmektedir. Sene başında on beş öğrenci ile eğitime başlayan öğretmen bireysel gayretiyle, öğrenci sayısını otuz beşin üzerine çıkarmaktadır. Köyde ekinleri, biçme zamanı gelir. Karnelerin hazırlandığı dönemde, öğretmen öğrencileriyle yazın ne yapacakları üzerine konuşur. Öğrencilere karnelerini dağıtırken elin nasıl öpüldüğünü anlatır. Onlara, düzenli kitap okumalarını tembih ediyor. Filmin sonunda, Kürtçe şarkı söyleyerek oynayan Emre Öğretmen'in öğrencileri, gösterilmektedir. Buradan da anlaşılıyor ki sadece öğretmen değil öğrenci de öğretmene bir şeyler öğretir. Emre Öğretmen de farklı bir dili öğretmen de başlamıştır.

Dil sorununa ışık tutan bu film, gündemde olan büyük bir problemin öğretmen üzerinden verilmesine olanak sağlamaktadır. Emre Öğretmen'in çaresiz kaldığı anlar onun insanî yönleriyle birlikte ele alınmıştır. Film, öğretmenin yaşadığı koşullardan sosyolojik ve psikolojik olarak nasıl etkilendiğini de gözler önüne sermektedir. Emre Öğretmen öğrencileriyle yaşadığı bu iletişim sorununa, Türkçe öğretme kararı olarak çözüm bulmuş ve zorlayıcı koşullarda çözüm üreten öğretmen modeliyle karşımıza çıkmıştır.

4. SİNEMADA ÖĞRETMEN İMAJINA ÖĞRENCİ PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK

Hem görsel işitsel tüm kodların bir arada olduğu, hem zahmetsizce duyu organlarına seslenen hem de tüm izleyicilerin ihtiyacına ve zevkine göre farklı içerikler sunan sinema, tüm bu niteliklerinden ötürü en etkili kitle iletişim aracı konumundadır.

Sinemanın izleyicinin günlük deneyimlerine güçlü etkisi vardır. İzleyenlerin hayatlarında gerçekleştirdiği değişimler, bu sanatı önemli ve etkili kılmaktadır. Sinema vasıtasıyla gerçekleşen değişimlerin, kişilerin bilişsel ya da duygusal olarak çok yönlü ihtiyaçlarına yönelik olduğunu söyleyebiliriz.

Sinemanın etkili bir iletişim aracı olması; çeşitli imgelerin, imajların, kanaatlerin oluşmasında ve hayata dönüştürülmesinde ilâveten sürdürülmesinde kayda değer bir yere sahiptir. Sinemanın verdiği mesajların, geniş tabakaların düşüncelerini biçimlendirdiği ve güncel yaşayış alanlarında pratiklerini, kişisel davranışlarını ve sosyal ilişkilerini değiştirdiği düşünülmektedir.

“İngiliz Kültürel Çalışmalar” ekolünden doğmuş olan “Alımlama Analizi” bu çalışmanın kapsamında önem kazanmaktadır. İncelenen filmlerdeki öğretmen imajları, öğrencilerle yapılan alımlama çalışmasıyla verilmiştir. Bunun, çalışmanın eksik kalan yönünü tamamlayacağı düşünülmüştür.

Alımlama çalışmaları, Kodlama-Kodaçımleme modelinden ortaya çıkmıştır. Bu model; izleyenlerin, verilmek istenen medya içerikleri karşısında etkileyici bir pozisyonda yer aldığı görüşünü ifade etmektedir. “Kodlama ve Kodaçımleme çalışmalarında Stuart Hall: Medya metinlerinde egemen ideolojinin tercih edilen okuma olarak kaydedildiğini ancak bunun okuyucular tarafından otomatik olarak kabul edilmediğini ileri sürer. Alımlama yöntemine göre, okuyucular/izleyiciler medya içeriklerine farklı okumalar getirir”(Yaylagül, 2010:130). Medya içeriklerinin izleyiciler tarafından aldıkları mesajlar farklıdır. İzleyicilerin mesajları okuyup yorumlaması, onu alımlaması birbirinden farklıdır.

Alıcı kitle gönderilen iletileri üç şekilde okuyabilmektedir: Egemen okuma, Müzakereli okuma ve Muhalif okuma. Okuma çeşitlerine kısaca değinmek istersek Egemen okuma; sosyal koşullara müsait verilmesi tercih edilen iletiyi okumayı destekleyen, iletilerin ideolojik olarak kodlandığı gibi alınan hâkim okuma türüdür. Müzakereli okuma; gönderilen iletilerin doğruca kabul edilmeyip irdeleyerek yapılan okuma şeklinde ele

alınır. Muhalif okuma ise egemen okuma ile doğrudan çatışma yapılarak iletilerin vermek istediği anlamı tümüyle reddeden bir okuma türüdür.

Türk sinemasından seçilen öğretmen konulu dokuz filmde izleyici tarafından alımlanan öğretmen imajı üzerine farklı okumaların araştırıldığı bu çalışmada, Osmanlı'nın son dönemleri Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak günümüze kadar gelen sonuncusu 2009 yapımı olan dokuz film incelenmiştir. Dolayısıyla bu filmlerde oluşturulan öğretmen imajı ve bu imajın izleyici tarafından alımlanışı dokuz film üzerinde anlatılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın amacı: Türk sinemasında öğretmen imajının öğrenci izleyiciler tarafından nasıl alımlandığını araştırmaktır. Filmlerdeki öğretmen imajlarının oluşturulma amacı ve vermek istediği mesaj nedir? Filmleri izleyen öğrenci grubu bu anlamların hangilerini okumakta ve bunları nasıl yorumlamaktadır? Bu anlamlar izleyicilerin yaşam pratiklerinde nasıl rol oynamaktadır? Filmlerde bahsi geçen öğretmenleri kendi yaşam pratiklerinde rastladıkları öğretmenlerle kıyaslayarak öğretmen imajlarındaki değişimlerin nasıl olduğu gibi sorulara yanıt aranmıştır. İzleyici yorumları ile yapılan alımlama analizi için örneklem temsilinin zorluğu nedeniyle, doğru veriler toplamak için küçük bir gruptan örneklem alınarak dokuz kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Sonuçta ortaya izleyicilerle görüşme sorularının yanıtları incelenerek izleyicilerin filmlerde oluşturulan öğretmen imajlarının hangi okuma biçimiyle alımlandığı ortaya koyulmuştur.

Öncelikle filmlerin incelenmesinde modernleşme kuramı çerçevesinde bulgular elde edilmiş, filmler ayrıntılı bir çalışma ile sunulmuştur. Çalışmanın ikinci aşamasını ise yayınlanma tarihi olarak ilki 1966, sonuncusu da 2009 yılları arasında tarihsel bir süreç içerisinde Türk sinemasından dokuz film örneklem olarak alınmıştır. İzleyici yorumlarından oluşan alımlama analizi oluşturmaktadır. Kültürel çalışmalar geleneğinin katkısı ile alımlama analizi yapılarak izleyicilerin filmlerdeki öğretmen imajını nasıl alımladıklarını, hangi okuma biçimleriyle kodaçıklama yaptıklarını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, öğrencilerle görüşme tekniği uygulanmıştır. Her bir öğrencinin görüşlerini doğru bir şekilde dile getirmeleri için gereken koşullar sağlanarak her bir katılımcıyla birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşme öncesinde açık uçlu sorular hazırlanmış fakat görüşme esnasında duruma göre yeni ve tarafsız sorular sorulmuştur. Veriler, ses kayıt cihazına kaydedilip daha sonra analiz için çözümlenmiştir.

Öğretmen imajlarının yorumlanması istenilen bu çalışmanın kapsamını Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar gelmiş filmler içerisinde seçilen dokuz film oluşturmaktadır

Filmler yaşları on beş (15) ve on yedi (17) arasında değişen dokuz kişilik lise öğrencisiyle izlenmiş bulguların tespiti açısından sorular sorularak öğretmenin imajının yorumlanması sağlanmıştır. Alımlama analizi filmde öğretmeni mercek altına alan sorulardan oluşmaktadır. Analize başlamadan önce öğrencilerle film analizini yapmak için her bir haftaya bir film gelecek şekilde dokuz haftalık bir çalışma planı oluşturulmuştur. Her hafta seçilen filmin izlenirliğini ölçmek adına katılımcılardan filmler hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Filmlerin izlendiği kanaatine varıldıktan sonra analiz sorularına başlanmıştır.

4.1. Öğrencinin İsteddiği Öğretmen Tipi: Feride Öğretmen

Görüşmelerde ilk olarak *Çalığışu* (Seden, 1966) filminde Feride Öğretmen'in konu edildiği dönemin koşullarına izleyicinin ilgisini ve bakışını öğrenmek adına Feride Öğretmen'in imajı hakkında düşünceleri sorulmuştur. 1966 yapımı film Osmanlı'nın son dönemlerinde Anadolu'da öğretmenlik mesleğini icra eden genç bir kızın hikâyesini anlatıyor. Filmi izleyen çalışma grubundaki öğrencilerin bir kısmı, Feride Öğretmen'in sabırlı duruşunu takdir etmektedir. Öğretmenin sabırlı ve şefkatli bir tutum sergilediğini ifade eden öğrenciler, filmde verilmek istenen imaj öğelerini incelemişlerdir.

“Feride Öğretmen tüm hayatını öğretmenlik için adanmış idealist bir öğretmendir. Sabırlı ve çok güçlüdür. Gururlu olması ona daha fazla güç katmıştır ”S.İ

“ İnsanların idealleri için mücadele etmesi çok onur verici bir tutum olduğu kanaatindeyim sonuçta Öğretmen olmanın haklı gerekçesi bunu gerektirir. *Çalığışu* filminde Feride Öğretmen mesleğini layıkıyla yapmaya çalışan bir kadın o dönemin koşulları değerlendirilirse üstelik bu mücadelesi sonsuz saygıyı hak ediyor.” Y.Y

“ Duygu yüklü bir film ve Öğretmenlikle ilgili kutsal olduğunu düşünmemize haklı bir gerekçe barındırıyor. Film her yönüyle etkileyici Feride Öğretmen çok güçlü ve sabırlı bir kadın” E.T

Buna karşın eleştirel bir okuma yapan bazı öğrenciler Feride Öğretmenin mücadelesini gerçekçi bulmamaktadır

“*Çalığışu* filmini çok romantik ve gerçeklerden uzak buluyorum.” İ.U

“ *Çalığışu* filmi sadece bir aşk hikâyesi anlatıyor, öğretmenlik mesleğini değil.” E.Y

Burada katılımcıların çoğu filmi kodlanan anlamı ile alımlamaktadır. Bazı katılımcılar ise filmin aşk çerçevesinde işlenmiş olmasını eleştirmektedir. Toplumun yoz halinin açıkça

gösterildiği sahnelerde, Feride Öğretmen'in öğretmen niteliklerinin sabırlı ve hoşgörülü olması öğrencilerin dikkatini çekmektedir.

Filmi izleyen öğrencilerden bir kısmı filmle ilgili neler hissettiği anlatırken bir kısmı Feride Öğretmen'in davranışlarını duygusal bir yönelimle ifade etmiş bir kısmı da toplumun öğretmenlik mesleği karşısındaki tutumunun günümüz eğitim anlayışına göre ağır olduğu ifade etmiştir.

“Feride Öğretmen'in mücadelesini takdir ediyorum, bu haklı mücadelesinde yalnız kalmış, kendini cahil bir toplum için yıpratmaya değer mi?” İ.U

“Dünyayı hâlâ öküzün boynuzu üstünde düşünen bir toplumla tek başına mücadele eden fedakâr bir öğretmene yapılan haksızlıklara karşı, film o topluma karşı kızgınlık hissettiriyor.” E.Y

Çalığışu filmini seyreden öğrenciler tarafından, Feride'nin gerek duygusal hayatına gerekse sabırlı öğretmenlik yıllarına dikkat çekilmiştir. Öğrenciler, öğretmenin merhametli ve affedici bir yapıda olmasını olağan karşılamıştır. Öğretmenlik mesleği için beklenen özelliklerin başında gelen merhamet, öğrenciler için olumlu imaj ögesi oluşturmuştur. Filmi izleyen öğrencilere filmdeki öğrenciler ile ilgili yorumları da sorulmuştur. Öğrenciler filmdeki öğrencilerin fakir ve câhil olmasıyla ilgili görüş birliği yapmıştır. Öğrenciler davranışsal incelemelerinde, filmdeki çocukların oyunlarına dikkat çeken sahnelerle ilgili egemen okuma yaparak düşüncelerini ifade etmişlerdir.

“Öğrencilerin isimleri aynı, hepsi kalıplaşmış fakir bir hayat yaşıyorlar, dünyadan bîhaberler. Din eğitimini bile korkutularak alıyorlar. Yaşları küçük, ilkokul çağındalar ama oyunları bile bir tuhaf.” S.İ

“Öğrencilerin özellikle cenaze oyunlarına şaşırdım. Çocuklar ne kadar sığ bir hayat yaşıyorlar. Feride Öğretmen'in matematik dersini anlatması onun yenilikçi yapısını ortaya çıkartmış. Hatice Hanım'ın da gerici olması filmde dikkat çekiyor.” E.Y

Filmde kendi yaşları uymayan öğrenci tablosu değerlendirmeye alınmıştır. Bu öğrencilerin kırsal kesimde yaşadıkları cahillikleri ve sığ dünyaları hakkında genel yorumlar yapılmıştır. Öğrenciler kendi eğitim anlayışlarıyla bir benzerlik kurmamıştır. Öğrencilerden bir kısmı Hatice Hanım'ın verdiği eğitimin dönemin koşullarına göre normal olduğunu savunurken bir kısmı Hatice Hanım'ın eğitim anlayışına olumsuz eleştirilerde bulunmaktadır.

“Dönemin Anadolu’sunun durumu anlatıldığı için Hatice Hanım’ın bu davranışlarını normal karşılıyorum.” E.Y

Hatice Hanım’ın korkutucu eğitim anlayışını İ.U dönemin eğitim anlayışı çerçevesinde değerlendirmeye çalışmıştır. Ancak Hatice Hanım’ın olumsuz öğretmen imaj ögesi olmasını şöyle ifade etmiştir:

“Öğrenciler, câhil bir toplumu temsil ediyor. Çocuklar, Feride Öğretmen’in çabaları sayesinde matematik öğrenmeye başladılar. Hatice Hanım ise öğretmenliğin hiçbir vasfını taşıyor, cahil olması da öğrenciyi korkutma davranışını desteklemektedir.” İ.U

Alımlama yapan öğrencilerden filmdeki öğretmen karakterinin kendi yaşamlarındaki öğretmenleriyle benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istenmiştir. Öğrencilerin bir kısmı Feride Öğretmen’in merhametli ve sabırlı öğretmen imajını destekleyen görüşler ortaya koymuş bir kısmı ise Feride Öğretmen’in döneminin koşullarıyla kendi öğretmenlerinin koşullarının aynı olmadığını ifade etmiştir.

“Merhametli ve idealist yönlerini ortak tuttuğum öğretmenlerim var hatta şefkatli yapısı birçok öğretmenimize uyuyor.” S.İ

“İdealist olması birçok öğretmenimizle ortak paydada buluşuyor.” E.Y

“Şuan öğretmenlerimizin Feride Öğretmen’le mücadele konuları daha farklıdır. Feride Öğretmen kadın olarak çalışmanın zorlukları yanında bağınaz bir toplumla mücadele ederken mesleğini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Şu an öğretmenlerimizin sorunları daha çok eğitim kalitesini artırabilmenin yollarını aramaktır.” E.T

“Feride Öğretmen’in sabırla ve inatla mücadele etmesi, sabır ve emek isteyen bir durum. Kendi öğretmenlerim o dönemin koşullarında yaşamadıkları için onları Feride Öğretmen’in koşullarıyla kıyaslamam mümkün değil.” İ.U

Öğrenciler, dönemselle koşullarla kıyasladığı filmlerde toplumun modern Türkiye inşası sırasında öğretmene olan bakış açısının yoz olduğunu dile getirmektedirler. Tarihsel süreç içindeki yaşanan gelişmeler, öğretmenlik mesleğinde kutsal olma gücünü artırmış öğretmenin mesleki başarısı toplum tarafından da kabul edilmiştir. Filmdeki Feride Öğretmen’in merhametli yapısı öğrenci kitlesi tarafından beğenilmiş, öğretmenden beklentilerinin hoşgörülü ve anlayışlı olması yönünde doneler elde edilmiştir. Öğrenciler kendi öğretmenlerine benzer hoşgörü, sabır ve mücadeleciler gibi özellikleri filmde okusalar da dönemin koşullarının oldukça zorlayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Bazı

öğrenciler,dönemsel koşulların aynı olmamasından dolayı kıyaslama yapamadığını söylemişlerdir.

“Çalılıkusu filminin en güzel konusu öğretmenlik olsa da burada Feride Öğretmen’in mücadelesi daha çok ön plana çıkmıştır. Dönemin zorlayıcı koşulları var fakat Feride Öğretmen’i bu dönemin koşullarıyla nasıl kıyaslayamadığımız gibi kendi öğretmenlerimizi de dönemin koşulları olmadan kıyaslamamız çok sağlıklı olmayacaktır.” Y.Y

“Çalılıkusu filminde koşulların zorlayıcılığı öğretmenlerimizin yaşadığı sıkıntıların yanında farklı bir açıdan değerlendirilebilir.” E.Y

Öğrencilerden bazıları öğretmenlerinin fildeki zorlayıcı koşullara benzemeyen gerçek yaşamlarını kıyaslamışlardır. Burada “müzakereci bir okuma” söz konusu olup kıyaslama yapmanın sağlıklı olmayacağı fikri doğmuştur.

Feride Öğretmen, Cumhuriyet’in temelini atıldığı ve yokluğun, cehaletin olduğu yıllardaki Anadolu’da öğrencilerine sarılan, mücadelecı bir öğretmen modelindedir. Karşılaştığı sorunlar; toplumun geri kalmış, çaresiz ve korkutucu soğuk yüzünü ortaya koymakta olup günümüz öğretmenlik mesleğinde yaşanan sorunlara paralellik göstermediği açıktır. Öğrenciler, bu koşulların benzemediği düşüncesinden yola çıkarak kendi öğretmenleri için değişen bir dönem olduğunu savunmuşlardır. Günümüzde eğitim alanında sorunların yüzleri değişmiş, problemler başka bir yöne evrilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler, Feride Öğretmen’in yaşadığı olumsuz koşullarla birlikte değerlendirmeye aldıkları öğretmenlik mesleğini, günümüz öğretmenleriyle kıyaslama olanağını o dönemin zorlu koşulları olmadan yapamayacağını ileri sürmüşlerdir. Feride’nin pedagojik çerçevede öğrenci yaklaşımını; baz alan açıklamalarla ancak öğretmenlerini kıyaslama olanağı bulan katılımcılar, samimi duygularını ifade eden anlayışlı olma ölçütlerini ortaya koyan olumlu bir öğretmen imajı çizmektedirler.

Katılımcılara sorduğumuz bir diğer soruda filmi izledikten sonra katılımcıların film hakkında hafızalarında yer edinen sahneleri ölçmeyi amaçlamıştır. Öğrencilere “Filmde sizi en çok etkileyen sahne nedir?” diye sorulmuştur. Bazı öğrenciler, Hatice Hanım ve Feride Öğretmen’in sahnelerine odaklanırken bazıları Munise adındaki öğrencisini evlat edinen Feride’nin davranışını olumlu imaj örneği olarak almaktadır.

“Feride Öğretmen ve Hatice Hanım’ın olduğu sahneler, yani Zeyniler Köyü dikkat çekicidir. Sıralarımızda rahatça ders dinlediğimiz bu dönem, geçmiş dönemle kıyaslandığında o dönemin şartları oldukça üzücü.” İ.U

“Hatice Hanım, eski eğitimi temsil ediyor.” S.İ

Bazı öğrenciler, eğitim olgusuna bakarken Hatice Hanım’la ilgili sahnelerin dikkat çektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler, dünden bugüne modernleşen Türkiye’nin geçmişteki eğitim sorunlarını önce fiziksel olarak fark ederek sıra, masa tahta vb. eşyaların yoksunluğunu görmüş daha sonra Feride Öğretmen ve Hatice Hanım’ın ders de işlediği konuların farklı konulardan oluşan eğitim anlayışını fark etmişlerdir. Hatice Hanım’ın korkutucu ve anlayışsız eğitim anlayışına karşılık Feride’nin modern eğitim vermesi öğrencilerin günümüz eğitim anlayışa ilerlerken geçilen yollar fark etmesine öncülük etmektedir. Yine pedagojik özelliklerini temel alarak değerlendirdikleri Feride Öğretmen’in öğrencilerine karşı tavrı, öğrencilerin ilgilendiği konuların başında gelmektedir. Feride öğretmenin anne şefkatini ortaya çıkartan Munise adlı öğrencisini evlat edinmesi sebebiyle Feride öğretmenin şefkatli tavrı somut bir boyut kazanmıştır.

“Munise ile olan diyalogları çok şefkatli ve duygu dolu.” Ç.N

“Feride Öğretmen, Munise’ye hem anne hem öğretmen oldu. Bu bize öğretmen ve annelik sıfatlarının bir arada olması gerektiğini ifade eden bir sahne.”E.Y

Filmde daha çok Feride’nin öğretmenlik mesleğinde gösterdiği mücadele ve sabır dikkat çekmektedir. Öğrenciler, Feride Öğretmen’in öğretmenlik ve annelik sıfatını bir bütün olarak görmekte ve bunun olması gereken bir durum olduğu görüşündedir. Kendi eğitim anlayışlarından uzak bir eğitim yapısını izleyen öğrenciler şu anki bilimsel çağdaş eğitim seviyesine gelmeden önce nelerle karşılaştığı konusunda oldukça şaşkın olduklarını dile getirmişlerdir. Filmin alımlama analizinden özetle ortaya çıkan durum Feride Öğretmenin öğretmen imajındaki olumlu yönleridir. Öğrenciler; Feride Öğretmen’i sabırlı, ileri görüşlü, güçlü, fedakâr olarak nitelendirerek bir nevi öğretmenlik mesleğinin yeterliliklerini ortaya koymaktadır. Film analizinde bazı konularda eleştirel bir bakış açısı yakalansa da genel olarak filmde egemen okuma yapılmıştır.

4.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrasındaki Fakir ama Gururlu Öğretmen: Murtaza Bey

Paydos (Erakalın,1968)1968 yapımı olan fakat işlediği tarih olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’sini konu edinen bir film. Film maddî imkânsızlıklara rağmen öğretmenlik mesleğini severek yapan Murtaza Öğretmen’in, öğretmenlik mesleğinden iftira ile uzaklaştırılmasını konu ediniyor. Film, planlanan çalışmanın ikinci filmi olarak öğrenciler tarafından izlenilmiştir. Filmde öğretmen imajın değerlendirilmesi yapılması için Murtaza Öğretmen’in öğretmenliği hakkında görüşler sorulmuştur. Öğrencilerin bir kısmı Murtaza

Öğretmen'in fedakâr duruşunu takdir edilecek bir durum olduğuyla ilgili öğrenciler görüş birliği sunmuşlardır. Öğrenciler filmde öğretmenlikle ilgili verilmek istenen mesajı egemen okuma yaparak, öğretmenlik mesleğinin fedakâr bir tutumda olmasının olağan bir davranış şekli olarak benimsemektedir.

“Öğretmen Murtaza, fedakâr dürüst bir kişiliktir.” S.İ

“Öğretmenliğin çok kutsal olduğunu, hiçbir zorluğun onu yıldırmadığını, mücadele ettiğini gördüğümüz Murtaza Öğretmen'in mesleğine son derece bağlı oluşu hatta altına çivi koyduğu öğrencisine vuramadığını görmekteyiz.” E.Y

Murtaza Öğretmen'e filmde bir tezgâh düzenlenir. Murtaza Öğretmen'in sandalyesine çivi koyan öğrenci, öğretmenine iftira atar. Katılımcı öğrenciler, Murtaza Öğretmen'e yapılan haksızlığa tepki göstermektedir. Paydos filminde yer alan Murtaza Öğretmen'in parası az olsa da öğretmenlik mesleğini severek yapması, öğrenciler tarafından olumlu öğretmen imajı olarak okunmaktadır. Filmin iletmek istediği mesaj, öğrenciler tarafından egemen okuma yapılarak iletilmiş; katılımcı öğrenciler tarafından Paydos filminde öğretmenlik mesleğinin manevi yönüne dikkat çeken bir okuma yapılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik buhranın oluşturduğu bir atmosferde öğretmenlik mesleğini yapan Murtaza Öğretmen'in maaşının çok düşük olması öğrencilerin günümüz öğretmenlerinin ekonomik koşullarının daha iyi olduğunu, Murtaza Öğretmen'inse şartlarının daha ağır olduğunu düşündürmüştür. Dönemin ekonomik koşullarında mesleğini icra etme gayesi ile çalışmak isteyen Murtaza Öğretmen'in fedakârlığını takdir eden öğrenciler bulunurken mesleğinde yaşadığı sıkıntılardan dolayı bakkal dükkânı açmasının doğru olduğunu savunan öğrenci görüşlerine de rastlanmıştır. Öğrenciler, Murtaza Öğretmen'in fedakâr duruşunu takdir edilecek bir durum olduğuyla ilgili görüş birliği etmektedir. Bu görüşü destekleyen ifadeleriyle öğretmenlik mesleğinin fedakâr bir tutumda olmasının gerektiği konusunda tüm öğrenciler fikir birliği etmişlerdir. Öğrencilerce fedakârlık, öğretmenlik mesleğinin gerekliliği gibi algılanmaktadır.

“Öğretmen Murtaza, yaşam enerjisini öğrencilerine borçludur ve öğretmenin tüm amacı onlara ders anlatmaktır.” Ç.N

“Öğretmenin bakkal dükkânında çok para kazanacağını bilmesine rağmen dükkân açmayı kabul etmeyerek az parayla çok severek öğretmenlik yapmasının başka bir açıklaması olamaz.” E.Y

“Öğretmen Murtaza, fedakâr ve dürüst bir kişiliktir.” S.İ

“Öğretmenliğin çok kutsal olduğunu, hiçbir zorluk Murtaza Öğretmen’i yıldırmadığını, sürekli mücadele ettiğini gördüğümüz Murtaza Öğretmen mesleğine son derece bağlı. Öğretmen, merhametli tavra sahip olmasından dolayı sandalyesine çivi koyan öğrencisine bile vurmadığını severek izledim.” E.T

Katılımcılar, meslek seçimindeki ekonomik güç dengesinin önemini vurgulamaktadır. Murtaza Öğretmen’in fakir hayata öğretmenlik mesleğini sürdürebilmesi için katlanması öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Öğretmen imaj değerlendirmesinde, öğretmen ve öğrenci ilişkisi bağlamında öğretmenine vefalı bir tutum sergileyen eski öğrencisi dikkat çeken sahne olmaktadır. Mezun olmuş ve avukatlık mesleğiyle öğretmenini zor durumdan kurtaran Muhittin adlı eski öğrencinin yaptıkları öğrencilerin tümünün dikkatini çekmektedir. Murtaza Öğretmen’i kurtaran Avukat Muhittin, öğrenciler tarafından görüş birliği içinde takdir edilmiştir. Katılımcı öğrenciler, Murtaza Öğretmen’e yapılan haksızlığa; uğradığı iftiraya; tepki göstermektedir. Paydos filminde yer alan Murtaza Öğretmen’in parası az olsa da öğretmenlik mesleğini severek yapması öğrenciler tarafından olumlu öğretmen imajı olarak hâkim okuma yapılmıştır.

“Öğretmen Murtaza, hayat enerjisini öğrencilerine borçludur ve tüm amacı onlara ders anlatmaktır.” Ç.N.

“Murtaza Öğretmen’in bakkal dükkânında çok kazanacağını bilmesine rağmen bu kadar az parayla ve çok severek öğretmenlik yapmak istemesi mesleğine aşık bir öğretmen olmasından kaynaklanmaktadır.” E.Y

Murtaza Öğretmen’in fakir hayatı öğretmenlik mesleğini sürdürebilmesi için kabul etmesi öğrencilerin dikkatini çekmiştir. Öğretmen imaj değerlerinde öğretmen ve öğrenci ilişkisinde öğretmenin vefalı bir tutum sergilemesine dikkat çeken sahnede mezun olmuş ve avukatlık mesleğiyle öğretmenini zor durumdan kurtaran Muhittin adlı öğrencisinin yaptıkları öğrenciler tarafından görüş birliği içinde takdir edilmiştir.

“Murtaza Öğretmen’in eski öğrencisi avukat olup onu zor durumdan kurtarması çok önemlidir.” Ç.N

“Öğretmen Murtaza’ya yapılan hile ve oyun çok yıpratıcıdır. Plânlarının bozulmasını sağlayan ve öğretmenini kurtaran kişi Murtaza Hoca’nın eski öğrencisidir. Öğretmenlik mesleğinde maddî olarak kazanç sağlayamasa da Murtaza Öğretmen’in manevî kazancı çok önemli bir boyuttadır.” Y.Y

Mezun ettiği öğrencisinin, öğretmenine duyduğu saygı öğrencilerin dikkatini çeken bulgulardır. Filmde verilmek istenen mesajlardan biride budur. Paydos filminde değerlendirmeye alınan bir diğer konu öğrenci davranış yapıları olmaktadır. Kendi öğrencilik yaşantılarıyla kıyas yapan öğrencilerden bazıları Murtaza Öğretmen'e yapılan iftiranın öğrencisi tarafından gerçekleşmesini filmde öğretmene yapılan bir nankörlük olarak değerlendirirken eski öğrencisinin onu kurtarmasını ise öğretmenlik mesleğinin manevi kazancı olarak nitelendirmiştir.

Öğrencilerden filmdeki öğretmen karakterinin gerçek yaşantılarındaki öğretmenleriyle benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istenmiştir. Bazı öğrenciler, Murtaza Öğretmen'i kendi öğretmenlerine yakın bulurken, bazıları Murtaza Öğretmen'in fedakâr anlayışının dönemin koşullarına göre değerlendirilmesi gerektiğini ve bu sebeple kendi öğretmenleriyle kıyaslamadıklarını ifade etmişlerdir. Alımlama analizine katılan öğrenciler görüşmelerde filmdeki öğretmenin ekonomik durumunu analiz ederek kendi öğretmenlerinin ekonomik durumuna benzemediği konusunda görüş bildirmişlerdir. Öğrencilere göre, öğretmenlik mesleğinin gerekliliğinin merhamet olduğu söylenmiştir. Murtaza Öğretmen'in merhametli yaklaşımı öğrencilerin kimi öğretmenlerinin davranışlarına benzer olduğu görüşünü ortaya koymuştur.

“Filmdeki öğretmen fedakâr, merhametli ve içten gerçek hayattaki öğretmenlerimiz de fedakâr, merhametlidir. Murtaza Öğretmen gibi mesleğini severek yapan çok sayıda öğretmene sahibiz.” S.İ

“Filmdeki öğretmenin geliri düşüktür. Günümüzde öğretmenlerin gelirleri filmdeki öğretmen kadar düşük değil, bu yüzden fedakârlık dereceleri aynı olmayabilir.” İ.U

Öğrenciler, öğretmenlerinin şu anki ekonomik durumunun İkinci Dünya Savaşı sonrasını anlatan Paydos filmindeki Murtaza Öğretmen ile kıyasla daha iyi olduğunu bu yüzden de yaşanan sorunların benzerlik göstermediğini ifade etmektedir. Burada eleştirel bir yaklaşımla ekonomik koşullar sebebiyle kıyaslamanın doğru olmadığını belirtmektedirler.

Filmin alımlama analizi sonucunda, öğrenciler tarafından analizi yapılan öğretmen imajı olumlu yönleri içinde barındırmaktadır. Öğrenciler öğretmenlik mesleğine saygı duyulması gerektiğini ifade eden cümleler ile Murtaza Öğretmen'in sabırlı, hoşgörölü, merhametli ve sevgi dolu yapısını değerlendirmeye almaktadır. Dönemin koşullarıyla beraber öğretmenlik mesleğinin öğrenciler üzerinde algılanışı ekonomik yönden tatmin etmediği görüşüyle birlikte ele alınarak açıklanmaktadır. Zorlu koşullara rağmen fedakârlık yapan öğretmenin

mesleğine duyduğu sevgi öğrenciler tarafından olumlu imaj örneği olarak ortaya koyulmuştur.

4.3. Mahmut Hoca Modeli

Yönetmenliğini Ertem Eğilmez'in üstlendiği film *Hababam Sınıfı*, Türk sinemasının önemli filmlerindedir. *Hababam Sınıfı* (1975), *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (1975), *Hababam Sınıfı Uyanıyor* (1976) filmleri, katılımcı öğrencilerle görüşme yapılarak analiz edilmiştir. Özel Çamlıca Lisesinde okuyan lise öğrencileriyle yakınlık kurduğunu söyleyen katılımcılar üç filmi değerlendirmeye alan soruları yanıtlamıştır.

Hababam Sınıfı filminin üç serisinde en çok “*Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*”yı beğenen öğrenciler olduğu gibi “*Hababam Sınıfı*”nın ilk filmini beğenen öğrencilerin de olduğu dikkat çekmektedir.

“*Hababam Sınıfı*”nın tüm serilerini izledim ama en çok Semra Hoca'nın bulunduğu “*Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*”yı severek seyrediyorum.” Y.Y

“*Hababam Sınıfı* severek ve defalarca izlediğim bir klâsik. Mahmut Hoca her yönüyle beğeni kazanan bir öğretmendir.” E.Y

“*Hababam Sınıfı*”nı izlerken kendi sınıf arkadaşlarımı izliyormuş hissine kapılıyorum. Mahmut Hoca sevilen ve saygı duyulan bir öğretmen.” S.İ

Bazı katılımcılar tarafından filmde komedi yönünün daha fazla işlendiği söylenirken bazı katılımcılara göre ise melodramın daha baskın olduğuna dair ifadeler yer verilmiştir. “*Hababam Sınıfı* gençlere hitap ediyor ve Türk sinemasının güldürü anlayışını temsil ediyor.” E.Y

“*Hababam Sınıfı* filmlerinin birçok sahnesinde hüzünlenirim özellikle Mahmut Hoca'nın üzülmesi son derece dokunaklı sahneleri oluşturuyor.” S.İ

Hababam Sınıfı konusu ve sınıfta yaşanan gençlik muzipliklerini anlatması hasebiyle güldürü unsuruyla sunulsa da filmde yer yer melodram etkileri görülmektedir. Film, bu özelliği sayesinde kahkahayla karışık duygusal sahneleriyle beraber verildiğinden bazen de hüzünlendirmektedir. *Hababam Filmi* serileri hakkında genel görüşlerine baktığımızda öğrencilerin filmde geçen Mahmut Hoca karakterini çok sevdikleri tespit edilmiştir. Öğrenciler Mahmut Hoca'nın disiplinli duruşunu makul bulduklarını dile getirirken öğretmenliği severek yapmış olmasından dolayı da takdirlerini ifade etmişlerdir. Filmde

yer alan öğrenciler ile ilgili yorumlar sorulduğunda bazı öğrenciler bunun gençlik muzipliği olduğunu söylerken bazı öğrenciler ise saygısızca olduğunu dile getirmektedir.

“Hababam Sınıfı’nda öğrenciler hatalarını hep telafi etmek için uğraşıyorlar. Aslında kötü öğrenciler değiller.” Y.Y

“Hababam Sınıfı öğrencilerinin hataları eğlenmek için yapılan şakalardan ibaret.” Ç.N

“Hababam Sınıfı’ndaki öğrenciler saygısız ve düşüncesizler. Hiçbir amaçları yok, yaşları yirminin üzerinde olmasına rağmen lisede okuyorlar. Hababam Sınıfı, Mahmut Hoca sayesinde insanlıklarını hatırlıyorlar. Yaramaz öğrenciler sürekli hata yapıp düzeltmeye çalışıyorlar fakat öğrencilerin mantıklı düşünemiyor olmaları filmin genel sorunu.” S.İ

“Hababam Sınıfı’ndaki öğrencileri saygılı bulmadım. Mahmut Hoca’nın babacan öğretmen tavrına uygun davranmıyorlar.” E.N

Katılımcı öğrenciler, *Hababam Sınıfı* filmindeki öğrencilerin yaptıkları haylazlıkları, iki farklı yönden değerlendirmektedir. Katılımcılar, öğrencilerin saygısız olması ve öğrencilerin haylazlıklarının masum şakalar olması konusunda farklı görüşler sunarak değerlendirme yapmaktadır. Filmde geçen Akil Hoca’ya gözleri görmediği için bir öğrencinin müfettiş kılığına girerek yaptıkları şakadan dolayı gerçekten gelen bir müfettişe karşı öğretmenin kaba davranışta bulunması Akil Hoca’nın okuldan ayrılmasına neden olmaktadır. Öğrenciler Akil Öğretmen’in geri gelebilmesi için Milli Eğitim Bakanı’nı arayarak öğretmenlerini geri döndürmelerini aslında şakalarının sonuçlarını kestiremediklerini ve masumca işlenen eylemler olduğunun kanıtı niteliğindedir. Hababam Sınıfı’nın serilerindeki tüm öğrencilerin genel yorumu filmde geçen öğrenci profilini kendilerine ya da arkadaşlarına yakın bulmak olmuştur.

“Mahmut Hoca’nın idealist ve merhametli tavrını sevdiğim birçok öğretmenle bağdaştırıyorum.” İ.U

“Hababam Sınıfı’nın öğretmenleri daha çok yaşlı ve ağır işiten ya da görme bozukluğu olan öğretmenler.” S.İ

“Semra Öğretmen, öğretmenliğe yeni başlamış olduğundan dolayı tecrübesizliği ve iyi niyeti yüzünden öğrencileri tarafından defalarca üzülmemektedir.” Ç.N

“Zühtü Öğretmen; katı, anlayışsız ve sevgisiz biridir.” E.N

“Mahmut Hoca sert görünümlü fakat sevgi dolu, anlayışlı bir öğretmendir.” E.T

“Mahmut Hoca, öğrencileri için mücadele eden güçlü bir öğretmen.” Ç.N

Katılımcılara sorduğumuz soruda filmi izledikten sonra katılımcıların film hakkında hafızalarında yer edinen öğretmen imajlarının ne olduğu sorulmuştur. Öğrencilere “*Hababam Sınıfı*”nın ilk üç filminde sizi en çok etkileyen öğretmen imajları nedir?” diye sorulduğunda öğretmen imaj değerlendirmesi yaparak olumlu öğretmen imajı olarak Mahmut Hoca’yı söylerken bazıları ise olumsuz öğretmen imajı olarak Zühtü Hocanın ismini vermektedir. Öğrenci alımlama analizinde öğretmen imajları değerlendirilirken öğrencilerin Mahmut Hoca karakterini benimsediği ve öğretmen-öğrenci ilişkisini desteklediği belirtilmiştir. Öğrenciler; filmde geçen öğretmenleri, öğrencilerle olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirme yapmıştır. Mahmut Hoca ve Semra Hoca gibi merhametli sevgi dolu öğretmenleri seven öğrenciler Zühtü Hoca gibi katı olan öğretmen imajını olumsuz öğretmen imajı olarak yorumlamaktadır. Öğrenciler olması gereken öğretmen imajını Mahmut Hoca üzerinden tasvir ederken anlayışlı, öğrenci yanlısı, gerektiğinde disiplin davranışlarını gösteren sevgi dolu sabırlı ve mücadeleci öğretmen imajını benimsemektedir.

4.4. Öğrenci Gözünden Eğitim Uğruna Linç Edilen Öğretmen

Öğretmen Kemal (Jöntürk, 1981)1938li yılları yani Cumhuriyet’in ilanından sonraki dönemdeki eğitim anlayışına ışık tutan bir film. Film Karalar Köyü’ne okul yapmak için mücadele ederken katledilen bir öğretmenin hikâyesini ele almaktadır. Film izleyerek yorumlayan katılımcılar; *Öğretmen Kemal* filminin Mustafa Kemal’in eğitim için verdiği mücadelenin bir aynası konumunda olduğuyla ilgili görüş birliğinde bulunmaktadır. Bazı öğrenciler, öğretmenin; halkın bir parça et için sıraya girip okula gelmemesi sonucunda öğretmenin eğitim için ettiği mücadeleden vazgeçmesi gerektiği görüşünü savunurken bazıları ise mücadeleye devam etmesi ve istikrarlı bir tutum sergilemesi konusunda fikir beyan etmiştir. Öğrenciler halk için mücadele eden öğretmenin filmin sonunda linç edilmesinden dolayı hayatını feda edecek kadar zorlu koşullarda mücadelesini gereksiz bulduğunu dile getirmiş, bazıları ise bu haklı mücadelenin onur verici bir duruş olduğu görüşünde bulunmuştur.

“*Öğretmen Kemal* filmi dini bilmeyen câhil halka karşı verilen zorlu mücadele ve emek içermektedir ve Kemal Öğretmen mücadele ettiği halk yüzünden canından olmuştur.” Ç.N

“Filmde câhil bir toplumu aydınlığa ulaştırmak için mücadele eden öğretmenin şehit edilmesi çok üzücü bir sonuç” S.İ

“Öğretmen Kemal’in halk için mücadele etmesinin saygı uyandıracak bir davranış.” Y.Y.

“Eğitime karşı duran köylü için öğretmenin canından olması değer mi?” İ.U

Alımlama analizine katılan öğrenciler Öğretmen Kemal’in verdiği mücadelenin önemini vurgulamış ve öldürülmesindeki haksızlığı dile getirmişlerdir. Katılımcı öğrenciler, filmde yer alan öğrencilerle benzerlik kuramamış olduklarını ifade etmektedirler. Bazı katılımcılar öğretmenlerinin kendilerinin iyi bir eğitim alması yönünde motive etmesini filmde okul yapmak için mücadele eden öğretmene benzer özellikte olduğunu dile getirmektedirler. Filmdeki öğretmen karakterinin gerçek yaşantılarındaki öğretmenleriyle benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istendiğinde farklı görüşler ortaya konulmuştur.

“Öğretmen Kemal’in mücadelesi öğretmenlerimizin mücadele ruhuyla benzerlik göstermektedir.” S.İ

“Koşulların farklılık göstermesinden dolayı benzer özellikler bulamadım.” İ.U

Katılımcıların açıklamaları öğretmenin yaptığı mücadelenin kutsal olduğunu ifade eden görüştedir. Öğrenciler emek veren ve mücadele eden öğretmenin sabırlı duruşunu takdir etmiş, dönemin şartlarındaki eğitim mücadelesiyle kendi yaşam şartlarını kıyaslama imkânı elde etmişlerdir. *Öğretmen Kemal* filmi, eğitim anlayışındaki önemi ortaya koyan ve bugünün eğitim anlayışına gelen süreçte ilerlemenin güçlüklerle olduğunu anlatan bir özellik taşımaktadır. Film de alıcıya iletilen mesaj alıcı tarafından hâkim okunmuştur.

4.5. Mücadeleci Öğretmenin Kaybedeceği Algısı

Sürgün (Tanrıseven, 1992) İstanbul’dan köye iftiraya uğraması sonucu sürgün edilen öğretmenin köyü ekonomik ve sosyal olarak kalkındırmak için yaptığı mücadeleyi konu edinmektedir.

Bazı katılımcılar, filmin öğretmenlik mesleğini politik bir görüş üzerinden verildiğini söyleyerek olumsuz imaj örnekleri olduğunu ifade ederek eleştirel bir okuma yapmaktadır. Bazı katılımcılar ise öğretmenin sabırlı ve mücadeleci yönünü olumlu imaj örneği olarak değerlendirmiştir. Katılımcılardan tespit edilen olumlu imaj değerlendirmesi, öğretmenin toplumun kalkınması için yaptığı mücadelesi üzerinden veren düşüncelerle örülmüştür. Öğrenciler filmde öğretmenin başarılı girişimlerinin ödül yerine sürgün cezasıyla karşılık bulmasını eleştirmektedir.

“Mücadeleci anlayışa sahip olan öğretmen, köyün gelişmesini etkilediği gibi öğretmenlik mesleğinde de başarılarını göstermektedir fakat filmin sonunda sürgün edilir.” E.T

“Öğretmen, köyü kalkındırmak ve eğitim yaşamındaki olumsuzlukları gidermek için özveriyle çalışmıştır fakat iftiraya uğrayarak sürgün olarak geldiği köyden tekrar sürgün edilmiştir.” E.Y

Katılımcılar tarafından yorumlanan öğretmen imajına göre öğretmenin güçlü, mücadelecı, sükûnetli bir tutum sergilediği anlaşılmaktadır. *Sürgün* filminin ana karakteri olan öğretmenin filmdeki duruşu ve mücadelesi dikkat çekerken öğretmenin yılmadan çalışması ve sabırlı oluşu katılımcılar tarafından olumlu öğretmen imajı olarak yorumlanmıştır. Katılımcı öğrenciler tarafından filmde geçen ilkökul çağındaki öğrenciler hakkında kırsal kesimde yaşadıkları ve fakir olduklarıyla ilgili genel yorumlar yapılmıştır. Filmdeki öğretmen karakterinin gerçek yaşantılarındaki öğretmenleriyle benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istenmiştir. Bazı katılımcılar benzerlik kurabilirken bazı katılımcılar kuramamıştır.

“Filmdeki öğretmen, bizim tüm eğitim hayatımız boyunca gördüğümüz öğretmenler gibi mücadelecı bir ruha sahip.” Ç.N

“Günümüzde öğretmenlerin toplumsal ve ekonomik sorunlarla filmde işlendiği kadar ilgili olmadığını düşünüyorum.” İ.U

Dönemin koşulları ve yaşam şekilleri bir de coğrafi konum itibariyle filmde benzerlikler bulamayan katılımcılar günümüzde öğretmenlerin toplumsal sorunlarla bu kadar ilgilenmediğini daha çok öğrenci ve veli sorunları üzerinde etkin rol oynadığını dile getirmektedirler. Toplumsal sorunların dışındaki çemberde öğretmen imajının değerlendirilmesi alındığı *Sürgün* filminde öğretmenin öğrencileri hayata hazırlaması yönündeki duruşu katılımcıların öğretmenleriyle benzerlik kurması yönünden olumlu öğretmen imajı olarak ifade edilmiştir. Katılımcılar tarafından yorumlanan *Sürgün* filmi öğretmenin mücadelesi üzerine olumlu imaj yorumu yapılarak öğretmenin; sabırlı, toplumu geliştiren, öğrencileriyle bireysel olarak ilgilenen özelliklerde olması filmin olumlu öğretmen imajı olarak yorumlanmıştır. Katılımcılar egemen okuma ile filmin iletmek istediği mesajı doğrudan alarak öğretmen imajlarını belirlemişlerdir. Filmin politik duruşundan uzaklaşarak yapılan değerlendirmede; *Sürgün* filmi, öğretmenin toplumsal gelişmeye sağladığı katkıların, geçmiş döneme nazaran şuan ki dönemle kıyaslandığında, öğretmenin toplumsal yapıya ekonomik yönden katkılarının azaldığı fikrinde katılımcılar görüş birliği oluşturmaktadır. Dönemsel koşulların gerekliliği üzerinde değerlendirildiğinde bu azalmanın haklı gerekçelerini ortaya koymak ve gelişmişlik düzeyindeki artışı da göz önünde bulundurarak yorumlamak daha tutarlı bir açıklama

doğuracaktır. *Sürgün* filmi modernleşme hareketini ekonomik kalkınma yönünde köylünün gelişimi için fikir üreten bir öğretmen olarak karşımıza çıkarmaktadır. Tüm engellere karşı çıkan öğretmen köyün ekonomik kalkınmasında yeni yöntemler bulmuş köyün yolunu yaptırmış birçok yenileşme hareketine ön ayak olarak karşımıza çıkmıştır.

4.6. Öğrencilerin Kendilerini Seyrettikleri Film: Sınav

Sınav filmi (Sorak, 2006)lise son sınıf da olan ve ÖSS 'ye (Öğrenci Seçme Sınavı) girecek öğrencilerin sınava hazırlık lise yıllarını anlatmaktadır. Sınav kaygısıyla başa çıkamayan gençlerin yaşadıkları aile içindeki huzursuzlukları ve gelecek kaygılarının anlatıldığı *Sınav* filmi konusu itibarı ile diğer eğitim konulu Türk filmlerinden farklılık göstermektedir. Öğrencilerin arkadaş ilişkileri ve günümüzün sorunu olan başarı kavramı filmde irdelenmektedir. Zeynep Öğretmen; filmde genç, idealist, öğrenci yanlısı, sabırlı, ilerici, merhametli ve mesleğini seven bir görünüşte karşımıza çıkmaktadır. Öğretmenin pedagojik anlayışa sahip olumlu imaj özellikleri film boyunca geliştirilerek ilerlemektedir. Alımlama analizi filmde Zeynep Öğretmen'i mercek altına alan sorulardan oluşmaktadır. Filmde *Hababam Sınıfı* gibi komedi ve melodram unsurlarının yer verildiği görüş birliğiyle katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Filmde komedi ve dram bir arada verilmiş.” S.İ

“ Hem hüzünlü hem stresli hem de eğlenceli bir film.” E.Y

“ Film sanki benim hayatımı anlatıyor.” I.U

Bazı öğrenciler, öğrencilerin sınav sorularını çalmasıyla ilgili görüşleri alınırken filmin gerçeklikten uzak bir anlayışa sahip olduğunu ifade ederken bazıları sınav sorularının çalınmasının gerçekçi olduğuna dair görüş de bulunmuştur.

“Film, sınav sorularının çalınabileceğine bizi ikna etmiyor.” İ.U

“Filmde geçen soruları çalma arzusunun sebebi aile baskısından kaynaklanmaktadır.” E.N.

Sınav (2009) filmini izleyen lise öğrencileri kendi yaşadıkları sınav stresine ayna tutan filmde kendi yaşamlarıyla ilgili bağlar kurmuş ve sınav kaygılarını dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, soruların çalınmasının gerçeklikten uzak bir anlayış olduğunu dile getirirken, eleştirel yaklaşmış müzakereci okuma yapmıştır. Filmi izleyen bazı öğrenciler daha çok hüzünlendiklerini dile getirmektedir. Öğrenciler filmi izlerken filmde konu edinilen öğrencilerin duygularına odaklandığı görülmüştür. Filmde yer alan öğrenciler ile ilgili yorumlar sorulduğunda haksızlık yapmaya eğilim gösterdikleri savunulmuştur.

Soruların çalınması haksız rekabete yol açan bir yöntem olduğunu ifade eden katılımcılar bunda aile ve okul baskınında etkili olduğunu eklemektedir. Dönemin koşullarının öğrenciyi buna mecbur ettiğini dile getiren bazı katılımcılar, öğrencilerin eğitim sisteminde yaşanan olumsuzluğun sınav gibi ölçümlerle hayatlarının belirlenmesine dair olumsuz eleştirilerde bulunmaktadır. Film güncel bir soruna değinmesi bakımından katılımcılar tarafından kendi hayatları perspektifinden daha rahat açıklama olanağı yaratmıştır.

“Filmdeki öğrenciler, hayatın zorluğuna atılan ilk adımda sahtekârlık yapmayı düşünmektedir ya da buna mecbur hissetmektedir. E.N

“Filmdeki öğrenci ve öğretmen karakterleri bizim hayatımızda benzer özellikler taşıyor.”
Y.Y

“Eğitimde yaşadığımız sıkıntıları çok rahat yansıtmış bir film. Soruları çalmaya mecbur bırakılmış gibi hissediyoruz.” E.Y

Öğrenciler, kendi sorunlarını başka hayatların üzerinden izledikleri filmle ilgili yorumlarda bulunurken öğrencilerle benzer sorunlar yaşadıklarını ifade etmiş ve öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini beğendiklerini dile getirmişlerdir. Öğrencilerin yaşları itibariyle kendi yaşamlarının gündeminde olan sorunları sinemada izlemeleri beyaz perdenin gerçek yaşamı yansıtmaya gücünü ortaya koyduğunu göstermektedir. Katılımcılar, eğitim hayatındaki sorunlarla birlikte arkadaşlık ilişkilerini gözden geçirdikleri *Sınav* filminde, öğretmen imajlarını, dönemin koşullarına paralellik sunmasından dolayı kolaylıkla yorumlanmıştır.

Katılımcı öğrencilerden, Zeynep Öğretmen karakterinin gerçek yaşantılarındaki öğretmenleriyle benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istenmiştir. Katılımcı öğrencilerden bazıları benzer özellikler yakaladığını ve benzer özelliklerin de ‘sabırlı’ ve ‘merhametli’ yönler olduğunu dile getirirken bazıları benzer özellik kuramadığını söylemektedir.

“Zeynep Öğretmen’in içtenliği ve ilgisini dersimize giren öğretmenlerim de yakaladım.”
Y.Y

“Öğretmenlerimiz filmdeki kadar aile sorunlarımıza değinmemektedir.” İ.U

Öğrenciler Zeynep Öğretmen’in olumlu öğretmen imajlarını aile sorunlarıyla ilgilenmesi yönünden faydalı bulmaktadır. Kendi öğretmenleriyle paralellik yakaladığı öğrenci dostu tavrı öğrenciler tarafından kayda değer bulunmuştur. Öğrencilerin filmde etkilendikleri

sahneler daha çok aile içinde geçen olaylarla birlikte arkadaşlık bağları olmaktadır. Bu durum onların yaşlarına yakın olan öğrenci grubuyla benzer sorunlar yaşamasından kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır. Zeynep Öğretmen öğrencilerin gözünde anlayışlı ve mesleğini severek yapan bir öğretmendir. Kendi öğretmenlerinin sosyal yaşantılarına daha çok değinmesini istediklerini Zeynep öğretmen üzerinden ifade etmektedirler. Sınav (2006) işlediği konusundan dolayı ülke gündeminde olan sınav kaygısı ve öğrenci başarısının yanında öğrencinin aile ilişkisi aynı zamanda psikolojik ve sosyolojik dengesi üzerinde düşünmeye zemin hazırlamaktadır bu bağlamda güncel sorunlar öğrencilerin oluşturduğu olumlu öğretmen imajları eşliğinde değerlendirilmesi sağlanmıştır.

4.7. Batıda Eğitim Alan Öğrencinin Güneydoğudaki Öğrencilere Bakışı

İki Dil Bir Bavul (Eskiköy ve Doğan, 2009) filmindeki Emre Öğretmen ve yaşadığı dil sorununun işleyen bu film köyün coğrafi sorunlarıyla birlikte ele alınmıştır. Film Şanlıurfa'nın köyünde öğretmenlik yapan bir köy öğretmenin dil sorunuyla başa çıkma mücadelesini anlatmaktadır. Katılımcılar, Emre Öğretmen'in yaşadığı coğrafi koşulların zorluklarından bahsederken sabırlı mücadelesini olumlu öğretmen imaj özelliği olarak saptamaktadır. Bazı öğrenciler dil sorununun işlendiği filmde Emre Öğretmen'in yöresel bir ağızla konuşmasını eleştirirken bazı öğrencilerin bunun filmde doğal bir atmosfer yarattığı görüşünü sunmaktadır.

“Emre Öğretmen'i Türkçe öğretirken kendisinin doğru bir Türkçeye hâkim olmadığını görmekteyiz.” Y.Y.

“Filmi izlerken hâlâ dil sorunu yaşandığı ve bu zorluğun büyük mücadeleler gerektirdiğini fark ettim. Emre Öğretmen'in yöresel konuşma biçimi filmde doğal ve samimi bir hava yaratmaktadır.” S.İ

Emre Öğretmen'in dil sorununun işlendiği filmde, öğrencilerine ilk iş olarak Türkçe öğretmeyi hedefleyerek zorlu bir eğitimi başlatmış bulunmaktadır. Emre Öğretmen, coğrafi koşulların getirdiği sıkıntılarla birlikte irdelemeye alındığında, katılımcılar bu zorlu koşullarla ilgili yorumlarda bulunmuştur.

“Doğuda hâlâ teknolojinin gelişmediği, unutulmuş, ıssız, çorak yerler olduğunu görmek çok üzücü.” E.Y

“Emre Öğretmen, zorla koşullarda öğretmenlik yapmaktadır. Bu durum öğretmeni diğer öğretmenlerden ayıran onurlu bir durumdur.” İ.U

Filmin belgesel olarak verilmesini samimi bulan öğrenciler olduğu kadar sıkıcı bulan katılımcılara da rastlanmaktadır.

“Filmin konusu çok güzel fakat belgesel film olduğu için çok uzun ve sıkıcı sahneler olduğunu düşünüyorum.” İ.U

“Filmde belgesel olarak gerçek yaşamın yansıtılması samimiyeti artırmaktadır.” Ç.N.

Öğretmenin profili, öğrenci görüşmelerinde incelenirken: Emre Öğretmen’in, yaşam koşulları ve dil konusunda sıkıntı yaşaması, tüm bunlara rağmen öğrencilerine sabırla Türkçeyi öğretmeye çalışması, öğrenciler tarafından olumlu öğretmen imajı olarak belirlenmiştir. Filmdeki öğrenciler ile kendi yaşamlarıyla kıyaslayan öğrenciler, oradaki öğrencilerle kendi aralarında benzerlik bulamadıklarını ifade eden cümleler kurmuşlardır. Katılımcılar, Emre Öğretmen kadar zorlanan öğrencilerin de durumlarının zor olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerden filmdeki öğretmen karakteriyle gerçek yaşantılarındaki öğretmenleri arasındaki benzer ve farklı yönleri hakkında görüş istenmiştir. Öğrencilerin alımlamaları şu şekilde olmuştur:

“Öğretmenlerimiz Emre Öğretmen kadar sabırlılar fakat farklı bir dil konuştuğumuz bir öğretmenimiz olsaydı belki durum daha farklı olabilirdi.” E.Y.

“Emre Öğretmen’in öğretmenlik yaptığı koşullar oldukça zor. Emre Öğretmen, Güneydoğu’nun zorluklarıyla ve farklı dili konuşan öğrencileriyle eğitim yapmaya çalışması onun zorlu mücadelesini izlememize olanak sağlamaktadır.” İ.U

Emre Öğretmen, suyu ve elektriği zor koşullarda sağlayan ve dili farklı öğrencilerle eğitim yapmaya çalışan, zorlu koşullarda mesleğini icra eden bir eğitimci olması yönüyle katılımcı öğrenciler tarafından kendi öğretmenleriyle benzerlik kurulamamıştır.

“Buradaki öğretmenlerimizin saygı görmedikleriyle şikâyetiyle karşı karşıya olduklarını hepimiz duyuyoruz. Emre Öğretmen, saygıyı ve sevgiyi sonuna kadar yaşayan bir eğitim yılı geçirdi. Bu da onun başka alanlarda zorlansa da bizim öğretmenlerimizle arasındaki farklı tecrübeler yaşadığını ortaya koymaktadır.” İ.U

Katılımcılar kendi öğretmenleri ve Emre Öğretmen’in yaşamındaki sıkıntılara bakış açısını farklı bir ivmeyle ortaya koymaktadır. Emre Öğretmen, coğrafi koşulların getirdiği zorlukla birlikte dil sorunuyla mücadele ederken şehirlerde öğretmenlik yapan kişilerin yaşadığı sorunlar bundan bağımsız olarak gelişmiş ve öğretmen öğrenci ilişkisindeki sınırların yanlış çizildiği ifadesinde bulunulmuştur. Emre Öğretmen’in sabrını ve

hoşgörülü yaklaşımını takdir eden öğrenciler, kendi öğretmenlerini değerlendirmeye aldıklarında benzer özellikler bulduklarını dile getirmişlerdir. *İki Dil Bir Bavul* filminin son sahnesinde görüş ayrılığı yaşayan katılımcılar, filmin sonunda bazı öğrenciler Emre Öğretmen'i başarılı bulurken bazı öğrenciler Emre Öğretmen'in mücadelesinde başarılı olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, filmin son sahnesine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmışlardır.

“Emre Öğretmen'in mücadelesinde başarılı olacağını düşünüyorum.” İ.U

“Filmin sonunda Kürtçe konuşarak mutlu olan öğrenciler olduğunu göstermesi Emre Öğretmen'in çabalarının boşa çıktığının kanıtıdır.” S.İ

Öğrenciler, film analizinde eleştirel bir okuma yaparak farklı bakış açısından filmin son sahnesini değerlendirmeye almaktadır. Film dil sorununu işlemesi ve filmin sonundaki sahnede gösterilen çocukların Kürtçe konuşarak mutlu olması Emre Öğretmen'in başarısının katılımcılar tarafından sorgulanmasına neden olmuştur. Öğrenciler filmde geçen fidan dikme sahnesini anlamlı bir mesaj oluşturduğunu dile getirirken fidanın başarıya giden bir yol olarak metafor olduğunu ifade etmeye çalışmaktadırlar

“Emre Öğretmen'in fidan dikme sahnesiyle öğrencilerinin hayatlarına nasıl dokunacağı mesajı verilmiştir.” E.Y

“ Fidan dikme sahnesi barışı, birliği ve gelişmeyi anlayan bir mesaj içermektedir.” S.İ

Emre Öğretmen'in öğrencilerini sevmesi ve sabırlı yönü ön planda çıkan özelliklerdir. Öğretmen, öğrenciler tarafından mücadelecilik olarak nitelendirilmektedir. Olumlu imaj örneği olarak Emre Öğretmen'in, öğrencilerine karşı davranışlarında sevgi dolu ve sabırlı olması olumlu imaj örneği oluşturmasında temel teşkil etmektedir. Emre öğretmenin dil sorununun işlendiği bu filmde kendi yöresine ait bir ağızla konuşmasını öğrenciler olumsuz öğretmen imajı olarak kapsamış ve dil sorununa değinen filmde bu kullanımın bilinçli ya da bilinçsiz verilip verilmediği konusunda çelişkiye düşülmüştür. Emre Öğretmen, yaşadığı coğrafi ve kültürel sorunları annesiyle yaptığı telefon konuşmalarıyla izleyiciye aktarmaktadır. Öğretmenin su ve elektrik sıkıntısı yaşaması modern Türkiye görüntüsüne yakışsız bir açıdan gözler önüne koyulmakta olup dil ve coğrafya sıkıntısını anlatan güzel bir örneklem oluşturmaktadır.

4.8. Analiz Sonucu

Bu çalışmada görsel, işitsel, yazılı ve sözlü kodların tümünü kapsayan öğretmen imajlarını içerensinema filmlerinde; öğretmen imaj özelliklerinin öğrenci perspektifinden nasıl olduğu araştırılmış ve izleyicilerin imajı alımlaması üzerinden gerçekleşen farklı okumalar değerlendirilmiştir. Türk sinemasında öğretmen imajının belirlendiği dokuz filmde izleyici öğrenciler tarafından nasıl alımlandığının araştırıldığı bu çalışma, dokuz görüşmecinin yer aldığı lise öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca katılarak gözlem yöntemiyle de gözlenenlerin gözlendiklerinden habersiz olarak yaptıkları yorumlar çalışmaya eklenmiştir

Kullanımlar “Doyumlar” yaklaşımından yola çıkılarak ve İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinden doğan “Alımlama Analizi” metoduyla yapılan bu türden çalışmalarda, ortaya çıkan sonuçları tüm evrene genelleme gibi bir iddia yoktur. Aynı filmler üzerinden farklı görüşmecilerle yapılacak olan başka çalışma farklı sonuçlar ortaya koyabileceği gibi, aynı görüşmecilerle farklı bir zamanda ya da farklı bir kişinin yapacağı benzer bir çalışma da farklı neticeler ortaya atabilir. Bu çalışmada oluşturulan örneklem üzerinde derinlemesine görüşme ve gözlem sonuçları incelendiğinde, izleyicilerin, rahat cevap verdikleri öğretmenlik mesleğini irdelerken ve öğretmenleriyle kıyaslama yaparken subjektif cevaplar verdiği ifade edilebilir. Nitekim Hall’a göre, kodlama sürecinde üretilen anlamlar, kodaçıklama sürecindeki aktif izleyici tarafından tanım üretimi farklılaşabilir. İzleyenlerin yaşları göz önünde bulundurarak hâkim okuma yaptıkları ortaya konulmuştur.

5. SONUÇ

Çalışmadaki filmlerde, öğretmenlik mesleğinin tarihsel süreç içerisinde değişiminin nasıl olduğu ve öğretmen imajlarının öğrenciler tarafından nasıl alımlandığı araştırılmıştır. Kullanımlar “Doyumlar” yaklaşımından yola çıkılarak ve İngiliz Kültürel Çalışmaları geleneğinden doğan “Alımlama Analizi” metoduyla yapılan analizde katılımcı öğrencilerin öğretmen imajlarını hakim okuma yaparak alımlandığı ortaya koyulmuş ve öğretmen imajları detaylı olarak incelenmiştir. Katılımcı öğrenciler tarafından analiz sonucunda: Öğretmenlerin idealist, mesleğini seven, sabırlı, mücadeleciler karakterler olduğu saptanmıştır. Öğretmen imajlarının tarihsel süreçte değişimi ve öğretmenlerin öğrencilerle ilişkilerinin farklılaştığı görüşme tekniğiyle ortaya koyulmuştur. Çalışmada, öğretmenin Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, modernleşme çabasında olan Türk toplumunun modern dünyada yer edinebilme çabası incelenmiştir. “Cumhuriyet’in ilk yıllarından günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisinde Türk sinemasında gösterilen öğretmen imajı ve öğretmenlik mesleği dönüşüm yaşamıştır” varsayımı seçilen filmler vasıtasıyla incelenmiş, filmlerden elde edilen bulgular ışığında; öğretmenlik mesleği, devlet tarafından gelişimin öncüsü olarak nitelendirilmiştir.

Toplumsal değişim-gelişim sürecinin içerdiği özellikler, bir yandan eğitimden etkilenirken, diğer yandan da eğitimi etkilemiştir. Bu vasıta ile de eğitim yaşantısı ve öğretmenlik mesleği farklı dönemlerde farklılıklar göstermektedir. Süregelen zamanların birikimleriyle oluşan öğretmenlik, her medeniyetin ve dönemlerin yaptığı eklentilerle beslenmiş; siyasal, sosyal, ekonomik gibi şartlarla da değişmiş ve gelişmiştir. Mesleğe yüklenen misyonlar, öğretmeni sınıfta ders anlatan eğitimci olmaktan çıkarmıştır. Zamanla öğretmenin görevlerinde değişimler yaşanmıştır. Öğretmen, kimi yerde sınava hazırlayıcı olmuş; kimi yerde gittiği yörenin kalkınması için modernleşme etkilerini o yöreye taşıma gayesi içinde olmuş, kimi yerde doktor, kimi yerde hakkı ve adaleti savunan kişi olmuştur.

İncelenen filmlerden; *Çalılıkusu* (Seden, 1966) ve *Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 1981) Kurtuluş Savaşı dönemini ve sonrasını izah eden ve toplumun öğretmene bakış açısını sunmaktadır. *Çalılıkusu* filminde Hatice Hanım ve Feride Öğretmen’in arasında geçen sahneler halkın öğretmene, modern eğitime bakış açısını göstermektedir. Filmlerde; Anadolu’daki geri kalmışlık ve cehaletle mücadele eden öğretmenin karşılaştığı sorunlarla beraber, okul binalarının olmayışı, sınıflardaki araç-gereç yetersizliği gibi yokluklar da işlenmiştir. *Öğretmen Kemal*, (Jöntürk, 1981) köyü fikren modernleştirme sahası olarak görerek köydeki fikir bağınazlığıyla, köylü-ağa çatışmasıyla mücadele etmektedir. Film,

1938’li yıllarda devletin modernleşme politikasını inceleme ve modernleşme çabalarının karşısında çıkan engelleri yakından inceleyebilme olanağı sağlamaktadır. Filmlerde, kırsal yaşamdaki köylüye hizmet götüren öğretmenin, toplumsal olaylara ve durumlara yaklaşımı, modern bakış açısıyla sunulmaktadır. Bölgenin uzun da olsa bir süreç içerisinde modernleştirilmesi ve toplumun öğretmene olan yaklaşımındaki yumuşamaların görülmesi filmlerden elde edilen önemli bulgulardan olmaktadır. Öğretmen Kemal, toplumun rasyonellikten uzak anlayışıyla mücadele ederken toplumun reaksiyonlarıyla da karşılaşır. Karalar Köyü’nde anlatılan bu hikâye, Türkiye’nin o yıllardaki sıkıntılarının küçük bir örneğini sergilemektedir. Öğretmenin köyün ağası ve imamıyla olan mücadelesi devletin de karşılaştığı engellerdir.

Sürgün (Tanrısever, 1992) filminde öğretmenin, köydeki modern gelişimin sağlanması için ekonomik kalkınma yolları göstererek, köyü ve köylüyü kalkındırma ve geliştirme mücadelesi görülmektedir. Köyün kalkınması için modernleşme sahaları kuran öğretmen, köyün sorunlarına çare bulmak için kolları sıvamıştır. Köyün yoluyla ilgili sorunu kahve gündemine taşıyan öğretmenin, burada da muhtar engeline takıldığını görmekteyiz. Filmlerde; “muhtar, imam, köy ağası” karakterlerinin öğretmenin karşısında konumlandırılması, halkı olumsuz etkilemeleri ve modern anlayışa direnç gösterme eğilimleri vurgulanarak işlenmektedir. *Öğretmen Kemal* (Jöntürk, 1981) ve *Sürgün* (Tanrısever, 1992) filmlerinde köylüyle birlikte kalkınmanın yollarını arayan öğretmen, toplumsal yapının güçlenerek büyümesini sağlayan kutsal bir yükün altında görülmektedir. Modernleşme çabaları, hem ekonomik hem düşünce anlamında aranmaktadır. *Öğretmen Kemal* filminde öğretmenin köye gelmesinden memnuniyetsizlik duyan imam ve köy ağasının türlü oyunlarla Öğretmen Kemal’in katledilişi, *Sürgün* (Tanrısever, 1992) filmindeki öğretmenin köy muhtarının attığı iftira ile sürgün cezası yemesi, öğretmenin halka ulaşmasının çok uzun ve zorlu süreçlerden geçtiğini göstermektedir.

Öğretmenlik mesleğindeki ekonomik sorunları işleyen *Paydos*, (Erakalın,1968) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemi anlatan bir film olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik sorunların ön planda tutulduğu filmde, öğretmenin toplumun gelişmesi için önemli bir rol oynadığının altı çizilmiş ve mesleğin maddî kazancından ziyade manevî kazancına dikkat çekilmiştir. Filmde, fedakâr tutumun ve manevî haz duygusunun öğretmenlik mesleğinin nitelikleri arasında gösterilmektedir.

Hababam Sınıfı (Eğilmez, 1975-1976) serileri ise yayınlandıkların dönemlerin özelliklerini içinde barındırmaktadır. İncelediğimiz diğer filmlerden farklı olarak bu seri, toplum-

öğretmen ilişkisinden ziyade öğretmen-öğrenci ve öğretmen-öğretmen ilişkilerini inceleyerek dönemin öğretmen imajını yansıtmaktadır. Kırsal yaşamdaki sorunlardan uzaklaşarak şehir hayatında var olan eğitim ve öğrenci sorunlarına odaklanılmıştır. Öğretmenin eğitim mücadelesindeki muhtar, imam, köy ağası tiplerinin yerine eğitimden anlamayan, eğitimi bir ticaret olarak gören paragöz müdür tiplmesi öğretmenin karşısına çıkartılmıştır. Hababam sınıfı: *Hababam Sınıfı* (Eğilmez, 1975), *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* (Eğilmez, 1975), *Hababam Sınıfı uyanıyor* (Eğilmez, 1976) adlı üç filmlik bir seridir. Bu seride incelenen öğretmen karakterleri artmıştır. Diğer filmlerdeki tek öğretmen gitmiş yerine “öğretmenler” gelmiştir. Seride işlenen sorunlarda değişim göstermektedir. *Hababam Sınıfı* serilerinde eğitimin halka ulaşması ya da türlü engellere takılması sorunu yerine öğrencilerin eğitimden uzak bir anlayışa sahip olması dikkat çekmektedir. *Hababam Sınıfı* serilerinde işlenen konular, öğrencilerin haylazlıkları ve tembellikleri üzerinden kurulmuştur. Özellikle öğrenci tembelliği üzerine düşündürülen film, eğitim sistemindeki ezberci yaklaşımına değinen nüanslarla da dikkat çekmektedir. Filmde geçen diğer öğretmen modelleri kendine has tutumlarıyla anılmakta ve irdelenmektedir. Filmde, Hababam Sınıfı'nın Zühtü Hocası üzerinden eğitimcilere karşı bir eleştiri de getirilmiştir. Uygun ders anlatma tekniklerini bilmeyen, konuşma dilindeki ağırlıklarıyla dersi sıkıcı zor ve anlaşılması güç hale getiren bir öğretmeni, öğrenci karşısında konumlandırarak eğitimdeki iletişim sorununa da değinilmiştir. Bu dönemde eğitim ortamlarının oluşması için mücadele eden öğretmen yerine, eğitim metotlarının öğretmen üzerinden eleştirildiği filmler oluşmuştur.

Türkiye'nin güncel sorunlarından biri olan dil sorununu yine öğretmen eliyle veren *İki Dil Bir Bavul* (Eskiköy ve Doğan, 2009) filminde öğretmeni, gelişmemiş koşulların içinde ve zor şartlarda mesleğini icra ederken görmekteyiz. Film, 2000'li yılların Türkiye'sinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki insanların zorlu yaşam koşullarını öğretmen üzerinden anlatırken dil sorununa da ışık tutmaktadır. Öğretmenin yaşadığı sorunlar, modernleşme ekseninin dışında kalmış bir köyde gerçekleşmektedir. Bu bölgedeki insanların yaşam koşulları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki köylerdeki yaşam koşulları benzerlik göstermektedir. Su ihtiyacını insanların evinde musluk olmadığı için harık adı verilen pınarlardan vedire denilen kovalarla taşıdıkları dikkat çekmektedir. Öğretmenin hem dil sorununa işaret eden hem fizikî imkânsızlıkları anlatan film, modernleşme çabalarının hâlâ bazı kırsal bölgelere ulaşmadığını gözler önüne sermektedir. Emre Öğretmen, dil sorunu

yaşadığı öğrencileri için kendince kurtarıcı bir çözüm bulmuş müfredat yerine Türkçe öğretmeye karar vermiştir.

Sınav (Sorak, 2006) filmi ise sürecin getirdiği en önemli sorun olan üniversite sınavına değinmiş ve öğretmenin imajındaki sınava hazırlayıcı rolü işlenmiştir. Film sınava hazırlayıcı öğretmen modelini sorgulamaya izin vererek, öğretmenlik mesleğindeki karşılaştığı sorunların değişimini göstermektedir. *Sınav* (Sorak, 2006) filmi güncel sorunlarımızdan biri olan öğrencinin mesleğini ve aslında bütün hayatını etkileyecek üniversiteye geçiş sınavına hazırlık sürecini inceleme olanağı tanıyor. Filmde sınava hazırlanma sürecinin, okul ve ailenin öğrencilerinden beklentileri öğrencinin üzerinde sorumluluk ve kaygı oluşturmaktadır. Eğitim konulu Türk filmlerinin değişen yönlerine baktığımızda *Sınav* filminde işlenen konu günümüzde de var olan bir sorun olan sınava hazırlayıcı öğretmen modeline dikkat çekmektedir.

İncelenen filmlerde, koşulların değişmesi ile öğretmenlik mesleğinin biçimlendiği görülmektedir. Filmlerde, öğretmenlik mesleği diğer birçok meslek gibi toplumsal değişmelerden etkilenerek dönemin ruhuna özgü bir öğretmen karakterini ön plana çıkartmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akcan, E., Polat, S. (2016). “Eğitim Konulu Türk Filmlerinde Öğretmen İmajı: Öğretmen İmajına Tarihi Bakış”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*. 22 (3), 293-320.
- Akyüz, Y. (2012). *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri*. (Genişletilmiş ve Yeniden Yazılmış 2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alam, M. (2009). “İki Dil Bir Bavul Benim de Çocukluğumun Hikâyesi”. *Mithat Alam Film Merkezi Söyleşi Panel ve Sunum Yıllığı*. 131.
- Barutçugil, İ. (2002). *Eğitiminin Eğitimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları, 18.
- Bazin, A. (1995). *Sinema Nedir?*. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 59.
- Bozaslan B., M., Çokoğulları E. (2015). “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Modern Eğitimin İnşası: Devletin Kurtarılmasından Devletin Kurulmasına”. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Arşiv*. 17 (3), 309-329.
- Bozaslan, B., M., (2013). *Modernleşme ve Eğitim Türkiye’de Modern Eğitimin İnşası(1923-1938)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Can, S., Can, Ş. ve Durukan, E. (1999). “Cumhuriyetten Günümüze Öğretmen ve Öğretmen Yetiştirilmesi”. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 1(1), 61-70.
- Demir, K. N. (2007). “Elazığ’da Kurtlar Vadisi Dizisinin Alımlanması” *Sosyal Bilimler Dergisi*. 9 (2), 251-266.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*. İstanbul: Maarif Vekaleti Yayınları.
- Dewey, J. (2008). *Okul ve Toplum, Eğitim Klasikleri Dizisi I*. (Dizi Ed. Yrd. Doç Dr. Bahri Ata, çev. H. A. Bagman). Ankara: Pegem Akademi.
- Dorsay, A. (1995). *12 Eylül Yılları ve Sinemamız 160 Filmle 1980-90 Arası Türk Sinemasına Bakışlar*. (Birinci Baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 11-23.
- Duyan, Y. (2013). “1980 Öncesi Türkiye Sinemasında Kadın Temsilleri: Adı Vasfiye Filmi Üzerine Bir İnceleme”. *II. International Conference On Communication, Media, Technology And Design*. Famagusta – North Cyprus.
- Duymaz, R. (2009). “İdealist Öğretmen’in Eğitim Anlayışı”. *Ist International Symposium On Sustainable Development, Sarajevo, Bosnia And Herzegovina*, 9-1087.
- Efendioğlu, E. (2013). *Türk Sinemasında Öğretmen İmajı*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eğilmez E. (Yönetmen). (1976). *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı*. Türkiye: Arzu Film.

- Eğilmez E. (Yönetmen). (1976). *Hababam Sınıfı Uyanıyor*. Türkiye: Arzu Film.
- Eğilmez, E. (Yönetmen). (1975). *Hababam Sınıfı*. Türkiye: Arzu Film.
- Erakalın, Ü. (Yönetmen). (1968). *Paydos*. Türkiye: Hisar Film-Ses Film.
- Erdentuğ, N. (1974). “Türk Köylerinde Öğretmen-İmam ve Muhtar İlişkilerinin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. (7), 1-211.
- Eskiköy, O., Özgür D. (Yönetmen). (2009). *İki Dil Bir Bavul*. Türkiye, Hollanda: Tiglon.
- Giroux, H., A. (2012). *EducatioandThecrisis Of PublicValeus*. New York: Peter Lang Publishing.
- Gölpek, F. (2012). “Eğitim Getirilerinin Özel ve Sosyal Açıdan İncelenmesi”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 14 (1), 49-54.
- Gül, G. (2004). “Birey Toplum Eğitim Öğretmen”. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. (1), 223-236.
- Gündüz M., Altınbaş, Ş. (2018). “Türk Sinemasında Eğitim İçerikli Filmlerde Okul Yöneticisi”. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*. 9, (18).
- Hall, S. (2003). *Kodlama ve Kodaçım*. (Haz. Zeynep Özarslan, Barış Çoban). Söylem ve İdeoloji Mitoloji, Din, İdeoloji. İstanbul: Su Yayınları.
- Hesapçıoğlu, M. (2009). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. (29), 121-138.
- İnsel, A. (1995), *Türkiye Toplumunun Bunalımı*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- İnternet: Gonan, S. (2018). *Bitmemiş ve Hiç Bitmeyecek Bir Yolculuğa Tanışız*. web:<https://efsanekeleler.com/inceleme/hababam-sinifi-1975-film-incelemesi>.adresinden 21.05.2019’da alınmıştır.
- Jöntürk, R. (Yönetmen).(1981). *Öğretmen Kemal*. Türkiye, Murat Film.
- Kandiyotsi, D. (1999). *Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar, Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. (Der. Reşat Kasaba ve Sibel Bozdoğan). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Karal, E., Z. (1974). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1918-1965*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Kaşkaya, A., Ünlü, İ., Akar, M. S., Özturan, M. Sağırlı, M. (2011). *Okul ve Öğretmen İçerikli Sinema Filmlerinin Öğretmen Adaylarının Mesleki Tutumlarına ve Öz Yeterlik Algularına Etkisi*. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 1765-1783.
- Kongar, E. (2014). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Oruç, Ş., Sarıbudak, D. (2015). “Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Eğitim İçerikli Filmlerin Eğitim Ortamlarına Etkisine İlişkin Görüşleri”. *International Journal of Field Education*. 1(1), s. 19-41.
- Özön, N. (1995). *Karagözden Sinemaya*. (Birinci Baskı). Ankara: Kitle Yayınları.
- Öztürk, S. (2005). *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema-Seyir-Siyaset*. Ankara: Elips Kit.
- Öztürk, S. (2009) “‘Kültür Emperyalizmi’ ve ‘Modernleşme’ Kuramları Açısından Türkiye’de Sinema Üzerine Notlar (1896-1939)’”. *Kebikeç Dergisi*. 27, 157-159.
- Saban, A. (2002). *Öğrenme Öğretme Süreci*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Seden, F., O. (Yönetmen). (1966). *Çalığışu*. Türkiye: Kemal Film.
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. (On üçüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 144.
- Sorak, Ö., F. (Yönetmen). (2006). *Sınav*. Türkiye: Özen Film, Böcek Yapım.
- Sönmez, S. (2006). “Toplumsal Değişme ve Öğretmen”. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13, 308.
- Şeker, T., Şimşek F. (2012). “Kodlama-Kodaçımı Bağlamında Muhteşem Yüzyıl Dizisinin Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Alımlama Analizi”. *Selçuk İletişim Dergisi*. 7, 2.
- Tanrısever, M. (Yönetmen). (1992). *Sürgün*. Türkiye: Feza Film.
- Tunalı, D. (2006). *Batıdan Doğuya, Hollywood’dan Yeşilçam’a Melodram*. Ankara: Aşına Kitaplar.
- Tunaya, T., Z. (1983). *Batılılaşmada Temel Araştırmalar ve Yaklaşımlar*. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 1. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzdu, H. (2016). “Modernleşme Sürecinde Türk Sineması ve Din” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9 (42), 1166-1167.
- Varış, F. (1994). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Atlas Kitapevi.
- Walhout, D. (1961). “The teacher image in America: There a sons for its current low status”. *The Journal of Higher Education*. 32(1), 31-35.
- Yahşi, F. (2017). *Modernleşme Kavramı Çerçevesinde Ernest Gellner’in Milliyetçilik Kuramına Bakış*. 6 (18), 700-701.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yıldız, A. (2013). “Türkiye’de Öğretmenlik Mesleğinin Dönüşümü: İdealist Öğretmenden Sınava Hazırlayıcı Teknisyen Öğretmene”. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*. 27.
- Yurdağül, A. (2014). “Eğitim Olgusunun Sinematografik Anlatıdaki Yeri Üzerine Bir Yaklaşım Denemesi: “Bal” Filmi Örneği” *EKEV Akademi Dergisi*. (60), 487-502.

Yüksel, A. (2015) “Kültürel Bir Ürün Olarak Türkiye’de Sinema Filmlerinde Okul, Öğretmen ve Öğrenci Temsilleri” (TR Edition). *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Sinema ve Televizyon Bölümü Global Media Journal*.6 (11).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÇAK, Özge
Uyruğu : T.C
Doğum tarihi ve yeri : 03.09.1989 Ankara
Medeni hali : Bekar
Telefon : 553 868 93 89
e-mail : ck.ozgeck@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi/Radyo Tv ve Sinema	Devam ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi /Radyo Tv ve Sinema	2015
Ön lisans	Kırıkkale Üniversitesi/ Radyo Tv Yayıncılığı	2010
Lise	Selahattin Akbilek Lisesi	2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2016	Kaşgarlı Mahmut M.T.A.L	Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

